

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı

**BOŞANMANIN LİSE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN
OKUL SOSYAL HİZMETİ BAKIŞ AÇISIYLA İNCELENMESİ:
SİNCAN İLÇESİ ÖRNEĞİ**

Sermin ARSLAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

BOŞANMANIN LİSE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN OKUL SOSYAL
HİZMETİ BAKIŞ AÇISIYLA İNCELENMESİ: SINCAN İLÇESİ ÖRNEĞİ

Sermin ARSLAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

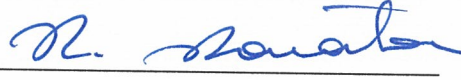
Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Sermin Arslan tarafından hazırlanan “BOŞANMANIN LİSE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN OKUL SOSYAL HİZMETİ BAKIŞ AÇISIYLA İNCELENMESİ: SİNCAN İLÇESİ ÖRNEĞİ” başlıklı bu çalışma 10/04/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ(Başkan)

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ(Danışman)

Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK

Doç. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

10/04/2018

Sermin ARSLAN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin 30/04/2019 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

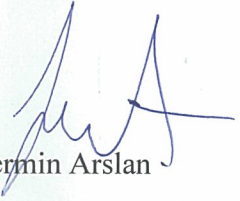
(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

10/04/2018

Sermin ARSLAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Kasım KARATAŞ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Sermin Arslan

TEŞEKKÜR

Araştırma yapma süreci emek ve çaba gerektiren bir süreçtir. Emek ve çabanızı takdir eden ve yorulduğunuz anlarda size destek olabilecek kişilerin varlığı yola daha kolay devam etmenizi sağlar.

Tez sürecindeki değerli katkıları ve rehberliği için Prof. Dr. Kasım KARATAŞ'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde tanıştığım; bilim temelli dersleri, önceliği insan olan ilkeleri ve öğrencilerine olan yaklaşımları ile örnek teşkil eden Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünün tüm öğretim üyelerine içtenlikle teşekkür ederim.

Araştırmama olan değerli katkıları ve desteklerinden dolayı tüm katılımcılara, ailelerine, okul müdürleri ve rehber öğretmenlere çok teşekkür ediyorum. Araştırmanın okullarda sosyal hizmet birimlerinin oluşturulması ve rehberlik hizmetlerinin niteliğinin artırılmasına katkısı olmasını umut ediyorum

Yüksek Lisans eğitimimin başından bu yana manevi desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Gökçen AKA, Güzin MENGÜASLAN, Nilüfer KARADAĞ, Selma TEMEL ve Ayşe ÖZTÜRK ÇOŞAN'a ve beni aydınlatan Zehra KARA'ya teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans derslerinde tanıdığım paylaşım ve önerileri ile desteğini esirgemeyen arkadaşım Mehmet Can AKTAN'a teşekkür ediyorum.

Başarılı olacağıma dair umudumu korumama yardım eden maddi-manevi olarak her zaman yanımda olan babam Yılmaz ARSLAN, annem Seren ARSLAN, kardeşlerim Yasin ARSLAN ve Sevda ARSLAN'a sonsuz teşekkürler.

ÖZET

ARSLAN Sermin. *Boşanmanın Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkisinin Okul Sosyal Hizmeti Bakış Açısıyla İncelenmesi: Sincan İlçesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Bu araştırmada 2017-2018 eğitim öğretim yılında Ankara İli Sincan İlçesi'nde liselere devam eden anne babaları beraber veya boşanmış toplam 208 öğrencinin benlik saygıları akran ilişkileri ve akademik başarıları değerlendirilmiştir. Çalışmada aile ve ailenin parçalanması; boşanma ve etkileri, akran ilişkileri, benlik saygısı ve boşanma sonrası okula uyum ve okul sosyal hizmeti başlıklarına yer verilmiştir. Nicel olarak yürütülen araştırmanın verileri, demografik bilgilerin yanı sıra sosyal desteğe ilişkin sorular içeren kişisel bilgi formları, yıl sonu ve TEOG sınavı bilgilerini elde etmeye yönelik akademik bilgi formu, Akran İlişkileri Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçekleri ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler Güvenirlilik Çözümlemesi, Korelasyon, Faktör Çözümlemesi, Sıklık testi teknikleri ve IBM SPSS 21 paket programı ile çözümlenmiştir. Araştırma sonunda Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin; cinsiyete göre anne veya baba ile birlikte yaşama durumuna bakıldığında; annesi ile aynı evde yaşayan erkek öğrenciler ile babası ile aynı evde yaşayan erkek öğrencilerin benlik saygılarında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ayrıca anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “kendini açma” alt boyutu puanları arasında ve “sadakət” alt boyutu puanları arasında fark olduğu görülmüştür. Araştırmada boşanma sebebi ile öğrencilerin okul ve eğitim sisteminde karşılaşılabilecekleri problemler için okul sosyal hizmetinin sağlayabileceği desteklere ilişkin sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Araştırmanın okul sosyal hizmeti alanında alan yazınına katkı sağlanması hedeflenmektedir. Öğrencilerin aile yaşamlarındaki değişimlere bağlı olarak karşılaşılabilecekleri sorunlar ve sorunlar ile baş edebilmeleri konusunda okul sosyal hizmetinin rolüne odaklanılmaktadır. Türkiye’de hayata geçirilmesi planlanan okul sosyal hizmetinin özel çalışma alanlarına vurgu yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Akran İlişkileri, Akademik Başarı, Benlik Saygısı, Okul Sosyal Hizmeti

ABSTRACT

ARSLAN, Sermin. *Analyzing Effects of Divorce on High School Students from School Social Work Perspective: Case of Sincan District*, Master Thesis, Ankara, 2018.

In this study, in total 208 high school students that attends the high schools in Ankara Sincan District who have married, or divorced parents have been evaluated by their peer relationships, self-esteem and academic achievements. Family and disintegration of family; divorce and effects, peer relations, self-esteem, and post-divorce school adjustment and school social services headings have been included in the study. The data of the quantitative research have been obtained via forms which includes; personal information forms containing questions about social support besides demographic information, year-end and academic information form for obtaining TEOG exam information, Peer Relationship Scale and Self-Esteem Scales. The obtained data has been analyzed by Reliability Analysis Correlation, Factor Analysis, Frequency test techniques and IBM SPSS 21 package program. At the end of the research, high school students of divorced families; when considering the status of living with a parent; according to gender, male students living in the same household with their mothers and male students living in the same household with their father have been found to be significantly different in their self-esteem. In addition, it has been seen that in the relation of attachment to their peers according to gender, in the "self-disclosure" sub-dimension scores and in the "loyalty" sub-dimension scores of high school students whose parents divorced are different. The conclusions and recommendations regarding the support that school social service can provide for the problems that they face in the school and education system of students whose parents have divorced have been included to the study. It has been aimed to contribute the school social service field and literature by the research. Problems students may encounter due to changes in family life and the role of school social service in coping with their problems have been focused.

Keywords: Peer Relations, Academic Success, Self Esteem, School Social Work

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. AİLE VE AİLENİN PARÇALANMASI	4
1.1.2. Farklı Aile Biçimleri.....	6
1.1.3. Gelenekselden Moderne Değişen Aile Algısı.....	8
1.1.4. Aile Devlet İlişkisi.....	9
1.1.5. Ailenin ve Çocuğun Korunması.....	12
1.2. BOŞANMA VE ETKİLERİ	18
1.2.1. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri.....	20
1.2.2. Boşanmanın Okul Öncesi Dönemdeki Etkileri.....	25
1.2.3. Boşanmanın Okul Dönemindeki Etkileri.....	27
1.2.4. Boşanmanın Ergenlik Dönemindeki Etkileri.....	28

1.3. AKRAN İLİŞKİLERİ	32
1. 4. BENLİK SAYGISI.....	34
1.5. AKADEMİK BAŞARI	37
1.6. BOŞANMA SONRASI OKULA UYUM VE OKUL SOSYAL HİZMETİ....	38
1.6.1. Okul Sosyal Hizmeti.....	40
1.6.2. Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve Sorumlulukları	45
1.6.3. Anne Babaları Boşanan Çocuklar ile Okul Sosyal Hizmeti	48
1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI	57
1.8. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	57
1.9. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	59
BÖLÜM II	60
YÖNTEM.....	60
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	60
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	60
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	61
2. 4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	63
2. 5. VERİLERİN TOPLANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	64
2. 6. SÜRE VE OLANAKLAR.....	64
BÖLÜM III.....	65
BULGULAR.....	65
3. 1. TANITICI BULGULAR	65
3.1.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER.....	65
3.1.2. SOSYAL DESTEĞE İLİŞKİN BULGULAR.....	75
3.1.2.1. Anne Babanın İlgisi	81

3.1.2.2. Anne Babanın Tutumu.....	82
3.1.3. BENLİK SAYGISI ÖLÇEK İSTATİSTİKLERİ	85
3.1.4. AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEK İSTATİSTİKLERİ	90
3.2. AKRAN İLİŞKİLERİ.....	93
3.2.1. AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ FAKTÖR ÇÖZÜMLEMESİ	93
3.2.2. İLİŞKİLERİ İNCELEMeye YÖNELİK ÇÖZÜMLEMELER.....	95
3.3. ANNE BABASI BOŞANMIŞ LİSE ÖĞRENCİLERİ İLE TAM AİLEYE SAHİP ÖĞRENCİLERİN BENLİK SAYGISI, AKRAN İLİŞKİLERİ VE AKADEMİK BAŞARILARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	97
3.3.1. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencileri İle Tam Aileye Sahip Öğrencilerin Benlik Saygısı Puanları	97
3.3.2. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Benlik Saygıları .	98
3.3.3. Anne Baba ile Aynı Evde Yaşama Durumuna Göre Kız Öğrencilerin Benlik Saygıları.....	99
3.3.4. Anne Baba ile Aynı Evde Yaşama Durumuna Göre Erkek Öğrencilerin Benlik Saygıları.....	101
3.3.5. Cinsiyete Göre, Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencilerinin Üvey Anne- Baba İle Birlikte Yaşama Durumuna Göre Benlik Saygıları.....	102
3.3.6. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencileri İle Tam Aileye Sahip Öğrencilerin Akran İlişkileri Puanları	103
3.3.7. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Akran İlişkileri .	106
3.3.8. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencileri ile Tam Aileye Sahip Öğrencilerin Akademik Başarı Durumları.....	108
BÖLÜM IV	112
TARTIŞMA	112
SONUÇ.....	126
ÖNERİLER	132
KAYNAKLAR	134
EKLER.....	150

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu 1	150
Ek 2. Kişisel Bilgi Formu 2	156
Ek 3. Benlik Saygısı Ölçeği	164
Ek 4. Akran İlişkileri Ölçeği.....	166
Ek 5. Öğrencinin Akademik Başarısı Ve Disiplin Durumları.....	168
Ek. 6. Güvenirlilik Hesaplaması.....	170
Ek 7. İzinler	171
EK 8. ORİJİNALLİK RAPORU	173

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CoD-CoD	: The Children of Divorce-Coping with Divorce / Boşanmış Aile Çocukları –Boşanma İle Baş etme
CODIP	: Children of Divorce Intervention Program / Boşanmış Aile Çocukları Çocukları Müdahale Programı
CSG	: Child Support Group / Çocuk Destek Grubu
DPPC	: Depression Prevention Program for Children / Çocuklar için Depresyon Önleme Programı
DRA	: The Deficit Reduction Act / Hesap Açığını Azaltma Hareketi
HMI	: Healthy Marriage Initiative / Sağlıklı Evlilik Girişimi
ILO	: International Labour Organization / Uluslararası Çalışma Örgütü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
SMAAP	: The Stress Management and Alcohol Awareness Program / Stres Yönetimi ve Alkol Farkındalığı Programı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund / Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1. Demografik Özellikler	65
Çizelge 2. Anne Baba Gelir Durumu	66
Çizelge 3. Annelerin Eğitim, Meslek Ve Çalışma Durumu.....	67
Çizelge 4. Babaların Eğitim, Meslek Ve Çalışma Durumu	69
Çizelge 5. Aynı Evde Yaşama Durumu	70
Çizelge 6. Katılımcıların Sınıfları	71
Çizelge 7. Kardeş Sayısı	71
Çizelge 8. Anne Baba Yaşam Ve Birliktelik	71
Çizelge 9. Beraber Yaşanan Anne Baba	72
Çizelge 10. Boşanma Zamanı	72
Çizelge 11. Anne Baba İle Görüşme Sıklığı	73
Çizelge 12. Yaşanılan Evin Durumu.....	73
Çizelge 13. Yaşanan Evin Oda Sayısı.....	74
Çizelge 14. Çalışma Odasına Sahip Olma	74
Çizelge 15. Ders Çalışılan Yer.....	74
Çizelge 16. Çalışma Alanı Yokluğu Sorunu	75
Çizelge 17. Okulda Ya Da Okul Dışı Çevrede Yaşadığımız Kişisel Sorunlarımızı Kiminle Paylaşırsınız.....	76
Çizelge 18. Arkadaşlık Sorunları	77
Çizelge 19. Okul Ve Ders Başarısı Gibi Konularda Bir Sorununuz Olduğunda Kimlerden Destek Alırsınız	78
Çizelge 20. Okul Ve Aile Dışı Sosyal Çevreden Kaynaklanan Bir Sorununuz Olduğunda Bunu Kimlerle Paylaşırsınız	79
Çizelge 21. Aileniz İle İlgili Bir Sorunları Kimlerle Paylaşırsınız	80
Çizelge 22. Anne Babanın İlgisi	81
Çizelge 23. Annenin Tutumu	83

Çizelge 24. Babanın Tutumu	84
Çizelge 25. Güvenirlilik	86
Çizelge 26. Benlik Saygısı	86
Çizelge 27. Benlik Saygısı Puanı	90
Çizelge 28. Akran İlişkileri Güvenirliği	90
Çizelge 29. Akran İlişkileri	91
Çizelge 30. Kmo Değeri Ölçüt Çizelgesi	94
Çizelge 31. Akran İlişkileri Ölçeği Faktör Çözümlemesi	94
Çizelge 32. Faktör Çözümlemesi Screen Plot	94
Çizelge 33. Faktör Çözümlemesi Sonucu	95
Çizelge 34. Korelasyon Çözümlemesi Sonucu	96
Çizelge 35. Birliktelik Grup İstatistiği	97
Çizelge 36. Bağımsız Örneklem Testi	98
Çizelge 37. Cinsiyete Göre Benlik Saygısı Puanları	99
Çizelge 38. Benlik Saygısı Bağımsız Örnek	99
Çizelge 39. Kız Öğrenci Anne-Baba İle Yaşama	100
Çizelge 40. Aynı Evde Yaşam Bağımsız Örneklem	100
Çizelge 41. Erkek Öğrenci Anne-Baba İle Yaşama	101
Çizelge 42. Aynı Evde Yaşam Bağımsız Örneklem 1	102
Çizelge 43. Grup İstatistiği	103
Çizelge 44. Bağımsız Örneklem Testi	103
Çizelge 45. Akran İlişkileri Örneklem	104
Çizelge 46. Cinsiyete Göre Akran İlişkileri Bulguları	106
Çizelge 47. Akran İlişkileri Bağımsız Örneklem	107
Çizelge 48. Akademik Başarı (Teog) Grup	109
Çizelge 49. Akademik Başarı (Teog) Bağımsız Örneklem	109

Çizelge 50. Yıl Sonu Başarı Ortalama	110
Çizelge 51. Yıl Sonu Başarı Grup İstatistikleri.....	110
Çizelge 52. Akademik Başarı Bağımsız Örneklem.....	110

BÖLÜM I

GİRİŞ

Aile bireylerin sosyalleşerek toplumda kabul gören düşünce ve davranışları edindikleri en temel topluluktur. Boşanma ise bu sosyalleşme sürecini doğrudan etkileyen ve yaşam döngüsünde aile yapısının yeniden yapılanmasına yol açan bir değişim sürecidir. Evlilik çiftler arasındaki uyumsuzluklar veya çatışmalar nedeniyle sürdürülemez duruma geldiğinde boşanma bir seçim olarak görülebilir.

Boşanma çiftlerin seçimi olsa bile bu süreç, alışılmış düzeni geride bırakan aile için mevcut dengeyi tamamen değiştirir. Boşanma seçeneği ile evlilik bağı yasal olarak sonlanırken sosyal ve duygusal bağın sonlanması veya yeniden şekillenmesi zaman alabilir veya boşanma her zaman karşılıklı anlaşma ile gerçekleşmeyebilir sonuç olarak boşanma bireylerde aniden ortaya çıkan yoğun bir travmaya uzun vade de ise birçok psiko-sosyal soruna yol açabilir.

Boşanan çiftin çocukları varsa boşanmayı sadece eşler arasında yaşanan bir süreç olarak değerlendirmek mümkün değildir. Ailenin psikolojik ve toplumsal açıdan geçireceği bu değişimden potansiyel olarak en fazla çocukların etkilenmesi kaçınılmazdır.

Günümüzde değişen toplumsal yapı ve nüfus özelliklerini göz ardı etmek mümkün değildir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine bakıldığında 2015'te 131 bin 830 olan boşanan aile sayısı, 2016 yılına gelindiğinde %4,3 azalmış ve 126 bin 164 boşanma gerçekleşmiştir. Kaba boşanma hızının binde 1,59 olarak belirlendiği görülmektedir (eurosat, 2017).

UNICEF'e göre 2- 4 yaşlarındaki çocukların %97'si ailesiyle yani anne ve babasıyla beraber yaşamaktayken, 15-17 yaş grubunda bu oran %86 dolaylarında seyretmektedir. Ebeveynlerden birinin ölmesi, ayrılma veya boşanma sonucunda tek ebeveynle kalan çocukların oranı yüzde 5'tir. Yaklaşık 14 bin kadar çocuk kurumlarda yaşamaktadır (Unicef, 2012).

Türkiye İstatistik Kurumuna göre tek ebeveynli ailelerin toplam nüfusa oranı 2016 yılında %8,2'dir. Bu ailelerin %1,7'i baba ve çocuklardan %6,5'i ise anne ve çocuklardan oluşmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2016).

1965 yılından beri Avrupa Birliği Ülkelerinde kaba evlenme hızı yüzde elliye yakın oranda düşüş göstermiştir. Net oranlara bakılacak olursa 1965-2013 yılları arasında 7,8'den 4,1'e gerilemiştir. Aynı zamanda kaba boşanma hızı 1965-2013 yılları arasında 0,8'den 1,9'a yükselmiştir. Avrupa Birliği Ülkelerinde 2013 yılında 2,1 milyon evlilik ve 943 bin boşanma gerçekleşmiştir. Kaba evlenme hızı 4,1 iken boşanma hızı 1,9 olarak tespit edilmiştir. Bu durum evlenme oranlarındaki düşüş ve boşanmalardaki artışı açık biçimde göstermektedir. Artan boşanma ve azalan evlenme oranları alışılmış çekirdek ailelerden farklı çeşitli aile türlerinin ortaya çıktığını göstermektedir (eurosat, 2017).

Çekirdek aileyi boşanmanın ardından hem toplumsal hem ekonomik açıdan zorlu bir yeniden yapılanma süreci beklemektedir. İdeal olarak velayeti alan ve alamayan ebeveynin çocuğu boşanmanın olumsuz etkilerinden koruyacak bir düzen kurması ve çocukla iletişimini ve duygusal bağını devam ettirebilmesi amaçlanır. Ancak çiftler bu süreci çatışmalı bir şekilde yaşamış, boşanmanın ardından ekonomik, sosyal ve duygusal açıdan sarsılmış birbirlerine ve kendilerine olan güvenlerini kaybetmiş olabilirler. Bu nedenlerle genelde boşanma ve sonrası yaşam her zaman öncelikli olarak çocukların iyilik hali göz önüne alınarak tasarlanmaz bu durumda sürecin çocukların yaşamlarını derinden etkilemesi kaçınılmazdır.

Boşanma sonrasında ortaya çıkan yeni aile yapılarının yaşam kalitelerinde önemli değişiklikler oluşabilir. Fiziksel, maddi ve kültürel olanaklara erişim düzeyleri değişebilir. Yaşanılan çevre veya okul değişikliği ile çocuklar alışkın oldukları ortamlardan, öğretmenleri ve arkadaşlarından da ayrılabilirler. Yaşamlarındaki tüm bu değişiklikler, çocukların davranışlarına ve arkadaşlık ilişkilerine yansyarak akademik başarı ve eğitim ortamlarına uyumlarını etkileyebilir.

Ergenlik çağına rastlayan lise yılları, bireyin hayatın getirdiği değişimlere güçlükle uyum sağladığı bir süreçtir. Yetişkinliğe doğru adımların atıldığı ergenlik dönemi fiziksel değişimlerin dışında, bireyselleşme aile dışında sosyalleşme gibi değişimlerin de

yaşandığı bir dönemdir. Ergen bireyler bu dönemin özellikleri sebebiyle uyum sorunları yaşayabilmektedirler (Kalyencioğlu ve Kutlu, 2010, s. 57).

Aile bu dönemin sağlıklı bir biçimde geçirilmesi için en önemli destek kaynağıdır. Sağlıklı bir işlevi olmayan aileler ise bireylerin çevrelerine ve ergenliğin getirdiği değişimlere uyum süreçlerine yeterli desteği veremezler.

Sosyalleşme ve akran ilişkilerinin önem kazandığı ergenlik döneminde boşanmanın lise öğrencileri üzerindeki olumsuz yansımaları arasında düşük benlik saygısı, problemlili akran ilişkileri, uyumsuz davranışlar ve düşük akademik başarı görülebilir.

Araştırmalara göre akran ilişkileri sosyal bilişsel ve duygusal gelişim açısından oldukça etkilidir. Problemlili akran ilişkileri yaşayan çocukların yaşamın pek çok alanında güçlük çektikleri, diğer çocuklara kıyasla bu çocukların, okul yaşantılarında daha fazla sosyal ve akademik problemler ile karşılaştıkları, okulu bırakma ya da okuldan soğuma risklerinin daha fazla olduğu, dolayısıyla uzmanlar tarafından daha fazla özel eğitime sevk edildikleri gözlemlenmiştir (Beyazkürk, Anliak, ve Dinçer, 2007, s. 17).

Sosyal yetkinlik kazanma, yakın ilişkiler kurabilme, mesleki kimlik gibi bazı gelişimsel değişimlerin yaşandığı ergenlik döneminde boşanmış aile çocuklarını daha zorlu bir süreç beklemektedir. Lise öğrencilerinin özel ilgi gerektiren bu döneminde, aile ve okul iş birliğinin sağlanması; ebeveynleri boşanan öğrencilerde boşanma sonrası travmanın rehabilite edilmesi ve okula uyumlarının sağlanması gerekmektedir.

Okullarda rehberlik uygulamalarının dışında mevcut ve oluşabilecek sorunların tespiti ve çözümü için geniş bir uygulama ve yetki alanına sahip sosyal hizmet müdahalesine gereksinim vardır. Okul sosyal hizmeti ile akademik başarısı düşük, sosyo-ekonomik açıdan risk gurubunda bulunan öğrencilere ve çevrelerine ulaşılarak idareci, öğretmen ve ailelerin iş birliği sağlanabilir ve ailelerin işlevsellikleri arttırılabilir. Okul sosyal hizmeti çalışmaları okullarda eğitimin niteliğinin arttırılmasını, akademik başarının yükseltilmesini ve anne babasının boşanmasının ardından dezavantajlı durumda bulunan öğrencilerin psikolojik ve sosyal açıdan daha sağlıklı bireyler olarak hayatlarına devam etmelerini sağlayabilir.

1.1. AİLE VE AİLENİN PARÇALANMASI

Adler “toplular yaşamının kuralları tıpkı soğuga karşı evler inşa etmek gibi belirli önlemler gerektiren iklim kanunlarına benzer ve kendilerini açıklarlar” demektir. Ona göre topluluğa ait formüllerle topluluğun kutsallaştırılması, topluluk üyelerini birbirine bağlayan bir bağ vazifesi görür; insanların toplu yaşayışı bireysel yaşayışından daha eskiye dayanır ve hiçbir insanoğlu bir insan topluluğunun dışında ortaya çıkmamıştır (Adler, 2004, s. 34-35).

Bu açıdan yaklaşıldığında en küçük toplum birimi olarak kabul edilen aileyi oluşturan kurallar ve bu kuruma verilen önem anlaşılır hale gelebilir. Çünkü insanların büyük çoğunluğu bir aile içinde dünyaya gelir ve birer birey olarak yaşamlarını devam ettirirler. Aile farklı biçimlerde tanımlanabilir.

Biyolojik yakınlığın yanı sıra ailenin ekonomik, sosyal ve yasal önemine değinen ve bu kurumu toplumsal sistemin devamlılığının garantisi olarak gören tanımlara da rastlamak mümkündür.

Aile insan neslinin devamını sağlar, ilişkiler belirli kurallarla yürütülür. Bu kurallar maddi ve manevi zenginliklerdir ve bir sonraki nesle aktarılırlar. Aile ilişkilerindeki temel kurallar toplumsallaşma dönemine geçişi sağlamıştır. Aileyi sadece biyolojik benzerlikler oluşturmaz. Aile psikolojik, ekonomik, toplumsal, yasal unsurları olan toplumsal bir yapıdır (Üstünbaş, 2001, s. 47).

Aile; eş seçimi ve evlilik ile başlar. Evlilik ve ardından kan bağı bireyleri birbirine bağlar. Aile üyeleri gelirlerini paylaşarak aynı çatı altında yaşarlar ve edindikleri rollerle birbirlerini etkilerler. Aile toplumsal, yasal ve ekonomik bir kurumdur (Özgüven, 2000, s. 15).

Kadın ve erkeğin çocuklarla birlikte yaşadığı, düzenlenmiş ilk toplumsal sistem olarak aile kültürel mirası aktaran bir yapıdadır (Avcı, 2011, s. 122). Aile sosyal yaşama dair ilk öğrenmelerin gerçekleştiği en küçük birimdir.

Ailenin devamlılığı içten ilişkilerin sürmesine bağlıdır. Aile psikolojik, biyolojik ve toplumsal ortak ihtiyaçların giderilmesine yönelik, eşitlik ilkesine dayalı bir kurumdur (Aral ve Gürsoy, 2000, s. 19).

Aile küçük çocuklara psiko-sosyal sosyalleşme sağlanması için en önemli sosyal kurumdur. Politik açıdan muhafazakâr bulunarak eleştirilse de geleneksel- anne ve babanın her ikisinin de çocukları ile aynı evde yaşadığı iki ebeveynli bir ailenin çocuk gelişimi için tek ebeveynli aileye göre daha iyi bir ortam olduğu kabul edilmektedir (Amato ve Keith, 1991, s. 27).

Ailenin bütünlüğü veya beraberliği farklı nedenlerle kesintiye uğrayabilir çalışma koşulları, sağlık nedenleri veya göç savaş gibi nedenlerle geçici süre veya kalıcı olarak aile bireylerinin birbirlerinden ayrı yaşamaları gerekebilir. Aile bütünlüğünün herhangi bir nedenle bozulması tüm aile bireylerini etkiler.

Anne veya babanın birinin ölümü dışında ailenin beraberliğini tehlikeye sokan açlık, kıtlık savaş ve mecburi göç gibi diğer nedenlerle de ideal kabul edilen çekirdek aile tipi dışındaki aile formlarına da rastlanmaktadır (Öztürk ve Boylu, 2013, s. 2).

Gelir dağılımındaki eşitsizlik, işsizlik ve yoksulluk gibi nedenlerle derinleşen temel sorunlar, gelir düzeyi düşük ailelerin sosyal ve ekonomik sorunlarını baş edilemez duruma getirmiştir. Bu sebeplerle dağılma aşamasına gelen birçok aile bulunmaktadır. Ailenin dağılması, çocuklar üzerinde çok büyük bir etki bırakmaktadır. Maddi durumları nedeniyle çocuklarının temel gereksinimlerini karşılayamayan ailelerin çocukları, korunmaya ve bakıma gereksinim duymaktadır (Suğur ve Doğru, 2010, s. 118-119).

Göç ailenin parçalanmasına sebep olan önemli bir etmendir. Nüfus artışı nedeniyle kırsal kesimde ekonomik koşullar, yoksulluk ve fırsat eşitsizliği ile mücadele edemeyen aileler, daha iyi bir hayat umuduyla şehirlere göç etmiştir. Problemin birçok farklı boyutu bulunmaktadır. İç göç, çarpık kentleşme, aile içi şiddet ve aile parçalanması bu boyutlara örnek olarak gösterilebilir. Fakat bu boyutlar arasında en önemli olanı, ailenin kendi çocuklarını koruyamaması; parçalanma sonucunda koruyamayacak duruma gelmesidir (Barış, 2008, s. 97).

İletişim modelinde taraflar her zaman dengede olmayabilir. Aile iletişimi iç nedenlerle-paylaşım, saygı, anlayış, kabul- ya da dış nedenlerle -ekonomik, sosyolojik- sekteye uğrayabilir. Bu durumda aile üyeleri sorumlulukların paylaşımı, anne baba çocuk rol dağılımları, aile bütünlüğü konularında sorunlar yaşarlar. Sorunlar ailenin bir üyesinden kaynaklansa bile tüm aileyi etkileyebilir. Sorun dışsal kaynaklı olsa da aile içinde etkin olabilir.

Günümüzde geniş aileler yerlerini daha küçük ailelere, görevlerini de toplumsal başka kurumlara devretmiştir. Bireylerin geçimlerini sağlamaları ve iyi eğitim almaları sadece ailelerin sorumluluğu değildir. Devletlerin de bu konularda görevleri bulunmaktadır. Küreselleşme sonucunda ekonomik ve iletişim sınırları ortadan kalkarken; bireyleri özgürleştiren bu durum yalnızlaşma ve aile kurumunun parçalanarak daha küçük birimlere ayrılmasına neden olmuştur.

Sosyal ve kültürel değişmeler, sosyal sistemler ve alt sistemlerin yapıları fonksiyonları ve de süreçlerinde bir zaman dilimi içinde meydana gelirken, aklın ve mantığın sosyal teknikleri sayesinde bir “gelişmeye” dönüşmüştür. Bu değişme ve gelişmelerin sonucunda günümüzün modern küçük ailesi doğmuştur (Berrin, 2000, s. 226).

Çeşitli sebeplerle parçalanan aileler birçok ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunla baş etmek durumunda kalmaktadır. Aile birimini toplumsal yapının devamı ve düzeni açısından önemseyen tüm devletler gerek ailelerin gerekse bu ailelerden gelen çocukların refahı için gerekli önlemleri almak bu konuda sosyal politikalar geliştirmek zorundadırlar.

1.1.2. Farklı Aile Biçimleri

Geleneksel bir bakışla aileleri demografik ve kültürel yapılarına göre ayırmak mümkündür. Aile biçimlerini evlilik türleri ile ilişkilendiren görüşlere de rastlanmaktadır.

Aile kan bağıyla başlayan ve evlilikle kurulan asli bir birimdir. Aile yapısını “evlilik türleri” yansıtmaktadır. Çünkü aile evlilikle başlamaktadır (Berrin, 2000, s. 225).

Kültürel olarak aileler anaerkil ve ataerkil aileler olarak ayrılabilir. Anaerkil ailelerde soy bağı sadece anne üzerinden kurulur. Aile ilgili kararların alınması kadının yetki alanına girmektedir. Siyasi temsil ve yönetim hakkı ailenin en yaşlı kadınındadır. Bireylerin mirastan yaralanma hakkı da yakınlık derecesine göre yine ailenin en yaşlı kadını tarafından belirlenir. Ataerkil aileler erkeklerin maddi ve politik açıdan daha güçlü oldukları ailelerdir. Tarım üretiminin ve ticaretin yaygınlaşması ve devletlerin ortaya çıkması ailelerde söz hakkının ve sorumluluğun erkeğe geçmesine yol açmıştır. Miras hakkının erkeklerin elinde bulunduğu ataerkil aile yapısında kadın ve çocukların toplumdaki yeri erkeklerden sonra gelmektedir (Gökçe, 1976, s. 46-47).

Siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeler ve bunlara bağlı değişimler aile yapılarının da yeniden şekillenmesi ile sonuçlanmıştır. Geniş ve çekirdek aileler bu değişimler sonucu ortaya çıkmıştır. Anne-baba ve çocuklardan oluşan aileler çekirdek aileler; içinde birden fazla nesli barındıran aileler ise geniş aileler olarak adlandırılırlar (Gürsoy ve Coşkun, 2004, s. 17).

Aynı evi paylaşan bireylerin sayısına bağlı olarak büyük ve küçük aileler bulunmaktadır. Büyük Aileler; birden fazla evli çiftin bulunduğu ailelerdir. Birleşik-evlenen tüm oğullarının eşlerinin birlikte yaşadığı ve geniş-birden fazla kuşağın birlikte yaşadığı güçlü akrabalık ilişkilerinin bulunduğu aileler bu grupta değerlendirilir.

Küçük Aileler; anne ve baba, evli olmayan çocukları; boşanmış- ayrılmış veya hiçbir araya gelmemiş yalnız anne veya babaların oluşturduğu aileler küçük aileler olarak nitelendirilebilir.

Çekirdek aileler iki neslin bir arada yaşadığı anne, baba ve çocuklardan oluşan ailelerdir. Kendilerinden daha geniş aile yapılarının temel birimi olarak kabul edilirler (Erdentuğ, 1991, s. 330).

Küçük, büyük geniş ve çekirdek aileler dışında parçalanmış ve tam aileler olarak ifade edilen aile modelleri de bulunmaktadır.

Küçük aileler içinde değerlendirilmesi mümkün olan parçalanmış aileler; ayrılık, boşanma, anne veya babanın ölümü sonrasında tek ebeveynli ailelerin oluşturduğu aile biçimleridir. Anne, baba ve çocukların bir arada bulunduğu aileler ise “tam aile” şeklinde tanımlanır (Gökçe, 1976, s. 88).

Tam aile aralarında karşılıklı sevgi, saygı, dayanışma ve aitlik duygusu bulunan anne, baba ve çocuklardan oluşan, bir topluluktur. Ayrıca tam aile çocukların sağlıklı kişilik gelişimi için gerekli bedeni, duygusal ve toplumsal süreklilikler koruyucusu şeklinde algılanmaktadır (Akyüz, 1978, s. 2).

Tam aile yapısı genellikle çocukların yetiştirilmesi açısından ideal ve işlevsel olarak değerlendirilir. Temel öğrenmeler ailede gerçekleşir ailelerin çocukların eğitimi açısından önemi büyüktür. Ayrıca sağlıklı kişilik gelişimi ve toplumla uyumun sağlanması açısından aile içindeki ilişkiler çocukları oldukça etkilemektedir (Bulut, 1983, s. 81).

1.1.3. Gelenekselden Moderne Değişen Aile Algısı

Aile işlevsel olarak sosyal yapıya bağlı olduğundan ailenin gerek yapısında ve gerekse fonksiyonel ilişkilerinde, sosyal yapıdaki değişmelere paralel olarak değişmeler olması kaçınılmazdır.

Hem bir ailenin hem de toplumun bir alt topluluğunun üyesi olarak bireylerin, tutum ve davranış kalıplarında benimsemiş oldukları ilke, değer, norm ve amaçlarında, sosyal yapıdaki değişmelere paralel olarak değişmeler olacağı açıktır (Erol, 1992, s. 207).

Günümüzde “aile” kavramı hem modern hem de gelenekselliği aşırp çağdaşlığı yakalamaya çalışan toplumlarda büyük bir tartışma konusudur. Toplumun en küçük birimi olan aile kavramı yeni yüzyılımızda yepyeni bir tartışmanın odak noktası olmuştur. Bu nedenle günümüzde tek bir aile modelinden söz edilememektedir (Saylan, 2001, s. 3).

Yirminci yüzyıldan sonra aile kavramına olan bakış açısı farklılaşmıştır. Evlilik ailenin başlangıcı için ön koşul olarak görülmemektedir. Evlenmeden anne baba olan; beraberliklerini bu şekilde devam ettiren veya beraberliklerinin sonlanmasının ardından yalnız anne babaların çocuklarının sorumluluğunu üstlendiği ailelere rastlamak mümkündür. Öngider (2013, s. 141), evliliğe olan bakış açısının değişmesinin teknolojideki gelişmelerle de ilişkili olduğunu vurgular.

Evlilik son yıllarda bir kurum dışı olma –partnerlerin davranışlarını tanımlayan sosyal normların zayıflaması sürecine gitmektedir Evlilik artık neredeyse yarım yüzyıldır olduğu gibi evrensel doğurganlık ortamı değildir (Cherlin, 2004, s. 848).

Ailenin tanımı; içinde yaşanılan toplumsal figürlere, inanışlara sosyolojik gelişmelere göre değişerek çeşitlenebilir.

Basit aile kavramı daha yakından incelendiğinde çok daha karmaşık bir hale gelebilir. Günümüzde çok kültürlü, zengin etnik farklılıklara sahip toplumlardaki hızlı sosyolojik gelişmeler sonucunda, akraba grupları ve yalnız anne-babalar gibi geniş ve karmaşık türlerde aileler bulunmaktadır. Bu aile türleri aynı cinsten partnerlerin ebeveynlikleri, birlikte yaşayanlar, evlat edinenler, koruyucu ailelik yapanlar, ayrılanlar, boşanan, yeniden evlenenler ve üvey aileler şeklinde çeşitlenebilir (Walker, 2011, s. 163).

Geçmiş dönemlerde, rollerin kesin sınırlarla belirlendiği “kutsal aile” modellerinde aile bireylerinin her biri, toplumun gözünde netleşmiş görev ve sorumluluklara sahipti ve rollerdeki en ufak değişme ve sapma, şiddetli cezalandırmalarla, dışlanmalarla sonlanırdı. Ancak günümüzde hiçbir yasal bağlanmayı düşünmeden ve istemeden, kısa ya da uzun süreli beraberlikleri yeğleyen ve gerek gördüklerinde “yasal aile” konumuna geçmek isteyen, ama yine de kendilerini “aile” olarak algılayan birlikteliklerin olduğunu unutmamalıdır (Saylan, 2001, s. 3).

1.1.4. Aile Devlet İlişkisi

Devlet- aile ilişkileri veya devletin aileye müdahalesinin sınırlarının nasıl olması gerektiği önemli bir tartışma konusudur. Devletlerin özel hayata müdahale etmeden

toplumsal düzeni korumak adına açık şekilde önemseydiği ve desteklediği meşru aile yapısını ve bütünlüğünü koruma altına alması; ailelerin ve çocukların sosyal güvencesini sağlaması beklenmektedir.

Saylan (2001, s. 3)'a göre “devlet- aile ilişkileri” kuralları sorumlulukları açısından incelenirken, dünyada bu konuda var olan algılama ve davranış modellerinin de bizlere sosyologlar ve diğer bilim insanları tarafından anlatılması, açıklanması ve kafamızın içindeki doğruların, yanlışların, önyargıların katılıkların biraz olsun aydınlığa çıkması gerekmektedir.

“Devletin aile üzerinde etkisi ve tanımı ne olmalıdır? ” Sorusu son derece dikkatli ve hassasiyetle sorgulanması gereken bir husustur. Devlet tedarik edici, düzenleyici veya denetleyici olarak tanımlanabilir ancak nasıl tanımlarsa tanımlansın devlet her zaman ailenin sosyal olarak korunması için nihai garantör olmalıdır (Esen S. , 2001, s. 57).

Ailedeki değişimlerin olumsuz ekonomik ve toplumsal etkileri devletin sosyal yardımlar konusunda sorumluluklarının artması, önemli bir maddi yükün devletçe karşılanması gereği anlamına gelmektedir. Bu nedenle aile politikaları oluşturulurken ailelerin dağılmasının yol açabileceği toplumsal sorunların devlete olan maddi yükü belirlenmeli ve devlet kalkınma plan ve programlarında bu unsur göz önüne alınmalıdır. Dağılan ailelerin oluşturduğu toplumsal maliyetin yüksekliği aile politikalarında boşanmaya ilişkin koruyucu önleyici tedbirlerin alınmasını zorunlu hale getirmektedir (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2009, s. 5).

Aileye, devletin, yasaların, toplumun gözünün ve elinin “ne dereceye kadar” uzanacağı bunun “nasıl sınırlanacağı”, gelişmiş ülkelerde oldukça esnek ve kabul edilebilir kurullarla bağlanmış olup, bunlar da sürekli yenilenmektedir. Çağdaşlaşma yolundaki uluslar içinde bütün bunların tartışılması ve her toplumun, kendi insanları için en uygun en doğru kurulları-sınırları belirlemesi gerekmektedir (Saylan, 2001, s. 3).

Devletler değişen sosyo-kültürel yapı, ekonomik veya demografik nedenlerle veya olası risklerin önüne geçebilmek için ailelere yönelik farklı politikalar izleyebilmektedir.

Parçalanmış aileler veya tek ebeveynli aileler devletlerin ekonomik ve sosyal yüklerini arttırdığı için devletlerin evliliği teşvik eden bir politika izlediği görülebilir.

Amerika’da son 20 yılda sayıları artan tek ebeveynli aileler ve evlilik dışı çocuk doğum oranları evliliği teşvik eden politikalara önayak olunmasına yol açmıştır. Hesap Açığını Azaltma Hareketi “The Deficit Reduction Act (DRA)” 150 milyon dolarlık bütçe ile liseli gençler için ilişki eğitimini de destekleyen Sağlıklı Evlilik Girişimi “Healthy Marriage Initiative (HMI)” programını yürütmektedir (Sparks, Lee, ve Spjeldnes, 2011, s. 21).

Amerikan hükümeti 1996’daki Kişisel Sorumluluk ve Çalışma Fırsatları Uzlaştırma Programı “Opportunity Reconciliation Act of 1996 (PRWORA)” gibi fakir kadınları evlenmeye teşvik eden programlarla fakirliğe karşı evliliğe sarılmıştır (Hamilton, 2004, s. 310).

Aileye değişen demografik yapı azalan doğum oranları sebebi ile de müdahale edilebilir. Evliliğin teşvik edilmesi bu konuda maddi yardımlar verilmesi ve doğurganlığın artırılmasına yönelik politikalar ve söylemler buna örnektir.

TÜİK’in yapmış olduğu projeksiyonların ve bazı Avrupa ülkelerinin demografik yaşlanma sonucunda karşı karşıya kaldıkları ağır ekonomik ve sosyal sorunların da etkisiyle AK Parti hükümeti, önce söylemleriyle ardından icraatlarıyla doğurganlığı arttırmayı hedefleyen politikalar uygulamaya başlamıştır. Başbakan evli çiftlerden önceleri üç çocuk ardından daha fazla çocuk sahibi olmalarını isteyerek çocuk sahibi olmayı teşvik edici söylemler benimsemiştir (Aysan, 2014, s. 80).

Devletin aile bütünlüğünün korunmasına yönelik tedbirler alması gerektiği görüşü siyasi partilerce de benimsenmiştir. AK partinin seçim beyannamesinde evlilik sonrası kadınların sosyal ve kültürel açıdan eğitimini destekleyecek çalışmaların yapılacağı aile kurumundaki problemlerin çözümüne yönelik “evlilik danışmanlığı hizmeti” verileceği özellikle vurgulanmaktadır (Terkan, 2010, s. 127).

“Bir kez de aile danışmanına sor” yöntemi yine AKP hükümetinin aile bütünlüğünü korumaya yönelik çalışmaları arasındadır. Bu çalışma kapsamında Aile Mahkemeleri

boşanma öncesinde çiftlerden aile danışmanlarından toplam üç yüz altmış dakika hizmet almalarını isteyebilecek ve boşanmaya danışmanlarının hazırlayacağı rapora göre karar verecektir (Özdemir ve Demirkanoglu, 2015, s. 247).

Devletler aileye müdahaleye ilişkin tutum ve yaklaşımları ne olursa olsun özellikle dezavantajlı durumda bulunan parçalanmış aile çocuklarının refahını göz önünde bulundurmamak, fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı ortamlarda yetişmeleri ve eğitim almalarını sağlamak konusunda gerekli yasal tedbirleri almak durumundadırlar.

1.1.5. Ailenin ve Çocuğun Korunması

Devletler ulusal ve uluslararası düzenlemelerle aile ve çocuğu koruma altına almaktadırlar. Toplumun tüm kesimlerinde sosyal adaleti sağlamak özellikle zayıfları korumak için sosyal devletlerin işlevsel bir sosyal güvenlik sistemleri olmalıdır.

Evrensel olarak eğitim, sağlık, çocuk ve yaşlıların bakımı ve korunması gibi ekonomik ve sosyal hakları güvence altına alan önemli üç yasal düzenleme bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla günümüzde sosyal güvenliğin temeli olarak kabul edilen 1919'da ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ,1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve 1961 Avrupa Toplum Temel Yasasıdır.

“Avrupa Toplum Temel Yasası “, adil çalışma koşulları, iş güvenliği, sosyal güvenlik, grev, çocuk-kadın işçilerin korunma hakkı, ailenin korunması ve sosyal hizmetlerden yararlanma gibi konuları ele alır (Erdoğan, 2008, s. 123).

Türkiye'nin 16 Haziran 1989 tarihinde onayladığı Avrupa Temel Toplum Yasası'nın 16. maddesi ailenin 17. Maddesi ise çocukların ve gençlerin korunma haklarını kapsamaktadır.

“Madde 16 Ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı: Akit Taraflar, toplumun temel birimi olan ailenin tam gelişmesi için gerekli koşulları sağlamak üzere sosyal yardımlar ve aile yardımları, mali düzenlemeler, konut sağlama, yeni evlilere yardım ve diğer uygun araçlarla aile yaşamının ekonomik, yasal ve sosyal bakımdan korunmasını desteklemeyi taahhüt ederler” (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Avrupa Sosyal Şartı-değiştirilmiş şekli).

“Madde 17 Çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı: Akit Taraflar, çocukların ve gençlerin kişiliklerinin ve fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin tam gelişimini sağlayacak bir çevrede yetişme haklarını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak için, doğrudan ya da kamusal ve özel örgütlerle iş birliği yaparak,

1. a) Özellikle bu amaç için uygun ve yeterli kurum ve hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesini sağlayarak çocukların ve gençlerin, ebeveynlerinin hak ve ödevleri göz önünde tutularak, gereksinim duydukları bakım, yardım, öğretim ve eğitim olanaklarına sahip olmalarını sağlamayı;

b) Çocukları ve gençleri ihmal, şiddet ve sömürüye karşı korumayı;

c) Ailelerinin desteğinden geçici ya da mutlak olarak yoksun kalan çocukların ve gençlerin korunmasını ve bunların devletten özel yardım almasını sağlamayı;

2. Çocukların ve gençlerin okula devamlarının özendirilmesinin yanı sıra bunlara parasız ilk ve orta öğrenim sağlanmasını taahhüt ederler” (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Avrupa Sosyal Şartı-değiştirilmiş şekli).

Devletlerce benimsenen toplumsal politikaların yaşanan ekonomik krizler, yaşanan siyasi gelişmeler ve toplumsal değişmelere bağlı olarak değişebildiğini söyleyebiliriz.

Hem dünyada hem Türkiye’de sosyal devlet anlayışından uzaklaşarak liberal politikaların uygulanmaya geçilmesi 1980’li yıllara rastlar (Erdoğan, 2004, s. 16).

Sosyal devlet anlayışından uzaklaşılması sosyal güvenlik ile ilgili tedbirlerin azaltılması ekonomik durumu zayıf aileleri ve onların çocuklarını olumsuz yönde etkilemiştir. Devletin yükünü azaltmayı hedefleyen liberal politikalar sosyal güvencenin sunduğu imkânların azalması birçok sosyal sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Alt gelir grupları kamusal hizmetlerden ve sosyal güvenceden yoksun bırakılmıştır.

Liberal politikaların uygulanmaya başlanmasının sonuçları 1990’lı yıllarda görülmeye başlanmıştır. Dışlanan alt gelir grupları ekonomik ve toplumsal açılardan zayıflamıştır. Sosyal devlet anlayışından uzaklaşılması ile birlikte yoksullaşan ailelerin beraberlikleri sonlanmış ve sonuçta bu ailelerin çocukları durumdan etkilenmiştir. Kurum bakımına verilen çocukların sayısı artmıştır. Bu sonuç aileleri desteklemeye yönelik sosyal hizmet çalışmalarının ve sağlanan maddi desteklerin önemini ortaya koymuştur. Suğur ve Doğru (2010, s. 125)’ya göre ise toplumda var olan derin eşitsizliğin önlenmesi aile kurumunun korunması için sosyal hizmet yardımlarından çok daha önemlidir çünkü hiçbir sosyal devlet “aile” kurumunun işlevini yerine getiremez.

Günümüzde alt gelir gruplarının korunması dışında devletin tüm bireylere yaşamlarını mümkün olan en iyi standartlarda sürdürebilmeleri için gerekli imkânları sağlaması beklenmektedir. İnsanlar kedilerinin ve ailelerinin geleceklerini de güvence altına almak istemektedirler. Devletlerden asgari sınırın üstünde bir gelir edinebilecekleri gerekli imkanları sağlamalarını talep etmektedirler (Ayhan, 2012, s. 44).

Aile politikaları sosyal politikanın bir alt dalıdır. Aile politikaları ülkelerin arzulanan hedeflere ulaşmalarında önemli bir rol oynar, doğum, istihdam, yoksulluğun azaltılması, geçinmenin kolaylaştırılması, iş ve aile hayatını uzlaştırılması, çocuk refahını artırılması gibi konularda yardımcıdır. Uluslararası aile politikalarının karakteristiği her ne kadar özel ilgi gerektirseler de öncelikle sadece fakir aileler veya problemlili aileler ile ilgili değildir. Ancak çocukların daha iyi bir duruma getirilmesi anne babaların beraberliğinin ve aile bütünlüğünün desteklenmesini de gerektirir (Kameran, 2010).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti anayasaya ile çeşitli tedbirler almış ailelerin ve çocukların korunmasına yönelik sorumluluk devlete yüklenmiştir.

15. 10. 2001 tarihinde 24556 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile bazı maddeler değiştirilmiş eşler arasında eşitliğe dayanan bir anlayış kabul edilmiştir.

Anayasa'nın 41. Maddesinin birinci fıkrasına göre;

“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar “ (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 2018).

2001 yılında yapılan bu değişikle anayasa ile eşler arası eşitlik kabul edilmiştir. Kadın-erkek eşitliğini vurgulayan düzenleme yapılmıştır. Ayrıca anayasanın bu maddesi devlete ailenin korunması sorumluluğunu da yüklemektedir (Badur, 2009, s. 63).

4721 sayılı Medeni Kanunda birliğin korunması başlığı altında yer alan 195-201. maddeler arasında ailenin korunmasına yönelik hükümler yer almaktadır. Temel olarak evlilik birliğinin korunması hedeflenmiştir.

197. madde ise birlikte yaşamaya ara verilmesi halinde ailenin ve çocuğun korunmasına yönelik tedbirleri içermektedir.

“Madde 197. ...Birlikte yaşamaya ara verilmesi haklı bir sebebe dayanıyorsa hâkim, eşlerden birinin istemi üzerine birinin diğerine yapacağı parasal katkıya, konut ve ev eşyasından yararlanmaya ve eşlerin mallarının yönetimine ilişkin önlemleri alır. Eşlerin ergin olmayan çocukları varsa hâkim, ana ve baba ile çocuklar arasındaki ilişkileri düzenleyen hükümlere göre gereken önlemleri alır” (4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, 2018).

Aile hukuku incelendiğinde devletin aileyi bir arada tutma, evlilik birliğini koruma ve bu konuda devletin müdahale hakkını elinde bulundurmaya yönelik tutumunu gözlemlemek mümkündür.

Aile hukukuna egemen olan ilkeler zayıfların korunması, devamlılık ve birlik, düzenleme serbestisinin olmaması ve devletin müdahale etme ilkeleridir. Aile hukukunu düzenleyen kuralların emredici niteliği ağır basmaktadır. Boşanmaya hâkim karar verir ve velayet hakkı hâkim denetimi altındadır (Gözübüyük, 2012, s. 110-111).

İkinci Dünya Savaşından sonra 1945 yılında Birleşmiş Milletler ve ardından Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) kurulmuştur.

Uluslararası hukukta ailenin ve çocuğun korunmasına ilişkin yaptırım gücü bulunan ve yasal düzenlemelerin temel aldığı iki önemli sözleşmeden söz etmek mümkündür. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) ve Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989).

Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni 14 Eylül 1990 da imzalamış; sözleşme 22184 sayılı resmî gazetede yayınlanmış 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. Böylece sözleşme hukuksal geçerlilik ve yaptırım gücüne sahip olmuştur.

Sözleşmenin ön sözü felsefesini yansıtmaktadır ve devletlere sorumluluklarını hatırlatmaktadır. Sözleşmenin ön sözü için “çocuğun korunmasına yönelik alınması

gereken tedbirleri ve yürütülebilecek sosyal politikaları özetlemektedir” denilebilir (İnan, 1995, s. 779).

“ Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak, ...çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu hatırla tutarak, ...Bundan sonraki sayfalarda bulunan kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır.” (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1990).

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 3. maddesinin 1. bendinde “çocuğu ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yararı temel düşüncedir” denilmektedir. Sözleşmenin 27. Madde 1. bendinde ise “her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine” hakkı olduğu kabul edilmektedir (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1990).

Çocuğun yaşamını güvenle sürdürebilmesi konusunda aileler öncelikli olarak sorumludur. Ancak Çocuk Hakları Sözleşmesini kabul eden devletler de imkanları ölçüsünde anne-babaya veya çocuğunun bakımını üstlenen kişilere yardımcı olabilecek tedbirleri almalı ve koruyucu önleyici çalışmalar yapmalı beslenme, giyim ve barınma için maddi yardımlar ve destekleyici birtakım programlar sağlamalıdır (Yolcuoğlu, 2009, s. 43).

Çocuğun ailesi yanında bakımı konusunda sorumlu olanlar sadece ana-baba değildir. Devletlerinde çocukların korunmasına yönelik önlemler alması ve bu konuda hizmetler sunması beklenir.

Devletler çocuğun ihmal ve istismardan korumakla gerekirse ailesinden de korunmakla yükümlü olması normu bulunmaktadır. İnsan hakları, bakım ihtiyacındaki kişilerin yakınları tarafından ihmal edilmeleri durumunda kamuya bir destek yükümlülüğü getirmemektedir. Bu durum, bakımın özellikle devlet tarafından desteklenmediği ülkeler açısından kritiktir (Atasü-Topcuoğlu, 2013, s. 290).

Çocuğun aile yanında bakımı ve korunması konusunda devletlerin sunabileceği hizmetler yasal düzenlemeler, sosyal plan ve politikalar, aileyi desteklemeyi ve güçlendirmeyi hedefleyen her türlü karar ve uygulamalardır (Karataş, 2007, s. 7).

Türkiye de geçmişten günümüze bir takım yasal düzenlemeler ve hizmetlerle ailenin ve çocukların korunmasına yönelik tedbirler alma ve hizmetler sunma yoluna gitmiştir.

Cumhuriyet dönemi öncesinde 1909 yılında II. Abdülhamit zamanında Dürül-Hayrı-ı Ali kuruluşu yoksul çocuklara hizmet vermek amacıyla kurulmuştur. 1920’li yıllarda 13 yaş altı çocukların korunması için ıslahhaneler; kimsesiz ve yoksul çocukların korunup eğitilmesi için darüleytamlar açılmıştır. 1921 yılında kurulan Himayeyi Etfal Cemiyeti Balkan birinci dünya ve kurtuluş savaşı sırasında şehit olanların geride bıraktıkları yetimlerine yardım etmek amacıyla kurulmuştur. Atatürk’ün yakın ilgisiyle cemiyet daha sonra “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu” ve “Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu” olarak devam etmiştir.

Çocuk Koruma hizmetleri günümüzde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na yürütülmektedir. Çocuğun ihmal istismar ve her türlü kötü muameleden korunması, bu durumların önlenmesi, yapılan psiko-sosyal inceleme ve değerlendirme sonucu koruma altına alınması ve uygun bakım modellerine yönlendirilmesi ve izlenmesi veya aile yanında kalması desteklenme ve izlenmesi gibi çalışmalar “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü” tarafından yürütülmektedir.

Çocukların korunması için Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı’na önemli görevler düşmektedir. Özellikle çocukların zamanının önemli bir bölümünü geçirdikleri okul ortamında korunması ve desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Okullar yoksulluk, ihmal, istismar, madde bağımlılığı, aile içi veya akran şiddeti gibi çocuğu ailesinden veya çevreden kaynaklanan; çocuğu sağlıklı ruhsal ve bedensel gelişimini ve eğitim almasına engelleyebilecek birçok sosyal sorunun yaşanabildiği ortamlardır. Okul ortamında çocukların çok iyi izlenmesi ve olası risklerden korunması gerekmektedir.

Eğitim hakkı ‘‘Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’’ ve1739 Sayılı ‘‘Milli Eğitim Temel Kanunu’’ ile güvence altındadır.

Anayasa’nın 42. Maddesine göre;

‘‘Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır’’ (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 7. ve 8. maddelerine göre ise;

‘‘İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır’’ (MEB, 1973).

Çocuk Koruma Sistemi kavramı, çocuğun mutlu ve sağlıklı bir yaşam sürmesi için çalışmalar yapan ve hizmet sunan, birçok farklı disiplin ve sistemi içeren çok boyutlu bir kavramdır. Çocuk koruma sisteminde sağlık alanında pediatri uzmanı, çocuk psikiyatrisi uzmanı, diş hekimi, hemşire, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, hastane polisi gibi meslek elemanları yer almaktadır. Çocuk Koruma Sisteminin ‘‘okul sosyal hizmeti’’ halkasının eksik kalması çocuk koruma sisteminde ve dolayısıyla çocukların her türlü risk, tehlike ve suç durumundan korunmasında büyük boşluklara yol açmaktadır (Duman, 2000, s. 5).

1.2. BOŞANMA VE ETKİLERİ

Aile ilişkilerinin mutlu ve mutsuz yönlerinin ve farklı mutsuzluk sebeplerinin olması kaçınılmazdır. Mutlu ve mutsuz yönleri ile devam eden evliliklerin yanısıra farklı nedenlerle mutsuz olan ailelerin evlilikleri boşanma ile sonlanabilmektedir.

Gürcan’ın ‘‘aile hukukunun en hüznü bölümlerinden birisi’’ olarak tanımladığı boşanma evliliğin yasal olarak tamamen sona ermesi ve ayrılan eşlerin yeni bir evlilik yapabilecek yasal statüye geçmeleridir (Gürcan, 2009, s. 4).

Ailede dirlik ve düzenin kalmaması durumunda, yasada öngörülen koşulların gerçekleşmesi üzerine yargı, eşlerin boşanmasına karar verebilir ve boşanma sadece tarafların isteğine bırakılmamıştır.

Boşanmanın gerçekleşmesi birtakım koşullara bağlıdır. Boşanma sırasında ve sonrasında ailenin ve çocukların korunması için bir takım yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

Medeni kanuna göre yargıcın boşanma kararı verebilmesi için; “eşlerden birinin zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı ve “evlilik birliğinin birlikte yaşamayı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış” olması gibi nedenler sunulabilir (Gözübüyük, 2012, s. 116).

Boşanma ailelerin hayatlarını temelinden değiştiren bir olaydır. Bireyler, aile ve toplum üzerinde dolaylı ve doğrudan etkileri bulunmaktadır.

Boşanma genellikle bir insanın hayatında gerçekleşebilecek en önemli olaylardan biri olarak görülür ve boşanma oranlarındaki artışlar son on yılda ailelerde gözlemlenen değişiminin temel özellikleri arasında kabul edilir (Harkönen, 2014, s. 3).

Boşanma, çok boyutlu bir aile değişim sürecidir ve evli çiftlerin, aynı evde yaşamının beraberinde getirdiği sorumluluk ve görevler sonucunda birbirleriyle çatışır hale gelmeleri durumunda daha fazla yıpranmamaları için gündeme gelen bir seçim olarak da ifade edilebilir. Boşanma yetişkinler ve çocuklar için belirli güçlükleri beraberinde getiren ve bu anlamda bir risk zemini oluşturan bir yaşam olayıdır. Ancak, giderek daha sıkça rastlanan boşanma aslında bir bitiş ve yok oluş öyküsü değildir ve böyle görülmemelidir (Korkut, 2003, s. 109).

Boşanma ve ayrılık, ortak çocukları olan eski eşleri bile farklı yollara götürür. Bu yollara, genellikle yeniden evlenme, iş değişiklikleri, farklı arkadaş çevrelerinin gelişimi birçok durumda, yer değiştirme uzak yerlere yerleşme dâhildir. Anne babaların hayatlarında artan kopukluk politika yapanların ebeveynleri boşanmış aile çocukları için öngördüğü çekirdek aileye ulaşmalarını zorlaştırabilir (Glennon, 2008, s. 55).

Boşanmanın ardından ailenin yaşadığı travma ve ortaya çıkan stres beraberinde birçok psiko-sosyal sorunu ortaya çıkarır ve bu sorunlar eşler, yakın çevre ve çocuklar üzerinde belirgin biçimde gözlemlenebilir.

Evliliğin bitirilmesi sadece yasal bir sonlanma değildir. Evlilik dışında duygusal ve cinsel bağları da son verilmektedir. Boşanmalar birçok psikolojik ve sosyal sorunu ortaya çıkarabilecek ani duygusal gerilim ve değişime yol açmaktadır. bunun sebebi duygusal bağın çözülmesinin yasal bağdan çok daha fazla zaman almasıdır (Sağlam, 2011, s. 12).

Vidal (2015, s. 1)'a göre ise boşanma, gelişen trajik bir sosyal fenomen olabilir. İnsan dengesini yok eder ve toplumu etkiler.

1.2.1. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Aile çocukların yetişmesinde en önemli etken olarak kabul edilir, sağlıklı bir aile yapısı içinde yetişen çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerinin daha iyi ve akademik başarılarının da daha fazla olması beklenir. Aileler çocukların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılarken gelecek yaşamlarına hazırlanabilmeleri için gerekli sosyal çevreyi, maddi olanakları ve eğitim durumlarını imkânları ölçüsünce sağlarlar. Boşanma ile sonuçlanan evlilikler ve boşanma sonucu oluşan parçalanmış ailelerin yeni durumunun ise anne veya babalarından veya her ikisinden de ayrı yaşamak durumunda olan; sıklıkla yaşam yeri, okulu, sosyal çevresi, ekonomik durumu gibi günlük hayatını değişikliğe uğramasına neden olan etkileri çocukların yaşamında doğrudan hissedilir.

Aile bütünlüğünün fiziksel duygusal ve psikolojik bozulma süreci olan boşanma çocuklar açısından “karmaşık” bir durumun başlangıcıdır. Söz konusu durum çocuk veya ergende benlik saygısı düşüşü, akademik başarısızlık, terk edilme konusunda yoğun kaygı ve korku, değersiz hissetme birlikte kalmaya devam edilen ebeveynin suçlama, öfke ve saldırganlık ,normalden az oynama ve soru sorma, suça karışma eğilimi, evlilik ve çocuk sahibi olma konularında olumsuz düşüncelerin oluşması gibi çok farklı psiko-sosyal sorunların görülmesine neden olabilmektedir (Erdim ve Ergün, 2016, s. 71).

Ailelerin her toplumda önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. Günümüzde normal şartlarda çocukların birçoğu bir aile içinde büyür ancak yaşam döngüsü içinde mevcut aile formu değişikliğe uğrayabilir. Aile bir çocuğun bağımsız ve kararlı bir birey olarak yetişmesi için örneğin okula devamını sağlamak gibi bir gelişme fırsatı sunar. Bu nedenle çocukların gelecek başarısı büyük ölçüde yetiştikleri eve bağlıdır. Ancak bir çocuk kendi ailesini seçebilecek durumda değildir ve ailesi ona en iyi fırsatları sunamıyorsa bile bu durumu kabul etmek zorundadır (Lange, Dronkers ve Wolbers, 2014, s. 329).

Amato (1994, s. 155)'ya göre günümüze kadar yapılan çalışmalar yüksek çatışma içindeki tam ailelerin boşanmış tek ebeveynli ailelerden daha iyi değil hatta sıklıkla daha kötü durumda olduklarını göstermiştir.

Yine de boşanma çocuk ve gençleri olumsuz etkileyen bir durum olarak kabul edilir. Boşanma sürecinin çocuk ve gençleri nasıl ve ne kadar etkilediğini bilmek önemlidir.

Çocukların sağlıklı bir tam aile ortamından yoksun kalmaları psikolojik ve toplumsal gelişimlerine genellikle olumsuz biçimde yansımaktır.

Emery (2013, s. 44)'e göre boşanmanın çocukların yaşamları üzerinde altı olası riski bulunmaktadır:

- “1. Dışsallaştırma sorunları; örneğin söz dinlememe, saldırganlık ve suç işleme davranışı
2. İçselleştirme sorunları, örneğin depresyon, kaygı ve düşük öz-saygı
3. Akademik yeterlilik
4. Sosyal yeterlilik
5. Yakın İlişkiler (boşanmanın nesiller arası geçişi de dahil olmak üzere)
6. Yetişkinlik boyunca psikolojik işlevsellik “.

Ebeveyn boşanma tecrübesi olan, çocuklar ile sürekli olarak karşılaştırıldığında bozulmamış iki ebeveynli ailelere göre daha fazla davranış sorunları, psikolojik uyumsuzluk semptomları, düşük akademik başarı, daha fazla sosyal sorunlar ve daha zayıf benlik kavramı sergilerler. Benzer şekilde çocukken ebeveyn boşanması yaşamış yetişkinler, sürekli bozulmamış iki ebeveynli ailelerde yetişen yetişkinler ile

karşılaştırıldığında, göstergeler daha düşük psikolojik, kişilerarası ve sosyo-ekonomik iyilik halini işaret eder (Amato P. R., 1994, s. 143).

Boşanma eğer çocukları varsa sadece eşleri ilgilendiren bir durum veya süreç değildir. Boşanma ve boşanmanın beraberinde getirdiği değişimler çocukları ciddi şekilde etkileyebilmektedir (Öngider, 2013, s. 141).

Anne baba etkileşimi erken çocukluk ve ergenlik öncesi dönemde en güçlü olduğu için çocuklar aile içindeki değişikliklerden olumsuz etkilenebilirler. Boşanmış veya yeniden evlenmiş ailelerin çocukları daha yüksek düzeyde saldırganlık, uygunsuzluk, itaatsizlik, uygunsuz sınıf davranışları ve düşük öz-denetim sergilerler (Hong ve Espelage, 2012, s. 318).

Anne baba ayrılığının çocuk üzerinde kısa ve uzun dönem etkileri farklılık göstermektedir. Boşanmanın erken dönemdeki olumsuz etkileri anne veya babanın sevgi ve ilgisini kaybetme ve yalnız kalma korkuları ile birleşerek daha fazla hissedilmektedir.

Boşanmanın uzun dönem etkileri boşanma sürecinin nasıl geçtiğine ve boşanma sonrasında anne babası ile olan ilişkilerinin niteliğine bağlıdır. Bu etkiler olumsuz olabileceği gibi bazen olumlu da olabilir.

Fincham (1998, s. 544)'a göre ailenin yapısı ve aile ilişkilerini inceleyen birçok araştırma anne baba arasındaki aile sorunlarının çocuklar üzerinde doğrudan olumsuz etkileri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu olumsuz etkiler öfke-saldırganlık, kaygı uyum ve davranış bozukluğu olarak sıralanabilir ve birçok değişkenle ilişkilidir.

Ancak karşıt görüşlere de rastlanmaktadır. Tek ebeveynli ailelerin çocuklarının daha erken sorumluluk sahibi olma ve daha eşitlikçi bir cinsiyet rolü geliştirme konularında avantajları bulunabilir.

Tek ebeveynli ve reisliğini annenin yaptığı ailelerde büyüyen çocuklar daha büyük kişisel sorumluluk ve benlik saygısı ve kız ve erkekler daha az klişe; mesleki istek ve aile

değerleri olan cinsiyet rolü geliştirirler ve bu da işgücü piyasasında başarılarının artmasına yol açabilir (Barber ve Eccles, 1992, s. 122).

Boşanmanın çocukları nasıl etkilediğini bulmak için kaynakların ve stres unsurlarının toplam yapılandırılmalarını nasıl değiştirdiğinin değerlendirilmesi gerekir. Çocuğun iyilik durumu, anne-baba yoksunluğu, vasi anne-babaya uyum ve ebeveyn becerileri, ebeveyn çatışmaları, ekonomik zorluklar ve yaşam stresi gibi faktörler değerlendirilmelidir (Amato P. R., 1994, s. 152).

Boşanma sonucunda genellikle çocuklar anneleriyle birlikte yaşamaya devam etmekte, babaların yasal nedenler veya yaşam yeri değişikliği gibi sebeplerle çocuklarından uzak kalmaları çocukların kısa ve uzun dönemde baba yoksunluğunun olumsuz etkilerine maruz kalmalarına sebep olmaktadır.

Uzun vadede çocukların iyiliği için baba-çocuk ilişkilerinin kalitesi, iletişim sıklığı babanın finansal desteği ve boşanma sonrası anne-baba ilişkilerinin kalitesi önemlidir (Braver, Griffin, Cookston, Sandler ve Williams, 2005, s. 7).

Boşanmanın çocukları neden negatif etkilediği konusunda birçok açıklama ve müdahale süreçleri bulunmaktadır. Anne-baba yoksunluğu, aile çatışması ve ekonomik dezavantaj bakış açıları bunlar arasında sayılabilir. Boşanmanın ardından çocuklar ebeveyn dikkati, yardımı ve gözetimi konusunda bir düşüş yaşarlar bu düşüş akademik başarısızlık, düşük benlik saygısı veya kötü davranışların artmasına sebep olabilir. Anne baba arasında ayrılık öncesi ve sırasında yaşanan çatışma çocuklar için ciddi stres sebebidir. Anne-baba arasındaki düşmanlık caydırıcı bir ev ortamı oluşturur. Çocuklar stres mutsuzluk ve güvensizlik yaşarlar. Son olarak boşanma tipik olarak annenin başında olduğu ailede yaşam standardının düşmesine yol açar sıklıkla onları yoksulluk seviyesinin altına iter. Bu bakış açısı boşanan aile çocuklarının düşen refah durumunun aile tipinden ziyade ekonomik zorluklarla ilişkili olduğunu varsayar (Amato ve Keith, 1991, s. 26-27).

Ailenin parçalanması insan yaşamında ölümden sonra ikinci sırada gelen önemli bir travma olarak görülür. Anne babalar gerçekten ayrıldığında çocukları genellikle çifte kayıp yaşarlar: ayrılan ebeveynin kaybı ve kendi karmaşası sebebiyle müsait durumda

bulunmayan kalan ebeveynin kaybı. Çocukların tepkisi nerdeyse evrenseldir; şok, takip eden inkâr, depresyon öfke, korku veya bazen olaydan bir şekilde sorumlu olduğunu hissetme. Ek olarak yalnızlık duyguları ve ailenin yeniden bir araya gelmesi fantezisi (Hett ve Rose, 1991, s. 38).

Çocuklar anne babalarının ayrılık ve boşanma sonrası nasıl uyum sağladığından büyük ölçüde etkilenirler. Eğer anne babalar kriz içerisindeyse bazen anne –baba ilişkilerinde rol değişiklikleri olabilir. Çocukların anne-baba rolü alma süreci anne-baba rolü oynama dönemi olarak adlandırılır. Bu süreç çocuklar ile anne baba arasında rol değişiminin gerçekleştiği bir süreçtir (Wallerstein, 2005, s. 405).

Cinsiyete bağlı olarak değerlendirildiğinde çocukların boşanmanın etkilerini atlatmalarında farklılıklar görülebilir.

Kız ve erkek çocukları boşanmadan aynı derecede etkilenirler. Kızların psikolojik olarak boşanmayı atlatmaları üç-dört yıl sürerken erkeklerin beş yıla ihtiyaçları vardır ancak her iki grupta da akademik başarıyı gösteren test sonuçlarında düşüş devam eder (Sun ve Li, 2002, s. 472).

Tunca (2000, s.172)'ya göre çocuklar her yaşta fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlara sahiptir. Eğer gerekli yaşta gereken ilgi ve bakımı göremezse fiziksel ve kişisel gelişimi olumsuz etkilenebilir.

Boşanma çocukluğun hangi döneminde gerçekleşmiş olursa olsun erken veya geç dönem etkileri bireyin okul yaşamında etkin olacaktır. Aileleri boşanan öğrencilerin psikolojik ve akademik gelişim durumlarını değerlendirebilmek için boşanmanın ardından hangi belli başlı etkileri daha önce deneyimledikleri veya halen yaşamakta olduklarının belirlenmesi önemlidir. Okul öncesi, okul dönemi ve ergenlik döneminin doğal özellikleri ve bu dönemde boşanmanın nasıl anlamlandırıldığına irdelenmesi süreci anlamlandırmak adına gereklidir.

1.2.2. Boşanmanın Okul Öncesi Dönemdeki Etkileri

İnsanların çeşitli yaşam dönemleri için bir takım gelişim özellikleri bulunmaktadır. Her gelişim döneminin kendine özgü özellikleri ve tamamlanması gereken ödevleri söz konusudur.

Buna göre; bebeklik ve ilk çocukluk dönemi olarak adlandırılan 0-6 yaş aralığında çocuklar yürüme, katı yiyecekleri yeme, konuşma, beden artıklarının atılımını kontrol edebilme yetilerini kazanır. Cinsiyet farklılıklarını öğrenir, gerçek olguları tanımlayabilecek kavramlar edinir. Okuma yazma öğrenebilecek duruma gelir, vicdan gelişimi başlar ve doğru ve yanlış olan davranışları ayırtabilir (Bacanlı, 2003, s. 46-47).

Ericsson'un psikososyal gelişim dönemlerinden temel güvene karşı güvensizlik, özerkliğe karşı utanç ve kuşku ve girişimciliğe karşı suçluluk duygusu okul öncesi döneme rastlamaktadır.

Temel güvene karşı güvensizlik bir buçuk yaşına kadar olan dönemi tanımlamaktadır. Bacanlı (2003, s. 88-89)'ya göre çocuk bu dönemde üç boyutta güven duygusu kazanır; aşinalık (çocuğa bakan kişinin aşına olması sık sık değişmemesi), tutarlılık (Çocuğa bakan kişinin davranışının tutarlı olması ve süreklilik (tutarlılığın sürekliliği) bu dönemde anne-babanın tutumu temel güvenin oluşumu için çok önemlidir.

On sekiz ay -üç yaş aralığı özerkliğe karşı utanç ve kuşku dönemi tuvalet eğitiminin kazandırıldığı, çocuğun kendi bedenini ve çevresini keşfettiği dönemdir. Çocuğun aşırı olmayan özerklik duygusu engellenmemelidir. Girişimciliğe karşı suçluluk üç yedi yaş aralığındaki çocukları kapsayan dönemdir. Cinsiyetin keşfedildiği bu dönemde anne babanın çocuğun sorularına uygun yanıtlar verebilmesi çocuğun kişilik gelişimini desteklemektedir (Bacanlı, 2003, s. 90).

Okul öncesi dönemde çocuklarda benmerkezci düşünce egemendir. Çevresinde olanları kendi ihtiyaç ve arzularına göre değerlendirir. Sosyal becerileri giderek artan bir öneme sahip olsa da dikkat merkezi ailesi özellikle anne-babasıdır (Yavuzer, 2003, s. 60).

Ayrılık deneyimi yaşayan çocuklar anne babaları veya temel bakım verenlerden ayrıldıklarında tipik olarak 10- 18 aylıkken beliren stres bozukluğu sinyalleri gösterirler ve semptomlar iki veya üç yaşlarında ortadan kaybolur. Ayrılık kaygısı belirgin strese bağlı olarak ve beklenen gelişimsel seviyeler aşıldığında ve evde okulda ve sosyal koşullarda kötüleşme olduğunda bozukluk haline gelir (Camacho ve Hunter, 2003, s. 69). Bu durumda anne-babası boşanan çocuklarda ayrılık kaygısının daha uzun bir süre gözlemlenmesi olağandır.

Boşanma durumunda bir -üç yaş arası çocuklar sebebini bilmeseler de anne veya babadan birinin evden ayrıldığını anlayabilirler. Bebeklik dönemi davranışlarından bağlanma, ağlamada artış, altına kaçırma, parmak emme, kaygı, öfke patlamaları, ısırma ve rahatsız edici davranışlar sergileme şeklinde tepkiler verirler. 3-6 yaş döneminde anne-babadan birinin hayatlarında aktif olarak bulunmadığını algılayabilir; yaşananlardan kendilerini sorumlu hissederler. Anne-baya karşı öfke ve hırçınlık uyku düzeninin bozulması ve kâbus görmek gibi tepkilere sık rastlanır (Yavuzer, 2003, s. 135).

Okul öncesini ayrılığın fark edilmemesi sebebiyle boşanmadan en az zarar görülebilecek dönem olarak değerlendiren görüşler bulunmaktadır.

Baba –anne-cinsiyet gibi kavramlar üç yaşından itibaren gelişir. Kişileri tanıma isteme arzulanma, birlikte olma isteği farklı olduğu için bu yaştan sonra çocuğun ayrılmaya vereceği tepkiler değişir. Bebeklik döneminde gerçekleşen ayrılıklar fark edilmediği için çocuklar ayrılıktan zarar görmezler (Öztürk M. , 2014, s. 4).

Bu görüşün aksine birçok düşünürü göre, beş veya altı yaştan daha küçük çocukların varlığı durumunda gerçekleşen boşanma çocuklar için en zararlı olanıdır. Psikodinamik kuramcılara göre uyuklama evresi öncesi ayrılıklar hemcins ebeveyn ile özdeşimi engeller. Bağlanma kuramcılarının göre ise okul öncesi, bebeklik döneminde birincil bakım veren kişiye özellikle anneye olan bağlanma en önemli bağlanma türüdür. Anne veya babadan ayrılması çocuk için bir bağlanma figürünün kaybıdır bu açıdan bu dönemdeki ayrılıklar daha zararlı olabilirler (Emery, 2013, s. 74-75).

Bağlanmanın ister sağlıklı ister sağlıksız olsun çocuğun ne kadar işlevsel olabileceği üzerinde uzun dönem etkileri vardır. Bağlanma görüşü boşanmanın çocuklar için yıkıcı olabileceğini göz önüne alır. Johnson (2013, s. 19)'ın Bowlby'den aktardığına göre bağlanma teorisinin sahibi Bowlby sağlıklı bağlanmanın, güvenli bir temel oluştuğunda geliştiğini savunur. Bowlby'nin bağlanma kuramına göre ayrılık kaygısı anne ve çocuk arasında gerçek bir ayrılık veya ayrılık tehdidi algısı olduğunda ortaya çıkar. Çocuklar temel düzeyde güvenlik ve denge ihtiyacı duyarlar. Boşanma sırasında çocukların güvenliği ne zaman ve hangi sıklıkta anne babalarını göreceği ile ilgilidir ve bu durum güvenli aile yapısını bozmaktadır.

1.2.3. Boşanmanın Okul Dönemindeki Etkileri

Boşanmanın etkilerinin aile dışında da açıkça gözlenebilmesi ve çocukların eğitim durumlarını etkileyebilmesi sebebiyle boşanmanın okul dönemindeki etkileri çok daha fazla dikkat gerektirmektedir. Okul dönemindeki çocukların boşanmayı anlamlandırabildikleri ve boşanmanın etkilerinin okul döneminde en yoğun biçimde yaşandığı genel olarak kabul görür.

Yaşam dönemleri içinde orta çocukluk dönemi olarak adlandırılan altı –on iki yaş aralığını kapsayan bu dönemde çocukların olumlu benlik görüşü geliştirmeleri, yaşlıları ile iyi geçinmeleri, kadın veya erkek toplumsal rollerini öğrenmeleri, okuma yazma ve basit hesaplama becerilerini geliştirmeleri, ahlak ve değerler sistemi, vicdan gelişimi, bireysel olarak bağımsızlaşım ve sosyal gruplara yönelik tutum sahibi olmaları beklenir (Bacanlı, 2003, s. 49-50).

Ericsson'a göre çalışkanlığa karşı aşağılık duygusunun yaşandığı Freud' a göre cinselliğin örtüldüğü dönem (latent dönem) ilkokul yıllarıdır. Bu dönemde okul hayatında okuma yazma ve basit hesaplamalar öğrenilmektedir. Çocuğun çevresine aile bireyleri ile birlikte öğretmen ve yaşlıları da dahil olmuştur. Çocuğun yanlışlarının değil doğrularının üzerinde durulması, iyi yaptığı işin bulunması önemlidir böylelikle çocuğun aşağılık duygusu edinmemesi sağlanabilir (Bacanlı, 2003, s. 91).

Okul döneminde çocuklar boşanma kavramını anlamaya başlarlar. Anne-babalarının artık birlikteliklerinin ve birbirlerine olan sevgilerinin sonlandığını anlarlar. Kendilerini aldatılmış hissedebilirler. Giden ebeveynlerinin geri döneceğini ümit ederler, giden ebeveyn tarafından istenmediklerini düşünürler, hırçınlık yapabilirler. Kaygı, uyku bozuklukları, baş ve karın ağrıları gibi fiziksel tepkiler sergilerler (Yavuzer, 2003, s. 135).

Okul çağına gelen çocukların daha azı kendilerini boşanmadan dolayı suçlarlar ancak anne-babalarının yeniden bir araya gelecekleri fikrine inanırlar. 9-12 yaş arası çocuklar boşanmayı net bir şekilde anlarlar ve onaylamazlar, bu durumdan utanacak kadar sosyal farkındalık gösterirler. Ebeveynlerine karşı bilinçli bir öfke sergilerler (Emery, 2013, s. 75).

Çocuklar boşanmadan en çok okul döneminde etkilenmektedir. Boşanma sonrasında anne veya babalarına bazı durumlarda her ikisine olan güvenleri sarsılan çocuklarda yalan söyleme, cinsel sapma-sapıklık, hırsızlık, okulda başarısızlık gibi olumsuz davranışlara rastlanabilir. Yalnız çözemeyeceği sorunlar bu dönemde arttığından yetersizlik hissine kapılabilirler (Akyüz, 1978, s. 4).

1.2.4. Boşanmanın Ergenlik Dönemindeki Etkileri

Ergenlik dönemi, fiziksel ve duygusal değişimlerin yoğun yaşandığı psikolojik ve toplumsal olgunlaşmanın başladığı ve toplumsal üretkenlik, bağımsızlık ve kimlik kazanımı ile sona eren bir süreçtir. Ergenlik dönemi biyolojik gelişim ve büyümenin cinsel, psikolojik ve benlik gelişiminin de oldukça hızlı olduğu bir dönemdir. Genç erişkinliğe bu dönemde hazırlanılır. Sosyal olarak da ergenlik, genç erişkin rolüne hazırlığın yapıldığı bir dönemdir. Yetişkinlere benzer davranışlar taklit edilerek toplumsal yaşamlarını sürdürecektikleri davranışları öğrenirler (Derman, 2008, s. 19).

Ergenlik sözcüğü Latince “adolescere” yani “büyümek” sözcüğünden gelmektedir. Genellikle ergenliği 12-18 yaş arasına yerleştirmek konusunda görüş birliğine varılmaktadır (Cloutier, 1994, s. 875).

Günümüzde sanayileşme ve eğitime ayrılan sürenin artması, değişen toplum yapısı gibi nedenlerle anne-baba ile yaşam ve bağımlılık olarak süresi arttığı için ergenlik dönemi daha uzun yıllara yayılmıştır. Birleşmiş Milletlere göre ergenlik dönemi 12 yaşında başlamakta 25 yaşında sonlanmaktadır (Avcı, 2006 , s. 40).

Unesco tanımlamasında gençlik çağı dönemini 15-25 yaşları arasında kabul etmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı'na göre gençlik, ergenlik dönemine girilen biyolojik ve psikolojik açıdan çocukluğun sona erdiği ve toplumsal sorumluluk alma döneminin başladığı çocukluk ile genç yetişkinlik arası 12-24 yaşları arasındaki bireylerin oluşturduğu topluluktur. Ergenlik ve gençlik dönemlerinin başlangıcı ve sonu konusunda verilen yaş aralıkları görecelidir (Kulaksızoğlu, 1998, s. 134).

Ergenlik dönemi bireylerin kadın ve erkek akranlarıyla olgun ilişki kurma, kadın veya erkek rolü edinme, bedenini kabullenme, anne ve babadan bağımsızlaşma, evlilik-aile kurmaya ve meslek edinmeye hazır olma, sorumluluk sahibi olmayı öğrenme değer ve ahlak gelişimi edinme, toplumsal açıdan sorumlu davranışı isteme ve kazanma gibi gelişim görevlerini deneyimledikleri bir dönemdir (Bacanlı, 2003, s. 50).

Ergenlik başlangıcı cinsel karakterin ortaya çıkışı ile birlikte dir. Ergenlik, kişinin kimliğini kazanması ile birlikte sona erer. Bu dönem, çocuk ve genç erişkinlik arasında yer alan bir anlamda geçiş dönemidir. Ortalama 12-22 yaşlar arasında olduğu kabul edilir. Ergenler fiziksel, sosyal, psikolojik gelişim ve değişim yaşanırken akranları ve yetişkinler ile yeni yaşam deneyimleri edinirler (Güney, 1998, s. 41).

Ortalama on yıl sürdüğü düşünülen bu dönemde bireyler ana-babaya olan bağımlılıklarından kurtulur, cinsel kimliklerini kabul eder, bir mesleğe yönelme çalışır ve toplumda yerini almak için gayret gösterirler.

Ergenlik dönemi içerisinde kimlik edinimi başarı ile sonuçlanmazsa bireyler toplumsal rol edinemez olgun davranışlar sergileyemez ve rol karmaşası yaşarlar.

Ericsson'a göre ergenlik dönemi kimlik kazanımı-rol karmaşası ve yakınlık- yalıtılmışlık psikososyal gelişim dönemlerini içerir. Rol karmaşası özdeşleşme veya taklit

mekanizmalarına yol açar özdeşleşme ile bir kişi grup veya rol ile özdeşleşilir (çete üyeliği) gibi, taklit mekanizması ile de kişi başkalarını taklit ederek kendini bulmaya çalışılır aile, çevre, okulun veya kitle iletişim araçlarının sunduğu kişiler taklit edilebilir. Ergenlik dönemi aynı zamanda bireylerin eş seçimi ve ile kurma konusunda kendilerine özgü fikir edindiği maddi manevi bağımsızlık isteğinin arttığı bir dönemdir. Bireyler özel hayatlarında eşleri iş yerinde mesai arkadaşları ile yakın ilişkiler kurarlar. Yakınlık kuramamaları yalıtılmış ve terk edilmiş hissetmelerine neden olur (akt. Bacanlı, 2003, s. 92-94).

Çocukların okul öncesi ve ergenlik dönemlerine rastlayan boşanmaların olumsuz etkileri daha fazla olabilmektedir. Bireylerin gelişimsel olarak daha benmerkezci oldukları okul öncesi ve ergenlik dönemlerinde çocuklar boşanmadan kendilerini sorumlu tutar ve suçlarlar bu nedenlerle daha fazla olumsuz etkilenirler (Aydın, 2009, s. 31).

Ergenlik dönemi fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak hızlı değişimlerin yaşandığı önemli bir gelişme çağıdır. Bu çağda ergenin kimlik edinme çabaları yoğunlaşmakta, sosyal rolleri belirginleşmekte, bağımsızlık çabaları artmakta ve bu durumlara bağlı olarak ergenler birçok sorun yaşayabilmektedir. Yaşanılan sorunlar ve bu sorunlara eşlik eden duygular bu dönemde yaşamı olumsuz etkileyebilmektedir (Şimşek, 2012, s. 1).

Ergenlik hayatın her alanında sürekli değişikliklerle karakterize bir dönemdir. Bu dönemdeki bir boşanma ergenin özellikle benlik bilinci ve benlik kavramına etki eder ve davranışsal bozuklukları artırır (Hamama ve Ronen-Shenhav, 2012, s. 1042).

Ebeveynlerinin boşanması ile ilgili en eksiksiz ve soyut davranışa sahip olanlar ergenlik dönemindeki çocuklardır. Onlar için en zor bilişsel görev boşanma deneyimini geliştirmekte olan kendi kimlikleriyle, bilhassa da yakın ilişkiler bağlamında birleştirmektir (Emery, 2013, s. 75).

Boşanmaya ilişkin ergenlerde en sık rastlanan tepkiler yas, kayıp ve öfke hissidir. Ek olarak ergenlerin birçoğu terk edilmişlik hisseder ve evden ayrılan ebeveyni suçlarlar. Bu hisler doğum günleri, tatiller gibi özel olaylarda daha hassas olabilir Tutumları aile yapısındaki değişiklikleri, ekonomik denge ve anne baba arasındaki zayıf ilişkileri fark

etmeleri ile kuvvetlenir. Özellikle anne-baba arasında zayıflayan ilişki kendi başarılı ve yakın ilişki kurma becerilerinden şüphe duymalarına sebep olabilir (HinesIII ve Mack, 2007, s. 1).

Azalan anne-baba gözetimi ergenlerin anti sosyal davranışlar sergileme olasılıklarını ve okulda sorun yaşama olasılıklarını arttırabilmektedir. Kùltürler arası bulgular daha yüksek ebeveyn gözetiminin bulunmasının ergenlerin daha düşük oranda anti sosyal davranışlar sergileme ve okul görevini kötüye kullanma gibi sorunlu davranışlara katılımı ilgili olma konusunda tutarlıdır (Dmitrieva, Chuansheng, Greenberger ve Gil-Rivas, 2014, s. 42).

Ergenler üzerinde boşanmanın kısa ve uzun dönemdeki etkileri ailenin yapısına ve ergenlerin bireysel yapılarına göre farklılık gösterir.

Boşanmanın ergenler üzerindeki psikolojik etkilerini bir bütün olarak genellemek imkânsızdır. Reaksiyonlarında ailenin boşanma öncesi evlilikteki uyuşmazlığının şiddetini de içeren psikodinamik yapısı, evlilik birlikteliğinin sonlanma doğası, anne-babaların boşanma sonrası ilişkileri, boşanma sırasındaki yaş ve gelişim düzeyi, ergenin kişisel güçleri ve baş etme becerileri gibi birçok etkene göre değişiklik görülebilir. Bunun yanı sıra sonuçlar hem erken dönem hem uzun dönem etkiler olarak değerlendirilmelidir (Sorosky, 1977, s. 123).

Ebeveyn boşanması tecrübesi yaşayan çocukların eğitime ulaşım, doğurganlık seçimleri (örneğin ergenlik döneminde evlilik dışı), gelecek kazançları, istihdam statüleri refah düzeyi gibi geniş yelpazede sonuçlarının olabileceğine dair oldukça geniş bir literatür bulunmaktadır (Galdeano ve Daniela, 2004, s. 2).

Aile yaşamındaki değişkenler ergenlik döneminde yaşam doyumu ile doğrudan ilişkilidir. Aile yapısında gerçekleşebilecek boşanma gibi köklü değişiklikler yaşam kalitesine ve algısına yansımaktadır (Çivitci, Çivitci ve Fiyakalı, 2009, s. 496).

Bireylerin yaşamlarındaki tamamen dengeyi bozan ve yoğun stres yaratabilecek boşanma ve ardından da ailenin parçalanması ile sonuçlanan süreçte gençlerin akademik

yaşantılarının ve dolayısı ile meslek seçimlerinin de etkilenmesi doğaldır. Bunun yanı sıra ergenlik döneminde boşanmaya ilişkin deneyimlerin az veya çok bireylerin gelecek yaşantılarını, sosyal ilişkilerini, duygusal ve cinsel gelişimlerini, arkadaşlık ilişkilerini ve eş seçimlerini etkilemesi neredeyse kaçınılmazdır.

1.3. AKRAN İLİŞKİLERİ

Arkadaş edinme becerisine sahip olma ve olumlu arkadaşlık ilişkileri sürdürmek ergenlik döneminde oldukça önemlidir. Arkadaşlar, sosyal pekiştirici, davranış ve değer modelleri ve arkadaşlık ilişkisinin oluşumu ve sonlanmasına ilişkin önemli öğrenme yaşantıları sağlarlar (Morganett, 1990, s. 45).

Bebeklik döneminde annenin sağladığı sıcaklık ve sevgi ihtiyacının yerini çocukluk döneminde arkadaş edinme akranları tarafından kabul edilme ihtiyacı alır. Bu dönemde iş birliği yapma ihtiyacı ön plandadır. Ergenlik ve erişkinlik dönemi yakın ilişkiler ve dostluk arayışını içermektedir (Erözkan, 2004, s. 159).

Ergenlik döneminde bireyler çocukluk döneminden farklı biçimde sosyalleşmek ve arkadaşlıklar kurmak isterler. Aile ilişkileri önemini korusa da romantik ilişkiler ve akran ilişkileri ön plandadır (Bayhan ve Işıtan, 2010, s. 35).

Paylaşım, iş birliği, insan ilişkileri, sorun çözümü ve sorunlarla baş edebilme konularında gerekli bilgi ve becerileri edinmek için akran ilişkileri önem arz etmektedir (Beyazkürk, Anliak ve Dinçer, 2007, s. 13).

Akran ilişkileri için aile önemli bir çevresel faktördür. Aile içi ilişkiler sorunluysa bu ailelerden gelen gençlerin arkadaşlık ilişkileri de sorunludur. Anne baba sevgi ve ilgisi görmeyen istenmediğini düşünen, otoriter ve baskıcı anne babaların çocukları arkadaşlarıyla etkileşim ve iletişim sorunları yaşamaktadırlar (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005, s. 83).

Aile en temel sosyal öğrenmelerin gerçekleştiği birimdir. Ailenin ölüm, ayrılık, boşanma, savaş, göç gibi nedenlerle dağılması sosyal öğrenmeyi kesintiye uğratar. Ailenin

dağılması ile yaşanan travma uyum güçlüğü, suça ve sapkınlığa eğilim gibi bazı sosyal sorunlara yol açabilir (Avcı, 2011, s. 123).

Boşanmanın üzerinden geçen süre de akran ilişkileri açısından belirleyici olabilmektedir. Boşanmadan bir yıl sonra 4-6 yaş arası okul öncesi çocuklarda kız ve erkeklerin akranları ile etkileşimi daha yıkıcı ve oyunlarının aynı cinsiyetteki evli ailelerden gelen akranlarına göre daha az yaratıcı olduğu sonucuna varılmıştır. Okul yılının sonunda her iki aile yapısından gelen kızların davranışlarında fark bulunamazken boşanma sonrası erkek çocuklarının zayıflamış da olsa yıkıcı davranışlarının devam ettiği ve anne babası boşanmamış çocuklara göre daha çok sorun çıkardıkları ve hayal güçlerinin daha az olduğu görülmüştür (Bretherton, 2013, s. 43).

Aile içinde alınan ve algılanan destek düzeyi bireyin kendini kabulüne, kendisine saygısına, stresle başa çıkabilmesine, kişiler arası ilişkileri olumlu olarak gerçekleştirebilmesine, akademik başarısına, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik gereksinimlerinin giderilmesine etki etmektedir. İlk sosyalleşme türü genellikle aile, okul ve arkadaşlık grubu gibi birincil grup özelliği taşıyan sosyal çevredir. Aileden beklenen ise çocuğun sosyalleştirebilecek bir yapının aile içi ilişkilerde kendisini göstermesidir.

Karataş (2001, s.156)'a göre gençlik çağında “özdeşleşme, özerklik ve sorumluluk arasında kurulan bağlantı, gencin tüm yaşamı boyunca taşıyacağı kişiliğin en belirgin yanlarını oluşturur. Genç değişen ve gelişen kişiliği ile çevresi içinde yeni değerler arar ve kişiliğinin olgunlaşmasında rol oynayan özdeşleşme ve özerklik, sorumluluk kavramlarına yanıt bulmaya çalışır.

Ericsson'a göre bireylerin yetişkin rollerinde başarılı olabilmeleri ve kimlik gelişimleri başarılı insan ilişkileri ile ilişkilidir. Akran ilişkileri ileride sahip olunan dünya görüşünü şekillendireceğinden bu dönemde alınan sosyal destek ve ilişkilerden elde edilen deneyim oldukça önemlidir (Bayhan ve Işıtan, 2010, s. 34).

Bir akrabanın ölümü, boşanma yer değiştirme gibi düzensiz olayların deneyimlenmesi özellikle sosyal ağları azaltır (Wrzus, 2013, s. 53).

Ailenin dağılması, yaşanılan yerin veya eğitim alınan okulun değişmesi, arkadaşların kaybedilmesi, arkadaş edinememe, reddedilme anksiyete, utangaçlık ve düşük benlik saygısı gibi bireysel özellikler içe dönüklük ve yalnızlığa neden olabilir.

Sosyal hizmet uzmanları akranları ile iletişim kuramayan ve yalnızlık hisseden benzer durumdaki çocukların sosyal koşullarının düzenlenmesinde aktif rol oynar. Öğretmen ve idarecilere bilgi vererek, çocuğa sınıf içinde statü verilmesini sağlayarak öğrencinin sosyal destek sistemlerini harekete geçirerek yalnızlık hissini azaltmaya çalışır (Duyan, Duyan, Çifti, Sevin ve Erbay, 2010, s. 32).

1. 4. BENLİK SAYGISI

Benlik saygısı en bilinen psikolojik yapılardan biridir. Psikolojide tahmini bir değişken, bir sonuç değişkeni veya aracı bir değişken olarak kullanılır. Tahmini bir değişken olarak yüksek benlik saygısı olan insanların düşük benlik saygısına sahip olan insanlardan daha mı farklı düşündüğü, hissettiği veya davrandıkları araştırılır. Sonuç değişkeni olarak- farklı tecrübelerin insanların kendileri hakkındaki hislerini nasıl etkilediği araştırılırken aracı bir değişken olarak- benlik saygısı ihtiyaçlarının psikolojik süreçleri geniş bir yelpazede motive ettiği varsayılarak kullanılır (Brown, Dutton ve Cook, 2001, s. 615).

Benlik, kişinin kendisi hakkındaki inanç ve düşüncelerinin toplamıdır. Kişinin kendini tanıyıp, anlaması, kendisi ile ilgili yargı ve değerlendirmeleridir (Sarıkaya, 2015, s. 18).

Kronik benlik kavramı ilişkisel ve kolektif düzeyde erişebilir ve göreceli olarak zamana göre değişmeyen (kalıcı) bir kavramı ifade eder. Çünkü farklı öğrenme geçmişleri kişilerin kendi şemalarında kalıcı farklar üretirler (Liu ve Eckert, 2014, s. 651).

Benlik saygısı yalın şekilde kişinin kendinden memnun olması, kendisini beğenilip sevmeye değer bulması özgüven sahibi olması olarak tanımlanabilir. Benlik saygısı ile ilgili birçok tanım ve düşünceye rastlamak mümkündür.

Benlik saygısı; değişmeye duyarlıdır ancak benlik saygısını belirleyen yargılar görelî olarak süreklidir. Benlik sisteminin duygusal bir yönü vardır. Kişinin kendisini nasıl gördüğü ile ilgilidir (Tufan, 1990, s. 29).

Benlik saygısı insani ve önemli bir ihtiyaçtır (Greenberg J. , 1992, s. 913). Benlik Saygısı “bir kişinin kendi değerini takdir etmesi “olarak tanımlanmıştır (Leary ve Baunmeister, 2000, s. 2).

Rosenberg’e göre, benlik saygısı bireylerin kendilerine ilişkin olumlu ve olumsuz tutumlarıdır. Bireylerin kendilerini değerlendirmeleri sonucu ortaya çıkar. Benliğin değerli olmasına ilişkin varılan yargılardır. Coopersmith ise kişinin kendisini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli algılama düzeyini benlik saygısı şeklinde adlandırmaktadır (akt. Sankır, 2014, s. 1313).

Benlik saygısı, beğeni durumu olarak da tanımlanabilir. Değerlendirmeleri sonrasında kendini olduğu gibi görüp halinden memnun olma beğenilmeye sevmeye değer bulma, özgüven duyma durumudur (Özcan, ve diğerleri, 2013, s. 107).

Brown, Dutton ve Cook (2001, s. 615)’a göre benlik saygısının üç anlamı bulunmaktadır. Küresel Benlik Saygısı, Öz değerlendirme ve Öz değer Duyguları. Benlik saygısı en yaygın şekilde insanların kendileri hakkında karakteristik olarak ne hissettiklerini ifade etmek için kullanılır. Birçok psikolog bu benlik saygısı formuna küresel benlik saygısı veya zaman veya durumlar karşısında nispeten kalıcı olduğu için genel benlik saygısı adını verirler. Benlik Saygısı terimi insanların çeşitli yetenek ve niteliklerini değerlendirmek için de kullanılmıştır. Benlik saygısını değerlendirmek için tasarlanan ölçekler arasında akademik benlik saygısı, sosyal benlik saygısı veya atletik benlik saygısı gibi birçok alt ölçek bulunmaktadır.

Birey kendisi hakkında yaptığı bu değerlendirmeyi doğrularken çevresi ile olan ilişkilerini temel alır.

Benlik saygısı ergenlik döneminde önem kazanır. Çünkü bu dönem bedenin hızla değişimini kabullenme, akranlarla olgun sayılabilecek ilişkiler kurma, kimlik oluşturma,

meslek edinmeye evlilik ve aile kurmaya hazırlık gibi gelişim görevlerinin tamamlanmasını gerektiren bir dönemdir.

Kişiliğin oturmaya başladığı ve akranların, sosyal çevrenin daha fazla önem kazandığı ergenlik dönemi içerisinde benlik saygısı düşük olan bireylerin sosyalleşmesi de olumsuz etkilenmektedir.

Benlik saygısı, teorik açıdan, çocuğun yakın ikili ilişkiler içinde buldukları ve idealize edilen diğerlerinden (örneğin, öncelikle anne baba daha sonra akranları öğretmenler ve rehberlere) alınan empati övgü ve dikkat ile oluşur. Beceri gelişmeleri ise sürekli yanında yetkin olarak görülen idealize edilen başkalarına öykünme sonucu oluşur. Benlik saygısı; sosyal beceriler ve özdenetimdeki gelişmeler kişiler arası, bağlamla (örneğin okul) ve aktiviteler (örneğin okuma) bağlantılılığı kolaylaştırır böylece olumlu ikili ilişkiler oluşur (Karcher, 2005, s. 67).

Benlik saygısı kişinin kendi yeteneklerine inancı ve güveni sorunların üstesinden gelebilme becerileri, kendine ve etrafındaki kişilere verdiği değer gibi konularda duygu ve düşüncelerinden oluşur. Anne-babası boşanmış çocukların nerede ise tümünün benlik saygıları değişik ölçülerde sarsılır. “Annem veya babam beni gerçekten sevseydi, bırakıp gitmezdi” diye düşünürler veya boşanma ile ilgili kendilerini suçlarlar (Benedek ve Brown, 2012).

Benlik saygısı ve ergenlik dönemi arasındaki ilişki çift yönlüdür. Benlik saygısını ergenlik dönemine kadar olan etkileyen içsel faktörlerken ergenlik döneminde çevresel faktörler de etkiler ve sonuçta geliştirilen benlik kavramı ergenin kendine yaklaşımını belirler. Bireyin kendine yaklaşımı olumlu ise kendini değerli görüyorsa benlik saygısı yüksek; olumsuz ise kendini değersiz görüyorsa benlik saygısı düşüktür. Benlik saygısı ergenin gelecek yaşantısında duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendirecek kimliğinin çekirdeğidir (Çuhadaroğlu, 1986).

Birçok araştırma benlik saygısını okul başarısında önemli etkenler arasında sayarken karşıt görüşlere de rastlanabilir.

Benlik saygısı sosyal destek ile ilişkilidir ve akademik başarı için önemli bir etkidir. Lise öğrencileri için olumlu benlik saygısına sahip olmak toplumsal açıdan kabul gören davranışların sergilenmesini arttıran bir unsurdur (Gelbal, Sevinç ve Erbay, 2012, s. 21).

Benlik saygısı okul çağındaki çocukların en uygun seviyeye ulaşması için önemlidir. Artan okul performansı, gelişen sağlıklı ve yapıcı davranışlar yüksek benlik saygısı ile bağlantılıdır (Dalgas-Pelish, 2006, s. 341).

Araştırmalarda genellikle benlik saygısının başarı testleri puanları ve notlarla ilgili olduğu bulunmuştur. Ancak düşük benlik saygısının akademik bir risk faktörü olduğuna dair kanıt çok azdır (Finn ve Donald, 1997, s. 223).

1.5. AKADEMİK BAŞARI

Ayrılık, boşanma ölüm gibi sebeplerle ailenin dağılması ve olumsuz aile içi ilişkilerin çocukların toplumsallaşma ve eğitimlerine negatif etkileri bulunmaktadır. Boşanma veya anne babadan birinin ölümü sonucunda parçalanmış aileler çocuklar için samimi ve sıcak ilişkiler, destek dayanışma ve iletişim gibi ihtiyaçların karşılanamamasına yol açmaktadır. Çocukların eğitim başarıları, ilgi sevgi ve bilgi ihtiyaçlarının doğrudan anne-babadan karşılanamaması sebebiyle düşüş göstermektedir (Beyazkürk, Anliak ve Dinçer, 2007, s. 137-318).

Gözlemlenen aile karakteristiklerine bağlı olarak boşanmış ebeveyn çocukları daha düşük test puanları alma, düşük eğitim başarısı gösterme ve daha yüksek bir olasılıkla liseyi bırakma eğilimindedirler (Tartari, 2015, s. 597).

Evlilik ilişkilerinde çatışma saldırganlık ve davranış sorunları kaygı, depresyon, yoksunluk ve düşük benlik saygısının yanı sıra akademik problemlerle ilişkilendirilmiştir. Evlilik içi çatışmalar ve çocuk gelişimi hakkındaki literatüre göre evlilik içi çatışmalar çocuğun uyum problemleri konusunda evliliğin çözülmesinden daha iyi bir belirleyicidir (Tartari, 2015, s. 597).

Özellikle daha erken yaşlarda yaşandığında boşanma ergenlerin bilişsel gelişimlerini kısa ve uzun vadede eşit olarak etkilemektedir. Matematik ve tarih gibi ve okuma sınavlarında daha düşük performans sergileme gibi olumsuzlukların etkileri uzun vadede kısa vadede olduğundan daha zararlıdır (Galdeano ve Daniela, 2004, s. 14).

Boşanmanın çocuğun duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimini etkilemekte genellikle erkek çocuklarda bu olumsuz etkiler daha fazla gözlemlenmektedir. Okul öncesi dönemde aşırı kaygı okul döneminde ise depresyon, kızgınlık gibi davranış problemleri, uyum sorunları ve okul başarısızlığı görülmektedir.

Boşanmanın gerçekleştiği koşullar sahip olunan problem sayılarına ve uyum sorunlarına etki eder. Çatışmalı boşanmalarda kız ve erkek çocukların daha fazla problemleri varken çatışmasız boşanma geçiren çiftlerin çocuklarının sahip oldukları problemler daha azdır ve daha az uyum sorunu yaşarlar (Şirvanlı, 1999, s. 27).

Çatışmalı boşanma deneyimi yaşayan ailelerin çocukları devam eden depresyon ve anksiyete bozuklukları yaşayabilir ve bu durum okul başarılarını etkileyebilir. Negatif depresyon ve anksiyete bozukluklarının sonuçları daha düşük akademik başarı, kişiler arası ilişkiler ve düşük benlik saygısı ile ilişkilidir (Greenberg, Domitrovich ve Bumbarger, 2001, s. 27).

Akranları, ebeveynleri ve öğretmenleri ile olan ilişkilerinde sorunlar yaşayan ergenlik dönemindeki lise öğrencilerinde akademik başarısızlığın verdiği değersizlik hissi ile gelecek ile ilgili beklentiler azalmakta ve bu durum okuldan uzaklaşmalarına neden olmaktadır.

1.6. BOŞANMA SONRASI OKULA UYUM VE OKUL SOSYAL HİZMETİ

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun üçüncü maddesine göre sosyal hizmet; bireylerin ve ailelerin kendileri ve çevrelerinden kaynaklanan, kontrolleri dışında gerçekleşen, maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarını giderme, ihtiyaçlarını karşılama sosyal problemleri önlenme ve çözümleme konusunda yardımcı

olma ve mevcut hayat standartlarını iyileştirmeyi ve yükseltmeyi hedefleyen sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür.

Sosyal hizmet mesleğinin faaliyet gösterdiği alanlar; aile ve çocuk refahı alanı, tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet, yaşlılık refahı, aile hayatı eğitimi, suçluluk ve ıslah hizmetleri, özürlülük, sokak çocukları, alkol ve madde bağımlılığı, endüstriyel sosyal hizmet, gençlik refahı ve okul sosyal hizmeti olarak sıralanabilir (Şeker, 2009, s. 9).

Okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet disiplinin özel bir dalıdır. Ekip çalışması anlayışıyla öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi veya aile ve yaşam şartları nedenleriyle karşılaştıkları problemlerin çözümü, ihtiyaç duydukları hizmetlerden yararlanmalarını sağlama, okul hayatlarında başarılı olmalarını sağlama gibi birtakım psikososyal faaliyetler içerisindedir (Özbesler ve Duyan, 2009, s. 17).

Eğitim başarısı yüksek bireylerin topluma sağlayacağı kültürel ve ekonomik fayda daha fazla olacaktır. Okullar çocukların bedensel, ruhsal, sosyal gelişimlerini tamamlamayı hedefleyen eğitim ve öğretimin birlikte yapıldığı kurumlardır. Verimli bir eğitim süreci ve beklenen akademik başarı için okullarda bazı toplumsal sorunlarla mücadele edilmesi gerekmektedir.

Bu sorunlar, ekonomik sorunlar, ailedeki değişim, toplumsal cinsiyet sorunları, özel eğitim gereksinimi, göç ve kültürel sorunlar olarak sıralanabilir (Karakaya, 2012, s. 5-8).

Yoksulluk gerek fiziksel gerekse eğitimsel ihtiyaçların karşılayamayan öğrenci ve aileler için önemli bir dezavantajdır. Eğitimden yeterince faydalanılamaması veya eğitimin bırakılması gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Dünyanın birçok yerinde ve Türkiye’de kız çocuklarının okula gönderilmemesi veya eğitim sürecinde ve sonrasında kız çocukları için fırsat eşitliliğinin bulunmaması söz konusudur. Birçok okulda fiziksel veya zihinsel engelli öğrencilerin güvenliğini ve okula devamını sağlayacak tedbirler alınmamaktadır. Yaşanan iç ve dış göçler ise dil sorunu başta olmak üzere yoksulluk kültürel uyum, parçalanmış aileler gibi birçok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Ailedeki değişim sanayileşme, modernleşme, kentleşme, göç, kadınların ekonomik özgürlük kazanmaları ve bireysellik gibi unsurlarla geçmekte ve boşanma oranlarında artış ile sonuçlanmaktadır. Tüm

sosyal sorunlar gibi okullarda görülen sosyal sorunlar da birbirleri ile iç içe veya bağlantılıdır.

Okullarda bulunan veya ortaya çıkabilecek sorunların belirlenmesi ve çözümü için çocuk ve aile refahı, sağlık, eğitim, göç, yoksulluk eğitim, sağlık, gibi farklı uygulama alanlarına sahip olan sosyal hizmet mesleğinin profesyonel katkısına ihtiyaç bulunmaktadır. Koruyucu ve önleyici bir misyona sahip sosyal hizmet mesleğinin okullarda oluşturulacak sosyal hizmet servislerinde yürütülmesi eğitimde verimi ve niteliği arttırarak fiziksel ve psikolojik olarak öğrencilerin daha verimli ve sağlıklı bireyler olarak hayata katılmalarına yardımcı olacaktır (Karakaya, 2012, s. 8).

Farklı sorunlara farklı yaklaşım ve yöntemlerle müdahale eden okul sosyal hizmeti; parçalanmış aileler ve boşanma sonrası müdahaleler için bireye, aileye veya gruplara özgü sosyal hizmet müdahaleleri yürütmektedir.

Özellikle boşanma sonrası çocukların okula uyum süreçlerinde sosyal hizmet müdahalesi krizle mücadele, destek sağlama ve çocuğun ve ailenin bu geçiş dönemi için güçlendirilmesi çalışmalarını yürüterek eğitim ortamlarında ve özel yaşamlarında çocukların boşanmanın getirdiği olumsuz deneyimlerle baş edebilmelerine yönelik yürütülmektedir.

1.6.1. Okul Sosyal Hizmeti

Çocukların fiziksel ve psikolojik olarak sağlıklı ortamlarda büyümesi toplumsal yaşamın düzeni ve ülkenin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Ülkeler çocuk refahını gözetken politikalar izleyerek çocuğun ailede, okulda ve toplumsal yaşamda korunması için çaba harcarlar. Çocuk refahı ile ilgili yürütülen politikalar içerisinde eğitim ihtiyacı özel önem gerektirir. Çocukların zamanlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri eğitim kurumları akademik gereksinimlerin karşılanması yanı sıra doğrudan psikolojik ve sosyal destek sağlayabilme niteliği de taşınmalıdır.

Constable (2009, s. 3-4)'a göre aile ve okul çocuğun gelişimi için merkez olan yerlerdir ve çocukların iyi yetiştirilmesi her yerde toplumsal bir önceliktir. Okullar ise istenen bu

gelişmeyi desteklerler. Yine de bazı istekler karşılanamaz, politikalar başarısız olur veya bazı etkin programlar bazı öğrencilerle başarısız olur. Okul Sosyal çalışmacıları çocukların ailelerin, okulların ve toplumların birbirleri ile çarpıştığı, umutların tükendiği, boşlukların bulunduğu ve eğitimin çöküntüye uğradığı yer ve durumlarda uygulama yaparlar.

Bir ülkede çocuk koruma hizmetleri sistemi ne kadar kapsayıcı ve genişse o ülkedeki çocuklar riskli yaşam durumlarından o kadar iyi korunuyor denilebilir. Okul sosyal hizmeti çocuğun güvenli bir çevrede yetişmesine engel olan “riskli” durumların önceden tespit edilmesi ve ortadan kaldırılması için çalışmalar yaparak öncelikle “çocuk riskli duruma maruz kalmadan çocuğu korumayı” amaç edinmiştir. Okul sosyal hizmeti bu yönü ile de sosyal hizmet mesleğinin üç işlevinden birincisi olan “koruyucu-önleyici” işlevini yerine getirerek “çocuk koruma” sisteminin önemli bir halkası olma rolünü de üstlenmektedir (Duman, 2000, s. 1).

Okul sosyal hizmeti alanında benimsenen ve kullanılagelen yaklaşımlar ele alındığında literatürde ekolojik yaklaşım ve genel sistem teorisine sıklıkla yer verildiği görülmektedir.

Ekolojik perspektif, çevresel etmenlerle ile iletişimine odaklanarak bireyi okul, aile mahalle, arkadaş grupları gibi farklı sosyal sistemlerin parçası olarak değerlendirir. Bu şekilde sosyal hizmet uzmanlarının, öğrenci sorunları ile ilgili bakış açıları ve müdahale hedefleri genişlemiş olur (Dupper, 2002, s. 3).

Ekolojik yaklaşıma göre çocukların okula uyum süresince yaşadığı problemler çevresi ile iyi bir uyumun olmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun için sadece çocuğa değil çevre üzerine de odaklanarak problemlerin üstesinden gelinmelidir. Bu yaklaşıma göre öğrencilerin başa çıkabilme kapasiteleri arttırılmalı, bazı özel sorunları fark edilmeli ve çözümlenmelidir.

İncinebilir durumda olan öğrencilerin evde, okulda, mahallede çeşitli toplumlar içerisinde karşılaşabileceği zarar verici durumları mümkün olduğunca düzeltmek ekolojik yaklaşımı benimsemiş bir uzmanın görevidir. Ekolojik perspektif güç temellidir ve güçlendirme

yaklaşımı ile uyumludur. Eksiklikler üzerine odaklanmak yerine güçlü yönler üzerine odaklanması esastır.

Dupper (2002, s. 3)'a göre ekolojik yaklaşımın bir avantajı da sorunlar ortaya çıkmadan önce önleme olanağı sunmasıdır. Ancak ekolojik yaklaşımı uygulamak zordur çünkü tüm problemlerin çevreden kaynaklandığının kabul edilmesi durumunda çevreyi değiştirmek öğrencinin uyumunu sağlamaktan daha zordur.

Sosyal hizmet uzmanları okullarda psiko-sosyal ekibin bir parçası olarak sorunların sadece çocuk kaynaklı değil çevreyi oluşturan sistemlere ilişkin olduğunun veya çevre ve çocuk arasında etkileşimin uyumsuz olabileceğinin farkındadırlar. Sorunları çok boyutlu ele alır sistem ve ekolojik yaklaşımını benimseyerek “çevresi içinde bireyi” çözümlerler (Özkan ve Kılıç, 2014, s. 399).

Paula Allen –Meares (2004, s. 75-76)' a göre genel sistem teorisi ise bütüncü bir perspektif olarak 1950'lerin ortasından beri kullanılmaktadır. Dinamik bir çevre olarak okulların ve toplumun diğer segmentleri arasındaki çok yönlü ilişkilerin çalışılması organize bir araçtır. Genel sistem teorisinde okullar yaşayan organizmalar olarak kabul edilirler.

Genel sistem teorisine göre sosyal hizmet uzmanları okulların alt ve üst sistemlerden oluşan kompleks yapılar olduğunu anlamalıdır. Tüm geçirgen ve sınırları olan açık sistemler gibi, okullar da çevreleri ile dinamik ilişkiler içerisindedirler ve çevreleri ile içsel ve dışsal girdi- çıktıları vardır. Bir sosyal sistem olarak öğrenci başarısı ve yıl sonu performans değerlendirmelerinden oluşan amaç ve hedefleri bulunmaktadır.

Okul sosyal hizmet uzmanlarının temel bir yönü okullarda, ailelerde, mahallelerde ve toplumlarda zarar verici şartları ortadan kaldırmaktır. Birçok problemin çözümü kişileri değiştirmenin yanı sıra çocukları ve gençleri çevreleyen sistemlerde değişim gerçekleştirmeyi gerekli kılar (Allen-Meares, 2004, s. 75-76).

Okul temelli çalışmalar, sosyal hizmetin eğitim kurumlarında bulunan çocuk ve gençlerin psiko-sosyal ihtiyaç ve sorunlarına ilişkin yürüttüğü çalışmalardır. Aile durumunun

değerlendirilmesi, içinde bulunulan gelişim dönemine ilişkin sorunların çözümü, psikolojik ve sosyal gereksinimlerin karşılanması, okul başarısının artırılması okul sosyal hizmetinin uygulama alanlarıdır (Duman, 2000, s. 49).

Okul sosyal çalışmasının tarihi zorunlu eğitim ile doğrudan ilişkilidir. Zorunlu ve yaygın eğitim ile ilgili yasalar okuryazarlığı arttırmış ve nüfusun eğitim seviyesini yükseltmiştir. Örneğin İngiltere’de zorunlu eğitim 19. Yüzyılda başlamış, Kanada’da 1870’lerde ve Amerika Birleşik Devletleri’nde 1918’de her eyalette eğitim zorunlu hale gelmiştir. İngiltere’de okul katılım memuru rolü oluşmuş yüzyıl sonra bu pozisyon eğitim refahı memurluğu veya eğitim sosyal hizmet çalışmacısına dönüşmüştür. Amerika Birleşik Devletleri’nde ev ve okul arasında iletişim sağlayarak okula devamı destekleyen “ziyaretçi öğretmenler” birçok farklı rol üstlenerek bir evrim geçirmiş ve 1930’larda okul sosyal çalışmacısı unvanı ortaya çıkmıştır. İskandinav ülkeleri okul sosyal çalışması ile 1940-1970’li yıllarda tanışmışlardır. Kanada ve Hollanda’da okul sosyal çalışması da 1940’larda başlamıştır. Avustralya, Almanya, Polonya ve 1970’lerde, Honk Kong ve 1980’lerde Kore’de okul sosyal hizmeti çalışmalarına başlanmıştır. Avusturya, Yeni Zelanda, İsviçre, Suudi Arabistan, Sri Lanka, Makedonya gibi birçok ülkede okul sosyal hizmeti yeni bir gelişmedir. Rusya, Letonya, Macaristan ve Estonya gibi birçok doğu Avrupa ülkesinde ise pilot program olarak başlamıştır (Huxtable ve Blyth, 2002, s. 7-8).

Türkiye’de okul sosyal hizmetine geçiş ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Öğrencilerin akademik başarıları ve kişisel gelişimlerine yönelik okul dışı sağlık, sosyal, kültürel, ekonomik konuların yol açtığı problemler için bir mediko-sosyal merkezi ilk kez 1961’de İstanbul Üniversitesi’nde oluşturulmuştur. Merkezde 1966 yılı itibari ile öğrencilerin ruhsal gelişimi için psikiyatri, psikoloji uzmanları ve sosyal hizmet uzmanları görev almış destek hizmeti çeşitlendirilmiştir. Okullarda rehberlik ve psikolojik danışma faaliyetlerinin psikolog, doktor, rehberlik ve psikolojik danışman ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan bir “Okul Sosyal Hizmeti” ekibi ile yürütülmesi Beşinci beş yıllık kalkınma planı Özel İhtisas Komisyonu raporunda planlanmıştır (Duman, 2000, s. 49).

Karataş (1999, s:17)’a göre özel eğitim kurumları, yaygın eğitim kurumları, rehberlik araştırma merkezleri, yatılı bölge okulları gibi “özelliği” olan pek çok eğitim kuruluşu

sosyal hizmet uygulaması için öncelik taşıyan yerler olmalarına rağmen ülkemizde tüm bu alanlarda kayda değer olumlu adımlar atılmamış; okullarını terk eden "başarısız" çocuklar, ilgisiz-yetersiz aileler, çocuklar/gençler arasında "çeteleşme" eğilimleri, şiddet, uyuşturucu/uçucu madde bağımlılığı gibi pek çok sorun hızla büyümüş ve adeta çözümsüzleşmiştir.

Rehberlik araştırma merkezlerinde sosyal hizmet uzmanlarının görev almaları ile ilgili bir düzenlemeye 17.04.2001 tarih ve 24376 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan "Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği" ile yer verilse de sosyal hizmet uzmanları okullarda görevlendirilmemiştir.

Millî Eğitim Bakanlığının 2015-2016 Eğitim ve Öğretim dönemi okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarını içeren örgün eğitime dair istatistiklerine bakıldığında, Türkiye'de örgün eğitimden toplam 17 milyon 5 bin 958 öğrencinin yararlandığı görülmektedir. Bunlardan 14 milyon 540 bin 339'u resmi, 1 milyon 174 bin 409'u özel okullarda, 1 milyon 874 bin 210'u ise açık öğretim kurumlarında eğitim öğretim hayatlarını sürdürmektedir. Temel eğitim noktasında, resmi okullarda eğitim gören 11 milyon 79 bin 517 öğrencinin yüzde 9,2'si (1 milyon 17 bin 436) okul öncesi, yüzde 46,3'ü (5 milyon 128 bin 664) ilkokul ve yüzde 44,5'i (4 milyon 933 bin 417) ortaokul seviyesinde yer almaktadır. Özel okullardaki oranlara bakıldığında, 701 bin 798 öğrencinin yüzde 27,3'ünün okul öncesi, yüzde 33,1'inin ilkokul, yüzde 39,6'sının ise ortaokul seviyesinde eğitim gördüğü görülmektedir. Liselerde eğitim gören 5 milyon 807 bin 643 öğrencinin 3 milyon 798 bin 897'i (yüzde 65,4) resmi okullarda, 1 milyon 536 bin 135'ü (yüzde 26,5) açık öğretim lisesinde, 472 bin 611'i (yüzde 8,1) özel okullarda okumaktadır (MEB -Haberler -Öğrenci Sayısı)

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren resmi okullarda görev yapan öğretmen sayısı toplam 863 bin 126'dır. Psikolojik Rehberlik Danışmanlık alanındaki toplam öğretmen sayısı ise 2014 yılında 25 bin 903 olarak belirlenmiştir (MEB'de görev yapan rehber öğretmen sayısı)

Eğitime devam eden nüfusun oranı, okul ortamlarda giderek artan sorunlar özellikle koordinasyon ve aile-okul-toplum iş birliği konusunda sınırlı imkânları bulunan

psikolojik rehberlik danışma servislerinin okul sosyal hizmeti çatısı altında birleştirilmelerini ve bu ekibin üyeleri olarak dönüştürülmelerini gerekli kılmaktadır.

Gerek aile ve okul odaklı problemler, gerekse sosyal çevre ve sistem odaklı problemler konusunda okul sosyal hizmetinin sunacağı çözümlere ihtiyaç bulunmaktadır.

1.6.2. Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve Sorumlulukları

Okul sosyal hizmet çalışmacılarının genel amaçları ve görevleri tüm sosyal hizmet çalışmacılarının genel amaçlarına uygun, ancak eğitim hedeflerinin başarılması özel odaklıdır.

Öğrencilerin okula uyumu okul sosyal hizmetinin hedefidir. Okula uyumun sağlanması için okul, aile ve toplum iş birliği esastır. Okul sosyal hizmet uzmanları ilişki kurma, okuldan kaçma, saldırgan davranışlar sergileme gibi özel veya fiziksel, duygusal, sosyal ya da ekonomik nitelikli genel problemlere çözüm üretme konusunda öğrenci, öğretmen ve ailelere yardımcı olurlar.

Okul ortamında, sosyal hizmet uzmanları özel bilgi ve becerilerini çocukların okuldaki davranış bozukluklarını ve öğrenme güçlüklerini gidermek, bu sorunların nedenlerini incelemek ve bunlara çözüm bulmak ve sorunların çözümü konusunda okul personeli ve velilerin birlikte harekete geçirilmesini sağlamak için kullanılmaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanları, okullarda öğrencinin başarı durumu, okula devamsızlığı, saldırgan davranışlar gibi sorunlarının yanı sıra öğretmen-öğrenci ilişkileri, akranlar arası ilişkiler ve çekişmeler gibi sorunlara çözüm bulunmasında da yardımcı olurlar.

Okul sosyal hizmet çalışmacıları hizmet odağı sosyal hizmetten çok eğitim olan alanlarda uygulama yaparlar. Sosyal hizmet çalışmacıları eğitim amaçlarına ulaşılabilmesi için okul personeli ile işbirliği yapmalıdır. Eğitimin bütüncül felsefesi, sosyal hizmet uzmanlığının koruyucu-önleyici, öğrencilerin ve ailelerin sosyal işlevini arttıran, öğrenme sürecini engelleyen çevre koşullarını iyileştiren, öğretmen ve okul yöneticilerini destekleyen tasarımına değer verir (Bowen ve Bowen, 1999, s. 319).

Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin içerisinde buldukları gelişim dönemi ile ilgili problemlerinin çözümü, ailenin yaşam koşullarının değerlendirilmesi, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlarının karşılanarak eğitimlerini başarılı bir şekilde sürdürebilecekleri ortamın sağlanması gibi birçok alanda hizmet vermektedir (Duman, 2000, s. 54).

Okulda sosyal hizmet mesleği; bireyin kendi ile ilgili kararları kendi yararına vermesi yönünde bilinçlenmesi için çalışmalar yürütür. Kişilerin içinde yaşadıkları ortamın değişen toplumsal ve finansal durumlarına ve kurallarına uyum sağlamalarını hedefler böylece bireylerin toplumda sosyal işlevselliklerini kazanması için ihtiyaç duyduğu değişimi sağlamaları için mesleki çalışmalar yürütür. Bu çalışmaları yürütebilmek için sosyal hizmet mesleğinin kendine özgü mesleki bilgi, yöntem ve becerilerini kullanır ve tüm bu bilgi ve becerilerin yanında, bu tür bir mesleki müdahalede bulunma yetkisi olan bir meslek şeklinde tanımlanır (Duman, 2000, s. 5-6).

Okul ortamında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının görevleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

“1.Çocuk ve gençlerin depresyon, okulu reddetme, anksiyete bozuklukları, sınav kaygısı gibi ruh sağlığı sorunlarını ele alırlar.

2. Davranış bozuklukları olan çocuklara yönelik, kendini tanıma, grup bütünlüğü oluşturma, problem davranışların farkına varma, değiştirme vb. gibi bireysel ve grup çalışmaları yaparlar.

3.Öğretmenlerin çocukların duygusal ve öğrenme gereksinimlerini karşılayabilmesini sağlamaya yönelik iş birliği çalışmaları yaparlar.

4. Dikkat eksikliği ve hiperaktivitesi olan çocuklarla medikal tedavinin yanında psiko-sosyal çalışmalar yapar, çocuklarda sosyal beceri geliştirme çalışmaları gibi destekleyici uygulamaları yürütürler.

5.Aile içi sorunlar nedeniyle, uygun biçimde ele alınamadıkları için çeşitli psiko-sosyal sorunları olan çocuklar, gençler ve onların aileleriyle çalışırlar.

6. Kendine, çevreye zarar veren, davranış bozukluğu, karşı gelme, karşı olma bozukluğu görülen, beden imgesine ilişkin sorunlar yaşayan gençler ve çocuklarla çalışırlar.

7.Okula devamsızlık yapan öğrencilerle sosyalleştirici, sorun çözücü sosyal grup çalışmaları yaparlar

8.Farklı gelişimsel özellikleri olan çocukların okul ortamında sosyal kabullerinin sağlanması ve korunması için aile, okul ve hastane iş birliğini sağlarlar.

9. Okulda davranış sorunları olan öğrenciler, aile içi sorunların öğrenciye yansıdığı durumlar, boşanma, akran grupları arasında çeteleşmeler, madde bağımlılığı gibi kriz durumlarının tedavisinde de hastane, aile ve gerektiğinde adli kurumlarla iş birliği yaparak sorumluluk alabilirler” (Özbesler ve Duyan, 2009, s. 22).

Özbesler ve Duyan (2009, s. 23-24) ayrıca okullarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının bahsedilen görevlerini altı başlık altında değerlendirirler. a) Öğrencinin gereksinimlerini değerlendirilmesi, b) program planlanması ve değerlendirilmesi, c) doğrudan öğrenciye hizmet edilmesi, d) savunuculuk, e) konsültasyon, f) koordinasyon ve iş birliği ve yönetim/organizasyon.

Amerikan Sosyal Çalışmacıları Ulusal Birliği (NASW)’ne göre okul sosyal hizmet uzmanları, okul, ev ve toplum arasında ayrılmaz bir bağlantı kurar öğrencilerin akademik başarı elde etmesine yardım ederler, okul idarelerinin yanı sıra öğrenciler ve aileleri ile doğrudan çalışarak okul disiplin politikaları, ruh sağlığı müdahalesi, kriz yönetimi ve destek hizmetleri oluşturulmasında liderlik ederler. Sosyal hizmet uzmanları ayrıca disiplinler arası bir ekibin parçası olarak öğrenci başarısını savunurken öğrencilerin başarılı olabilmeleri için, okullarda toplum katılımını kolaylaştırırlar.

NASW okul sosyal hizmeti uzmanlarının çalışmalarını meslek tanımları okul sosyal hizmeti standartları (2012) ile çerçevelemiştir. Söz konusu standartlar 1. Etik ve Değerler 2. Nitelikler 3. Değerlendirme 4. Müdahale 5. Karar Verme ve Uygulama 6. Kayıt Tutma 7. İş Yükü Yönetimi 8. Mesleki Gelişim 9. Kültürel Yeterlilik 10. Disiplinler arası Liderlik ve İş birliği 11. Savunuculuk olarak on bir temel başlığa ayrılmıştır (NASW, 2018).

NASW’a göre bu konulara müdahale ederken bir sosyal hizmet uzmanı; biopsikososyal değerlendirme ile krize müdahaleci, aile danışmanı, ev/okul/toplum işbirlikçisi, bireysel terapi/danışmanlık, arabuluculuk, küçük grup terapisi/danışmanlığı rollerini üstlenir.

Yine NASW’a göre okul sosyal hizmet uzmanının yürüttüğü dolaylı hizmetler arasında ise; toplumla işbirliği, toplum sosyal yardımları, disiplinler arası problem çözme, müdahale planı geliştirme, ilke ve tamamlayıcı program geliştirme, halkla ilişkiler , araştırma ve yayıncılık, okul gelişim planlama, özel eğitim, vaka yönetimi, danışma , süreç koordinasyonu ile ilgili hizmetler, biyopsikososyal değerlendirme (grup, birey ve/veya aile) danışmanlığı, işlevsel davranış değerlendirmeleri, çocuğun öğrenmesi için

eğitim programlarını m¼mk¼n olduğunca etkin bir Şekilde kullanılması i¼in aile, okul ve topluluk kaynaklarının seferber edilmesi gibi bir ¼ok konu yer almaktadır.

Nadir (2014, s. 55, 57)'in aktarımına g¼re Franklin ve Harris ise okul sosyal hizmet uzmanlarının kons¼ltasyon, klinisyenlik, kolaylaştırıcılık, işbirlikçilik, eğiticilik, arabuluculuk, savunuculuk, farklılıklarla ¼alıřma, y¼neticilik, vaka y¼neticiliđi-aracılık, toplum m¼dahalesi, politika geliştiriciliği gibi rolleri olduğunu belirtirler. Bu g¼revlerin neredeyse tamamının yerine getirilmesi bir ekip ¼alıřması olmadan eksik kalacaktır.

¼zetle okul sosyal hizmet uzmanları ¼nleme, aracılık ve krize m¼dahale amacıyla stresle baş etme, aile konuları (boşanma, ev i¼i şiddet, finansal sorunlar, ebeveynlik yas/kayıp konuları) ,tıbbi konular, ruh sağlığı konuları, ebeveyn eğitimi, fiziksel/ eğitimsel ihmal, fiziksel/seks¼el/duygusal istismar, hamilelik, psikiyatrik konular, ilişki sorunları, cinsellikle ilgili konular, madde bağımlılığı ve okulla ilgili konular (devamsızlıklar ve okulu asma, akademik başarı/başarısızlık, zorbalık, toplumla ters d¼řmenin engellenmesi, davranış bozuklukları, sinirlilik, okuldan ka¼ınma, ¼zel eğitim, ge¼ kalma) gibi sorunlar i¼in doğrudan hizmet sunarlar.

Sonuç olarak sosyal hizmet uzmanı ¼đrencilerin y¼ksek yararını korumak ve savunmak adına, okuldaki danışmanlık servisleri, idareci ve ¼đretmenlerle uyum i¼inde ¼alıřabilmeli ve aynı zamanda okuldaki diğer birimlerin iyi ¼alıřmasını hem desteklemeli hem de denetlemelidir.

1.6.3. Anne Babaları Boşanan ¼ocuklar ile Okul Sosyal Hizmeti

Aile b¼t¼nl¼đ¼ ¼ocuđu sosyal ve akademik a¼ıdan destekleyen maddi manevi ihtiya¼ları karşılayan ¼nemli bir unsurdur.

Okullar ¼đrencilerin sosyal ve akademik gelişimlerinin başarılı bir Şekilde tamamlamasını hedeflerler. Başarılması beklenen akademik hedefler birbirlerinden farklı hazır bulunuşlukları ve becerileri olan, ailelerinde veya yakın ¼evrelerinde farklı motivasyonlara sebep olabilecek stres kaynakları bulunan ¼đrenciler i¼in zorlayıcı olabilmektedir.

Birçok çocuk kendisinden beklenenleri aşırı stres deneyimlemeden yapabilirken bazıları yeterli hazırbulunuşluklarının bulunmaması, travmatik veya stres dengesini bozan olaylar veya öğrencilik hayatının gerektirdiği ve çevrenin talep ettiği yeterli becerilere sahip olmamaları sebebiyle yapamazlar. Bu öğrencilerin özel öğrenme ihtiyaçları olabilir, anne-baba kaybı yaşıyor, okulda veya ailede şiddet görüyor, farklı çevre koşullarından geliyor olabilir veya sosyal becerileri veya özgüvenleri sınırlı olabilir (Allen-Meares, 2004, s. 220-221).

Boşanma çocukların aşırı stres deneyimlemelerine neden olan önemli bir olaydır. Araştırmalar ve literatüre göre boşanmış, ayrılmış veya hiç evlenmemiş ailelerin çocukları akut yani süregelen stresle mücadele etmektedir.

Kaynakları sınırlı ise çocukların hayatlarındaki stresler krize dönüşebilir. Bu krizler durumsal veya gelişimsel olabilir. Anne –baba, kardeş kaybı, ihmal veya istismar gibi durumsal krizler yaşayan çocuklara, sıklıkla yeterli baş etme mekanizmaları oluşturmalarının sağlanması veya uzun dönem zararın en aza indirilmesi biçimindeki uygun sosyal hizmet müdahaleleri ile yardım edilebilir. Gelişimsel krizler ise çocuğun ergenliğe geçişi veya anaokulunda ilk kez ailesinden ayrılması gibi zamanlarda oluşur. Bazı çocuklar bu değişikliklere diğerlerinden daha fazla uyum sağlar. Uyum sorunu olduğunda çocuklar genellikle belirli semptomatik davranışlar sergilerler. Sosyal hizmet çalışanlarının bu gruplarla ilgili rollerinden biri nasıl baş edebilecekleri konusunda yardımcı olmaktır. Boşanma sonrası stres ile ilgili yardım ise en çok destek grupları yöneten sosyal hizmet uzmanları tarafından verilir (Johnson, 2013, s. 62).

Sosyal hizmet uzmanları boşanma sonrasında boşanma sonrası uyumunu kolaylaştırıcı nitelikte çocuğa yönelik veya ebeveynlerin de dahil edildiği birçok destek veya tedavi programı kullanabilirler. Çocuk odaklı programlar risk ve esneklik açısından incelendiğinde çocukların içsel ve dışsal davranışlarında ve çocuğun benlik saygısı üzerinde belirgin farklılaşma yarattıkları görülmüştür. Ayrıca anne odaklı programlarla da çocuğun davranış ve sorunlarında azalma görülmüştür ve çocuk-anne ilişkilerinin kalitesi artmıştır (Kelly ve Emery, 2003, s. 360).

Boşanma sonrası müdahale sürecinde farklı müdahale yöntemleri ve farklı yaklaşımlar söz konusudur.

Okul sosyal hizmeti sosyal hizmetin tarihi gelişimine benzer doğrultuda okul sosyal hizmeti uygulamalarında öncelikle klinik ve genel sistem yaklaşımına yer vermiş; daha sonra yaygın olarak ekolojik yaklaşım temel alınmıştır (Yeşilkayalı, 2016, s. 138).

Ekolojik yaklaşımı temel alan sosyal çalışmacı öğrenciyi sınıf, okul, okulun içinde yer aldığı bölge, aile ve toplum gibi sistemlerle birlikte görüp, incelerken söz konusu bu sistemlerin daha büyük sosyal ve tarihsel bağlamını dikkate almalıdır. Okul iklimi; çeşitli sistemlerin öğrenci problemlerine etkisi ekolojik perspektifi kullanan sosyal çalışmacı tarafından mutlaka göz önüne alınmalıdır (Yeşilkayalı, 2016, s. 141).

Boşanma konulu özel müdahalelerde grup çalışmalarına geniş yer verilmektedir.

Okul temelli Boşanmış Aile Çocukları Müdahale Programı “Children of Divorce Intervention Program (CODIP)”, Çocuk Destek Grubu “Child Support Group (CSG)” ve internet tabanlı Boşanma Çocukları –Boşanma İle Baş etme “The Children of Divorce-Coping with Divorce (CoD-CoD)” başarıları kanıtlanmış müdahale programlarıdır.

Başarılı bir çocuk odaklı program olan “Boşanmış Aile Çocukları Müdahale Programı” (Children of Divorce Intervention Program- CODIP), 11 haftalık bir grup formatında orijinalinde dördüncü sınıftan altıncı sınıfa kadar yürütülen bir okul temelli bir koruyucu müdahale programıdır. Son sürümleri ana sınıftan sekizinci sınıfa kadar adapte edilmiştir. CODIP “Child Support Group“(CSG) (çocuk destek grupları) temellidir ancak daha az öfke kontrolü eğitimi ve boşanmaya ilişkin hisler ve deneyimlerle ilgili egzersizler, benlik saygısını arttıran bir oturum, müdahalenin interaktifliğine odaklı tartışmalar canlandırmalar ve program müfredatına ilişkin videolar gibi ciddi gözle görülür eklemeler içerir (Boring, 2011, s. 5).

Pedro Carroll ve Cowen CODIP (1985, s. 603)’in etkinliğini ölçmek için yaptıkları araştırmalarında demografik olarak eşleştirilmiş yetmiş iki boşanmış aile çocuğu rastgele erken müdahale (deney) veya gecikmiş müdahale (kontrol) gruplarına ayırmıştır.

Öğretmenlerce değerlendirilen deney gurubunun problemlili davranış ve yeterlilik; anne-babalarca değerlendirilen uyum ve kendilerine belirtilen kaygı konularında belirgin biçimde geliştiği sonucuna varmışlardır.

CODIP boşanmadan kaynaklanabilecek olası zihinsel sorunları engellemek için tasarlanmış bir okul temelli müdahale örneğidir. CODIP anne babanın boşanmasını tartışabilmek için çocuğa bir destek ortamı yaratmak için tasarlanmıştır. Ayrıca gerçekçi olmayan algı ve inançlarla mücadele edilmesine ve baş etme becerilerinin inşa etmeye odaklanır. Program ilk yazarları tarafından farklı popülasyonlar için modifiye edilerek birçok çeşitli vakada değerlendirilmiş farklı kaynaklardan (anne-baba, öğretmen ve çocuklar) alınan yanıtlar programın başarılı bir şekilde çocukların uyumunu arttırdığını göstermiştir. Daha sonra müdahale programı sonlandığında yapılan son iki yıllık takip programının devam ettiği süre içerisindeki kazançları (azalan problemler ve artan yeterlilikleri) göstermiştir (Greenberg, Domitrovich ve Bumbarger, 2001, s. 30).

Çocuk Destek Grubu (CSG) “Destek ya da özel konular”, “beceri oluşturma” ve “beceri aktarımı” gibi üç ana öğeden oluşmaktadır. 14 hafta süreli okul temelli bir programdır. Özel konuların tartışılması karikatürler, resimler, gazete makaleleri ve oyunlar aracılığıyla ile gerçekleştirilen destek ya da özel konular bileşeninde yer alır. Beceri oluşturma bileşeni, çocukların duygularını tanımlamaları ve bunları normal, olağan olaylar ile ilişkilendirmeleri biçimindedir. Öğretilen temel şey duygu ve olayların uygun ifade biçimleri ile başkalarına anlatılabilmesidir. Beceri aktarımı bileşeni ise çocuklara, boşanma ile ilgili problemlere ilişkin kişisel kontrol ve problem çözme yeteneklerinin nasıl hayata geçirileceğinin öğretilmesidir (Gönüllü Sosyal Hizmet, 2018).

Çocuk Destek Grubu (CSG) Program çocukların sosyal-duygusal ve problem çözme becerilerine odaklanır. Ebeveyn eğitimlerini içeren seminerler ve ailelerin evde kullanabilecekleri materyaller kullanılır (Greenberg, Domitrovich ve Bumbarger, 2001, s. 32).

Boşanmış Aile Çocukları –Boşanma İle Baş etme “The Children of Divorce-Coping with Divorce (CoD-CoD)internet temelli bir seçici önleme programıdır aktif ve çekimsiz baş etme, boşanma değerlendirmeleri, baş etme etkisi gibi son araştırmalarda belirlenen

çocuklarda değiştirilebilir koruyucu faktörlerden türetilmiştir. CoD-CoD bu varsayılan araçların müdahale bileşenlerinin dikkatli adaptasyonu ile parçalanmış ailelerden gelen çocuklar için etkili olduğuna işaret edilir. Müdahale 5 modül halinde uygulanır interaktif biçimde 11-16 yaş aralığındaki çocukları hedef alır içerik ve strateji olarak çeşitlidir. Yüksek oranda interaktiftir. Kullanıcı tarafından yaratılan düzenli olarak takip edilen veya videolarda görülen iki program rehberinin kişisel, bilgilendirici esprili bir dil kullandığı anlatımlarla ilerleyen veya kullanıcıların bireysel durumlarına göre hangi içerikteki boşanma ile ilgili sorunların daha fazla kendileri ile ilgili olduğunu seçebilecekleri birçok kişiselleştirme uygulaması da mevcuttur (Boring, 2011, s. 3).

Boşanmanın devam eden etkileri ele alındığında orta öğretim düzeyindeki öğrencilerde düşük akademi başarı, davranış problemleri, ilişkisel konular, depresyon ve kısa veya uzun dönem akıl sağlığı ile ilişkilidir. Bu yüzden sosyal hizmet alanında boşanma ile ilgili teorilerde kriz teorisinden stresle baş etme teorilerine doğru bir geçiş gözlemlenmektedir (Johnson, 2013, s. 1).

Krizlerin bireyin veya ailenin baş etme mekanizması başarısız olduğunda ortaya çıktığı söylenebilir. Bilindiği üzere krizler durumsal (iş kaybı, hastalık, boşanma, ölüm) veya gelişimsel (doğum, ergenlik, evlilik, emeklilik) şeklinde yaşanıyor olabilir.

Stres ve baş etme teorisi kronik olarak devam eden durumu bireye veya aileye uzun dönem etkileri açısından inceler ve çocukların ve ailelerin devam eden stres ile baş etme becerilerini geliştirmeleri için terapi ve destek gruplarından destek alır. Boşanmaya bağlı stres nedenleri çocuklar için bir seferlik bir olay değildir ve devam edebilir. Bu yüzden boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri düşünüldüğünde kriz teorisinden stres ve baş etme teorisine geçiş olması anlaşılır hale gelmektedir.

Okul sosyal hizmeti uzmanları farklı belirli stres karakteristiklerini taşıyan öğrencileri hedef grupları olarak belirleyerek onlarla bireysel veya küçük gruplar içinde çalışabilir. Sosyal hizmet uzmanı öğrenciler tarafından hissedilen bu stresin okul aile, toplum veya akran gurubu gibi başka bir sistemle ilgili olup olmadığını belirleyerek bu sistemleri değiştirmeli veya desteklemelidir.

Anne babaları boşanan çocukların anne babaları beraber çocuklardan fazla davranış sorunlarının gözlemlendiği, okul başarılarının da daha düşük olduğu sonucuna birçok araştırma ile ulaşılmıştır. Daha depresif ve sorunlu davranışlar boşanma sonrasında görülmektedir. Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri konusunda yapılan farklı araştırmalarda birbirlerine zıt bulgular elde edilmiştir ancak; yaygın görüşe göre kısa süreli etkilerin daha negatif etkiler doğurduğu kabul edilmektedir. Birçok araştırmada, boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerinin oldukça uzun bir süre olumsuz bir şekilde sürdüğü gözlemlenmiştir. Hatta çocukken anne ve babalarının boşanmasına şahitlik eden çocukların, erişkinliklerinde de yakın ilişkiler kuramama ve ileride boşanma ile sonuçlanacak evlilikler yapma gibi boşanmanın olumsuz etkilerini yaşama olasılıklarının fazla olduğu değerlendirilmiştir.

Çocuklarda boşanmanın etkileri en çok boşanmayı takip eden ilk aylarda gözlemlenebilir. Okulda öfke, saldırganlık; derslerin iyi dinlememe veya kurallara uymama gibi davranışların yanı sıra, uyku rahatsızlıkları, odaklanamamak gibi sorunlar yaşanabilir. Boşanmayı takip eden ilk zamanlar çocukların kriz zamanı olarak değerlendirilebilir.

Kriz döneminin etkileri yaşanan ekonomik sıkıntılarla daha da derinleşebilir. Boşanmanın ardından çocuklar genellikle reisliğini kadının yaptığı ekonomik olarak daha düşük, fakir sayılabilecek aile ortamında bulunur. Anne veya baba yoksunluğu yaşayan ekonomik sıkıntıları olan ailelerden gelen, yeterli sosyal, ekonomik ve duygusal desteği alamayan çocukların yakın ilişkileri daha sorunlu akademik başarıldıkları ve okula devamsızlıkları fazla olmaktadır.

Boşanmış aile çocukları daha agresif, itaatsiz, bağımsız ve tam aileden gelen akranlarına göre daha az sevecendirler (Pedro-Carroll ve Cowen, 1985, s. 604).

Pedro Carroll ve Cowen (1985, s. 604)'ın aktardığına göre Guidubaldi, Cleminshaw, Perry, ve McLoughlin' in 1983 yılında yaptıkları araştırmalarında dikkatlice eşleştirilmiş birinci, üçüncü ve beşinci sınıftan kentli, kenar mahalle veya kırsal alandan 700 boşanmış ve tam ailelerden gelen çocuk zeka, akademik başarı, sosyal yeterlilik ve uyum ölçülerinde karşılaştırılmış; boşanmış aile çocuklarının öğretmenlerce ölçülen beceri

gelişimi, okula devam, performans, akranları arasında popülerlik ve kontrol durumlarında sürekli olarak daha az iyi olabildiklerini bulunmuştur.

Çocuklarda boşanmanın olumsuz etkilerinin azaltılması veya önlenmesi için uygulanan sosyal hizmet müdahalelerinde grup çalışmaları oldukça geniş yer tutar. Boşanma sonrası destek için kullanılan Boşanmış Aile Çocuklarına Müdahale Programı, (Children of Divorce Intervention Program, CODIP) ve Çocuk Destek Grubu (Child Support Group, CSG)'nin yanı sıra Stres Yönetimi ve Alkol Farkındalık Programı, (The Stress Management and Alcohol Awareness Program, SMAAP), Çocuklar için Depresyon Önleme Programı, (Depression Prevention Program for Children, DPPC), Geçiş sürecindeki Aileler, (Families in Transition), Aile Türleri Projesi, (The Family Styles Project) gibi birçok grup çalışmasından söz edilebilir.

Stres Yönetimi ve Alkol Farkındalık Programı (The Stress Management and Alcohol Awareness Program, SMAAP), aslında benlik saygısını geliştirmek, alkol farkındalığı kazandırmayı hedefleyen ve anne-babası alkolizm sorunu yaşayan çocuklar için baş etme ve destek stratejileri sağlayan bir programdır. Boşanma sonrası çocukların alkol ve madde bağımlılığı edinmelerinin önlenmesi ve aile içi çatışmalarla baş edebilmelerine destek sağlanması için revize edilmiştir. Çocuklar için Depresyon Önleme Programı, (Depression Prevention Program for Children, DPPC), ise orijinalde çocuklarda bilişsel ve sosyal sorunların çözümüne yönelik kullanılan bir programdır. Boşanmanın yol açtığı olumsuz etkiler için de kullanılmaktadır. Geçiş sürecindeki Aileler, (Families in Transition) boşanma sonrası çocukların duygusal sorunları ile baş edebilmeleri için yardım eder. Temel hedefleri kaygı, öfke ve depresyonu azaltmak veya önlemek sosyal yeterlilikleri arttırmaktır. Programın 8-16 yaş arası çocukların boşanma ile ilgili sorunlarla baş edebilmelerini sağladığı ve çocukların anne-babalarının boşanmalarını anlayabilmelerini sağladığı görülmüştür. Aile Türleri Projesi, (The Family Styles Project) öfke ve düşük benlik saygısını önlemeyi amaçlar. Program mezunlarının daha pozitif bir benlik algısı ve benlik imajı, daha az depresyon, daha iyi bir içsel kontrol, daha pozitif bir anne-baba algısı, boşanma ile ilgili duyguların daha büyük bir farkındalık, daha fazla sosyal yeterlilik ve daha az davranışsal problem sergilemişlerdir (Rose, 2009, s. 222).

Grup çalışmalarının üç büyük avantajı bulunmaktadır. Birincisi boşanmanın yaygınlığına bakılınca okulların birçoğu ve insani hizmet organizasyonları yardımdan faydalanabilecek çok sayıda çocukla karşı karşıyadır. Gruplar halinde çocuklar ile çalışmak sosyal hizmet kaynaklarının etkin biçimde kullanılması anlamına gelmektedir. İkincisi yaygınlığına rağmen boşanma çocuklar için tehlikeli bir geçiş sürecidir. Grup çalışması bağlamı boşanma deneyimini normalleştirir ve ihtiyacı olan çocuklara gerekli desteği sağlar. Üçüncüsü boşanma çocukla için rahatsız edici birçok konuyu ortaya çıkarır. Birçok çocuk bu konuları akranları ile tartışırken didaktik bir biçimde sosyal hizmet uzmanı ile etkileşimde olduğundan daha rahattır (Rose, 2009, s. 222).

Bazı çalışmalara göre tek ebeveynli ailelerden gelen öğrencilerde diğer öğrencilere göre daha düşük okula devam, düşük notlar ve daha sık disiplin sorunlarına rastlanır. Okul sosyal hizmet uzmanları bu öğrencilere rehberlik ederek, davranış geliştirme planları yaratarak, notlarını yükseltmek, akademik müdahale planlarıyla okula devamı arttırmak için ailelerle çalışarak destek sağlayabilir.

Etkili ebeveynlik eğitimleri ile boşanmış anne veya babalar çocuklarına okul başarıları ve uyumları konusunda yardımcı olabilirler.

Bekâr anneler etkili ebeveynlik uygulamaları ile ev aktiviteleri ve okul davranışları yoluyla erkek çocuklarının akademik başarılarını şekillendirebilmişlerdir (DeGarno, David, Forgatch ve Martinez, 1999, s. 1241).

Hines (2007, s. 42-43), anne babaları boşanmış ve okulda akademik başarısızlık ve uyum sorunları yaşayan öğrencileri için yapılabilecek çalışmaları idareci ve öğretmenler, anne-babalar ve öğrenciler açısından ele almış ve bazı çözüm önerilerinde bulunmuştur. Okul yöneticileri ve öğretmenler için yapılması gereken çalışmalar:

1) Profesyonel danışmanlarca okul yönetici öğretmenlerine gelişimsel olarak ortaokula geçiş döneminde kız ve erkek ergenlerde boşanmanın etkileri için hazırlayıcı personel geliştirme oturumları düzenlemelidir.

2) Profesyonel okul danışmanları öğretmen ve yöneticilerle öğrencilerin okula uyumuna yardımcı olmak üzere cinsiyet temelli aksiyon planları üzerinde çalışmalıdır.

3) *Profesyonel danışmanlar fakülteler ve personeli bu öğrenciler için okul politikalarının nasıl olması gerektiği konusunda çalışmalıdır.*

4) *Son olarak anne-babaların bu sürece katılımı öğretmenler ve yöneticilerin çabalarını güçlendireceği için yardımı istemeleri şartıyla aileler bu sürece dahil edilmelidir.*

Aynı çalışmada (2007, s. 43) anne-babalar ve öğrencilerle yapılabilecek çalışmalar şöyle sıralanmıştır:

1) *Profesyonel danışmanlar boşanmış ailelerden gelen çocuklara ihtiyaç temelli bir yaklaşım sergilemelidir. Öncelikle ortaokula geçiş döneminde zorluk yaşayıp yaşamadıklarına dair bir anket yapılmalıdır. Anket ile öğrencilerin ve ailelerin geçiş sürecine eşlik edecek yardıma ihtiyaçları olup olmadığı da belirlenmelidir. Öğrenciler ve anne-babaları yardım ihtiyaçlarını belirtirse profesyonel danışmanlar bu ailelerle çalışmalıdır.*

2) *Anne-babalar boşanmanın kızları veya oğulları için nasıl farklı stres unsurları yaratabileceği konusunda bilgilendirilmelidir. Anne-babalar kızlarının yeni arkadaşlar edinmek konusunda yaşayabilecekleri sorunlar ve oğullarının akademik performanslarında nasıl düşüş yaşayabilecekleri konusunda bilgilendirilmelidir.*

3) *Anne babalara bu stres faktörlerinin kızlarının ve oğullarının akademik sosyal gelişimlerini nasıl etkileceğini anlamaları konusunda yardım edilmelidir.*

4) *Anne babalara boşanmış aile çocuklar için olan destek grupları hakkında bilgi verilmelidir.*

5) *Anne babaların kendilerinin ve çocuklarının aile üyelerinden birinin yokluğu konusundaki deneyimlerini paylaşabilmelerine izin verilmelidir. Eğer mümkünse profesyonel danışmanlar edindikleri bu bilgileri boşanmış aileler; anne-babalar ve çocukları için destek grupları oluşturulması için kullanmalıdır.*

Öğrenciler yönelik müdahaleler:

1) *Öğrenci temelli müdahaleler öğrencilere anne-babalarının boşanması ile ne hissettiklerini ifade etmeleri ile başlamalıdır.*

2) *Danışmanlar her bir müzakere sırasında açığa çıkan bu duygularla ilgili bilgileri ihtiyaç temelli belirli stratejiler geliştirmek için kullanmalıdır. Bu stratejiler öğrencilerin boşanmadan kaynaklı akademik ve sosyal geçiş zorluklarına uyum sağlamalarına yardım etmelidir.*

3) *Kızlara yeni arkadaşlar edinmeleri erkeklere ise okul kurallarına nasıl uyulacağı konusunda yardım edilmelidir.*

4) *Profesyonel okul danışmanları müzakereleri bireysel veya guruba yönelik oturumlar olarak düzenlemelidir. Bu oturumlarda; öğrencilere anne-babalarının boşanmaları ile ilgili stres, yas ve öfkelerini yansıtırma fırsatı, anne babalarının boşanmalarını atlatan diğer ortaokul öğrencilerinin sergilenmesi, eğitimsel filmler her bir oturumun amacını ve hedeflerini güçlendirecek misafir konuşmacılara yer verilmelidir (HinesIII ve Mack, 2007, s. 43-44)).*

1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın genel amacı; anne babası boşanan lise öğrencilerinin eğitim ortamlarında karşılaştıkları güçlüklerin yanı sıra boşanmanın benlik saygıları ve akran ilişkilerine etkisini değerlendirmektir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin benlik saygısı puanları farklı mıdır?
- Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre benlik saygıları daha düşük müdür?
- Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin; anne ile birlikte yaşama durumunda benlik saygılarında fark var mıdır?
- Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin; baba ile birlikte yaşama durumunda benlik saygılarında fark var mıdır?
- Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre; üvey anne ile birlikte yaşama durumunda benlik saygılarında fark var mıdır?
- Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre; üvey baba ile birlikte yaşama durumunda benlik saygılarında fark var mıdır?
- Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri puanları farklı mıdır?
- Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkilerinde kayda değer bir farklılık var mıdır?
- Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akademik başarı durumlarında fark var mıdır?

1.8. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Birçok araştırma çocuklar açısından boşanmanın oldukça zor bir süreç olduğunu ve çocukların gerek bu sürece gerekse sonrasında adapte olmakta büyük problemler yaşadıklarını göstermektedir. Boşanma ve sonrası travma psikolojik ve davranışsal sorunlara yol açabilmektedir. Çocukların gelişimlerinin kimlik kazanma, sağlıklı bir biçimde toplumsallaşma, akademik yönden başarılı olma gibi birçok alanda olumsuz

etkilendiği bilinmektedir. Ergenlik döneminde ise bu etkiler çok daha fazla hissedilmektedir.

Eğitim ortamlarında özellikle ergenlik dönemindeki öğrencilerin karşılaştıkları güçlükler ve boşanma sonrası travmanın etkileri ise boşanmanın yansımaları sayılabilecek rol karmaşası ve aile içindeki otorite boşluğu ile birleşerek ileride daha ciddi sorunlara yol açabilmektedir.

Boşanma ile çocukların benlik saygıları düşmekte gerek akranlarıyla gerek diğer yetişkinlerle ilişkileri ve olumsuz bir hale bürünmektedir. Ergenlik döneminin fiziksel ve duygusal değişimleri içerisinde yaşamlarını tamamen değiştiren bu süreçle baş etmeye çalışan çocuk ve gençlerin eğitim ortamlarında rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinden koruyucu önleyici bir biçimde faydalanamadıkları düşünölmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları Türkiye’de okullarda görev almamaktadır. Yönetmelik de yapılan değişiklik 17.04.2001 tarih ve 24376 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlansa da bu düzenlemenin gereği yerine getirilmemiştir.

Eğitim ortamlarında öğrencilerin olumsuz sayılabilecek davranışlarının sosyal hizmet uzmanları tarafından ekosistem perspektifi ile değerlendirilerek ilişkili olduğu tüm alt sistemlerin anlaşılması; okul, aile, arkadaş sistemlerinin ayrıntılı olarak incelenebilmesi; gerektiğinde ev aile ziyaretleri yapılarak belirlenen sorunlara yönelik müdahale programları geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Ancak rehberlik ve psikolojik danışmanlık servislerinin verdiği hizmetler mesleki danışmanlık ve bireysel psikolojik danışmanlığın ötesine geçememektedir.

Boşanma gibi çocuğun tüm yaşantısını değiştiren bireysel saygısına, akran ilişkilerine ve doğrudan eğitim ortamındaki akademik başarısına yansıyan bir olayın tüm yönleri ile anlamlandırılabilmesi için sosyal hizmet disiplinin bütüncül yaklaşımı çok önemlidir.

Yapılan literatür taramasında boşanmanın çocuklar üzerine etkisi üzerine birçok çalışma yapıldığı görölmüştür; ancak Türkiye’de ebeveynleri boşanan lise öğrencilerinin eğitim ortamlarında karşılaşılabilecekleri güçlükleri benlik saygısı ve akran ilişkileriyle bağlantılı

olarak inceleyen ve sosyal hizmet disiplini ve anlayışı ile olası riskleri belirleyen, koruyucu önleyici önermelerde bulunan güncel bir çalışma bulunmamaktadır. Anne babaları boşanan çocukların okul ortamlarında karşılaştıkları güçlükleri ekolojik yaklaşım ve sosyal hizmet anlayışı ile değerlendirecek bu araştırmanın özellikle okul sosyal hizmeti alanında ileride yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.9. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Ankara iline bağlı Sincan ilçesindeki milli eğitim bakanlığına bağlı liselere devam öğrencilerden alınan veriler ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Ankara ili Sincan ilçesinde yürütülen ve aileleri boşanmış ve boşanmamış öğrencilerin akran ilişkileri ve benlik saygısı puanlarını ölçmeyi amaçlayan bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmadaki veriler ise anket tekniğinden yararlanılarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler Güvenirlilik Çözümlemesi, Korelasyon, Faktör Çözümlemesi, Sıklık testi teknikleri ile çözümlenmiştir. Bu veriler IBM SPSS 21 paket programı ile çözümlenmiştir.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırmada, nicel araştırma yöntemi modellerinden betimsel araştırma modelinden yararlanılmıştır. Bu araştırma modelindeki amaç, eldeki problemi, bu problemle ilgili durumları, değişkenleri ve değişkenler arasındaki ilişkileri tanımlamaktır. Betimsel araştırmalar, bir konudaki durumu belirlemeyi hedefleyen araştırmalardır (Kırcaali-İftar, 1999, s. 13).

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Ankara Sincan İlçesinde bulunan Mili Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselere devam eden öğrencilerin oluşturduğu araştırma evreninden zaman planlaması kapsamındaki süre içerisinde; “Ankara İli Sincan İlçesi Anadolu Liseleri’nde eğitim gören ebeveynleri boşananlar ve diğerlerinden oluşan öğrenci grubu arasından araştırmanın örneklemini oluşturulmuştur. Örneklem; Oranlı Eleman Örneklemi ile belirlenmiştir. Buna göre evren benzeşik değişkenlere göre alt evrenlere ayrılarak her bir evrenin toplam evrendeki oranına göre evreni en iyi şekilde temsil edecek şekilde örneklem sayısı belirlenmiştir (Özen ve Gül, 2007)

Anadolu Liseleri Mesleki ve Teknik Liseler ve İmam Hatip liseleri gibi farklı türlerden toplam on dört okulun dahil olduğu araştırmada okulların toplam öğrenci sayısı 13249’dur. Araştırmaya katılan okullarda tespit edilebilen anne babası boşanmış toplam

öğrenci sayısı ise 222'dir. Bu Öğrencilerin 102'si araştırmaya dahil edilmiştir. Kontrol gurubu olarak araştırmaya dahil edilen anne babası boşanmamış öğrenci sayısı ise 106'dır. Araştırmaya toplam 208 katılımcı dahil edilmiştir.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmanın veri toplama aracı olarak Akran İlişkileri Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır.

Kaner (2002, s. 83) tarafından 2000 yılında geliştirilen Akran İlişkileri Ölçeği, ergenlerin akranlarıyla ilişkilerini sosyal kontrol ve sosyal öğrenme kuramına göre inceleyebilmeyi hedeflemektedir. Akran İlişkileri Ölçeğini ilk kez Ankara il merkezinde liselerin 1. ve 2. sınıflarında öğrenim gören 14-18 yaşlarındaki alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeylerden 1648 ergen üzerinde uygulamıştır. Akran İlişkileri Ölçeği 4 faktör ve toplam 18 maddeden oluşmuştur. Yapılan test-tekrar test sonucunda Akran İlişkileri Ölçeğinin güvenilirlik düzeyinin oldukça yüksek ve Madde alt test ve madde korelasyonlarının .869 düzeyinde anlamlı bulunması da ölçeğin güvenilirliğinin kanıtıdır. Akran İlişkileri Ölçeğinde yer alan alt boyutlar ve ölçtüğü davranışlar aşağıdaki gibidir;

Bağlılık: Ergenlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde karşılıklı olarak sevgi ve yakınlık duymalarına ilişkin sekiz maddeye yer verilmiştir (1, 4, 10, 11, 12, 13, 15, 16).

Güven ve özdeşim: Ergenlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde birbirlerine güvenmeleri ve özdeşleşmeleri hakkında dört madde bulunmaktadır (2, 8, 9, 18).

Kendini açma: Ergenlerin yaşadıkları problemleri arkadaşları ile paylaşımı derecesini ölçme konusunda üç madde yer almaktadır (6, 7, 14).

Sadakat: Başlı dertte bulunan arkadaşlarını korumak amacıyla yalan söylemeyi ve arkadaşları onun başını derde sokacağını bile onların yanında yer almayı içeren üç madde yer almaktadır (3, 5, 17)

Denekler, ölçekteki maddelere her zaman (5 puan), sık sık (4 puan), ara sıra (3 puan) ve hiçbir zaman (1puan)seçeneklerine göre puan vermektedirler. Alt ölçeklerden alınabilecek en yüksek puan ve düşük puanlar madde sayısının 5 ile çarpımı ile 1 arasındadır. Ölçekten ayrıca toplam puan da elde edilebilmektedir. Yüksek puan, arkadaşlarla olumlu ilişkileri ifade etmektedir.

1967 yılında Stanley Coopersmith tarafından tasarlanan “Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği”; 1988 yılında Özoğul tarafından Türkçe ’ye uyarlanmış ve 1987 yılında Turan ve Tufan tarafından ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır, güvenilirlik katsayısı 0,76 olarak tespit edilmiştir (Gelbal, Sevinç ve Erbay, 2012).

Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği, bireylerin çeşitli alanlarda kendileri konusunda tutumlarını değerlendirmede kullanılan araçtır. Benlik saygısı kavramı; kişinin kendisi hakkında ve sürekliliği olan bir değerlendirme anlamında kullanıldığı ölçekte değerlendirme, kişinin kendisi hakkında onayladığı ya da onaylamadığı bazı özelliklerine ilişkindir. Benlik saygısı bireyin kendi değerleri hakkındaki yargılarıdır (Gelbal, Sevinç ve Erbay, 2012, s. 11).

Bu ölçek, kişinin çeşitli alanlarda kendisi hakkındaki tutumunu değerlendirmede kullanılan bir ölçme aracıdır. Ölçek için kabul edilen benlik saygısı tanımının üç özelliği vardır. (1) Benlik saygısı kişinin kendisi ile ilgili değerlendirmelerini yansıtan bir yargıdır. (2) Bu yargının görel olarak sürekliliği vardır, hemen değişmez. (3) Bu yargı kişinin yasına, cinsiyetine ve sosyal rollerine bağlı olarak değişebilir. Ölçeğin çocuklara ve yetişkinlere uygulanan iki ayrı formu bulunmaktadır. Yetişkinler formu 25 maddelik kısa form ve 58 maddelik uzun formlardan oluşmaktadır. Araştırmada, ölçeğin 25 maddelik kısa formu kullanılacaktır. Birçok araştırmada araç olarak kullanılan güvenilir ölçeklerden biridir ve ölçekten yüksek puan almak benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin kullanım izni Ayşe Beril Tufan’dan alınmıştır.

Ölçekte “evet “ya da “hayır “biçiminde işaretlenebilecek 25 maddeden yer almaktadır. Beklenen cümleler 1,4,5,8,9,14,19,20 numaralı maddelere “evet”, 2,3,7,10,11,12,13,15,16,17,18,21,22,23,24,25 numaralı maddelere ise “hayır” yanıtlandığında beklenen maddelere “1” puan beklenmeyen maddelere ise “0” puan

verilerek hesaplanmakta ve ortaya çıkan sonuç 4 ile çarpılarak toplam puan elde edilmektedir. Ölçekten en yüksek puan “100”, en düşük puan ise “0” alınabilmektedir (Kalgı, 2014, s. 77).

Katılımcıların kişisel bilgilerini elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından anne babası boşanmış ve boşanmamış çocuklar için ayrı ayrı hazırlanan “**Kişisel Bilgi Formu 1**” ile anne ve babanın eğitim durumu- mesleği, anne baba ve sosyal çevreden alınan destek ; “**Kişisel Bilgi Formu 2**” ile ise de anne -baba boşanmış öğrencilere yönelik olup ilk guruba yöneltile soruların yanı sıra boşanmanın üzerinden geçen süre, çocuğun hangi ebeveyni ile yaşadığı, diğer ebeveyni ile hangi sıklıklarda görüştüğü gibi verilerin elde edilmesini amaçlamaktadır. Her iki formda da öğrencinin ailesinden ve okulundan aldığı sosyal desteği ölçmeye yönelik Okul ve ders başarısı gibi konularda bir sorununuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız/kimlerden destek alırsınız, Anneniz/ Babanız boş zamanlarınızda ne yaptığınızı bilir mi gibi sorular ile veriler toplanmıştır.

Araştırmacının hazırladığı bir başka form olan “**Öğrencinin Akademik Başarısı**” bilgi formu okul idaresi veya okul rehberlik servislik servislerinden elde edilecek verilerden oluşmaktadır. Söz konusu formda kurumda eğitim gören toplam öğrenci sayısı, anne-babası boşanan toplam öğrenci sayısı, araştırmaya katılan öğrencilerin TEOG puanları ve ağırlıklı yılsonu not ortalamaları (9. Sınıf öğrencilerinin sadece TEOG puanları istenmiştir) elde edilmiştir.

2. 4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Ankara İli Sincan İlçesi Liseleri’nde eğitim gören ebeveynleri boşananlar ve diğerlerinden oluşan öğrencilere uygulanan Benlik Saygısı Envanteri ve Akran İlişkileri Ölçeği aracılığıyla elde edilen nicel veriler yorumlanmıştır.

Araştırmacının oluşturduğu ve öğrenci hakkında kişisel bilgileri elde etmeyi amaçlayan kişisel bilgi formunun değerlendirilmesinin ardından benlik Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri ve Akran İlişkileri Ölçeği’ ve yine araştırmacı tarafından oluşturulan akademik başarı formu ile elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

2. 5. VERİLERİN TOPLANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ankete verilen yanıtlar IBM SPSS 21 (Statistical Package for Social Science) programı kullanılarak; güvenilirlik Çözümlemesi, korelasyon, faktör Çözümlemesi, sıklık testi ile çözümlene edilmiştir. Faktör Çözümlemesi sonucunda elde edilen alt faktörlerin genel ortalama puanları baz alınarak korelasyon Çözümlemesine tabi tutulmuşlardır. Yine faktör Çözümlemesi sonucu elde edilen faktörlere göre sıklık çözümlenmeleri de faktörler bazında oluşturularak çizelgeleştirilmiştir.

2. 6. SÜRE VE OLANAKLAR

Araştırmaya ilişkin veriler 2017 yılı Kasım ayı içerisinde anket tekniği ile toplanmıştır. Ankara ili Sincan ilçesinde ikamet eden ve Sincan ilçesinde devlet okullarında eğitimine devam eden lise öğrencileri çalışmaya dahil edilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

3. 1. TANITICI BULGULAR

Bu bölümde sıklık çözümlemesi, farklılıkları tespit etme ve incelemeye yönelik yöntemleri ile ilişkileri incelemeye yönelik yöntemler kullanılarak çözümlenmiş ve bulgular çizelgeler ve şekiller kullanılarak verilmiştir.

3.1.1. Demografik Özellikler

Çalışmanın örnekleminde yer alan öğrenciler iki ana kategoride incelenmiştir: Anne-baba boşanmış 102 öğrenci, Anne-baba boşanmamış 106 öğrenci ile görüşülmüştür.

Çizelge 1. Demografik Özellikler

Aile Durumu			Cinsiyet				Öğrenci Yaşı Ortalama	Anne Yaşı Ortalama	Baba Yaşı Ortalama
			Erkek		Kadın				
	N	%	N	%	N	%	Ortalama	Ortalama	Ortalama
Anne babası boşanmış öğrenciler	102	49,0	46	45,1	56	54,9%	15,88	39,70	42,39
Anne Babası birlikte öğrenciler	106	51,0	46	43,4	60	56,6%	15,91	40,56	42,52
Toplam	208	100,0							

Katılımcıların yaş ortalamalarına bakıldığında ailesi boşanmış öğrencilerin ortalama 15,88 yaş ve ailesi boşanmamış öğrencilerin ise 15,91 yaşlarında oldukları görülmektedir.

Ailesi boşanmış öğrencilerin %45,1 oranında erkek ve %54,9 oranında kadın olduğu, ailesi boşanmamış öğrencilerin ise %43,4 oranında erkek ve %56,6 oranında kadın katılımcılardan oluştuğu görülmüştür. Ailesi boşanmış öğrencilerin annelerinin yaş ortalaması 39,70, ailesi boşanmamış öğrencilerin annelerinin yaş ortalamasının ise 40,56 olduğu görülmektedir.

Ailesi boşanmış öğrencilerin babalarının yaş ortalamasının 42,39, ailesi boşanmamış öğrencilerin babalarının yaş ortalamasının ise 44,52 olduğu görülmektedir.

Çizelge 2. Anne Baba Gelir Durumu

	Boşanmış				Beraber			
	Çalışıyor		Çalışmıyor		Çalışıyor		Çalışmıyor	
	Ort.	N	Ort.	N	Ort.	N	Ort.	N
Anne Gelir Ortalaması	1806,06	33	604,39	41	1591,18	17	45,33	75
Baba Gelir Ortalaması	2053,57	28	1025,00	6	2378,43	88	1983,44	9

Boşanmış ailelerde çalışan annelerin gelir ortalamasının 1806,06 TL iken, çalışmayan annelerin gelir ortalamasının 604,39 TL olduğu tespit edilmiştir. Boşanmamış ailelerde ise çalışan annelerin maaş ortalamasının 1591,18 TL, çalışmayan annelerin aylık gelir ortalamasının ise 45,33 TL olduğu görülmüştür. Boşanmış ailelerde annelerin aylık gelir ortalaması 2018 yılında net 1.603,12 TL olan asgari ücretten yalnızca 202,94 TL fazladır.

Boşanmış ailelerde çalışan babaların gelir ortalamasının 2053,57 TL iken, çalışmayan babaların gelir ortalamasının 1025,00 TL olduğu tespit edilmiştir. Boşanmamış ailelerde ise çalışan babaların gelir ortalamasının 2378,43 TL, çalışmayan babaların aylık gelir ortalamasının ise 1983,44 TL olduğu görülmüştür. Boşanmış ailelerde çalışan babaların aylık gelir ortalaması 2018 yılında net 1.603,12 TL olan asgari ücretten 450,45 TL fazladır.

Çizelge 3. Annelerin Eğitim, Meslek ve Çalışma Durumu

		Boşanmış		Beraber	
		n	%	n	%
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	2	2,6%	2	2,0%
	Okuryazar	1	1,3%	2	2,0%
	İlkokul Mezunu	20	25,6%	30	29,7%
	Ortaokul Mezunu	21	26,9%	33	32,7%
	Lise Mezunu	21	26,9%	27	26,7%
	Yüksekokul/Üniversite Mezunu	12	15,4%	6	5,9%
	Lisans Üstü Öğrencisi (Yüksek Lisans/Doktora)	1	1,3%	0	0,0%
	Lisans Üstü Mezunu (Yüksek Lisans/Doktora)	0	0,0%	1	1,0%
Anne Meslek	Ev Hanımı	27	40,9%	64	80,0%
	Aşçı	4	6,1%	0	0,0%
	Bakıcı	1	1,5%	0	0,0%
	Diş Hekimi	1	1,5%	0	0,0%
	Emekli	2	3,0%	0	0,0%
	Garson	1	1,5%	1	1,3%
	Güzellik Uzmanı	0	0,0%	1	1,3%
	Hemşire	1	1,5%	0	0,0%
	Hizmetli	1	1,5%	1	1,3%
	İşçi	2	3,0%	1	1,3%
	Memur	2	3,0%	2	2,5%
	Mağaza Görevlisi	3	4,5%	1	1,3%
	Muhasebeci	2	3,0%	0	0,0%
	Organizatör	1	1,5%	0	0,0%
	Öğretmen	5	7,6%	2	2,5%
	Özel Güvenlik	1	1,5%	0	0,0%
	Özel Sektör Çalışanı	1	1,5%	2	2,5%
	PartTime Çalışan	0	0,0%	1	1,3%
	Satış Danışmanı	1	1,5%	0	0,0%
	Sekreter	1	1,5%	0	0,0%
Serbest Meslek	2	3,0%	2	2,5%	
Şoför	0	0,0%	1	1,3%	
Temizlikçi	4	6,1%	1	1,3%	
Üretim İşçisi	3	4,5%	0	0,0%	
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	33	44,6%	17	18,5%
	Çalışmıyor	41	55,4%	75	81,5%

Katılımcı öğrencilerin anneleri ile ilgili demografik özelliklere bakılacak olursa; boşanmış ailelerde annelerin %25,6 oranında ilkokul mezunu, %26,9 oranında ortaokul mezunu, %26,9 oranında lise mezunu, %15,4 oranında yüksekokul/üniversite mezunu, %2,6 oranında okuryazar olmayan %1,3 oranında okuryazar olan ve %1,3 oranında da lisans üstü öğrencisi olduğu görülmektedir. Boşanmamış ailelerde ise annelerin %2 oranında okuryazar olmayan, %2 oranında okuryazar olan, %29,7 oranında ilkokul mezunu, %32,7 oranında ortaokul mezunu, %26,7 oranında lise mezunu, %5,9 oranında yüksekokul/üniversite mezunu ve %1 oranında da lisansüstü (yüksek lisans/doktora) mezunu bulunduğu görülmüştür.

Boşanmış ailelerde annelerin %40,9 oranında ev hanımı olduğu, sonrasında sırası ile %7,6 oranında öğretmen, %6,1'er oranlarda aşçı ve temizlikçi, %4,5'er oranlarda üretim işçisi ve mağaza görevlisi, %3'er oranlarda ise emekli, işçi, memur, muhasebeci ve serbest meslek çalışanı oldukları görülmektedir.

Boşanmamış ailelerde ise annelerin %80,0 oranında ev hanımı olduğu, %2,5'er oranlarda memur, öğretmen, özel sektör çalışanı, serbest meslek çalışanı, %1,3'er oranlarda da garson, güzellik uzmanı, hizmetli, işçi, mağaza görevlisi, partime çalışan, şoför, temizlikçi gibi mesleklerde çalıştıkları görülmektedir.

Boşanmış ailelerde annelerin %44,6 oranında çalıştığı, %55,4 oranında ise çalışmadığı, boşanmamış ailelerde ise annelerin %18,5 oranında çalıştığı ve %81,5 oranında da çalışmadığı görülmektedir.

Çizelge 4. Babaların Eğitim, Meslek ve Çalışma Durumu

		Boşanmış		Beraber	
		n	%	n	%
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	0	0,0%	1	1,0%
	Okuryazar	1	2,8%	1	1,0%
	İlkokul Mezunu	10	27,8%	12	12,1%
	Ortaokul Mezunu	7	19,4%	26	26,3%
	Lise Mezunu	7	19,4%	40	40,4%
	Yüksekokul/Üniversite Mezunu	10	27,8%	17	17,2%
	Lisans Üstü Öğrencisi (Yüksek Lisans/Doktora)	0	0,0%	1	1,0%
	Lisans Üstü Mezunu (Yüksek Lisans/Doktora)	1	2,8%	1	1,0%
Baba Meslek	Ev Hanımı	0	0,0%	1	1,0%
	Aşçı	3	8,3%	1	1,0%
	Emekli	1	2,8%	10	10,3%
	Garson	3	8,3%	0	0,0%
	İşçi	4	11,1%	24	24,7%
	Memur	6	16,7%	15	15,5%
	Mağaza Görevlisi	0	0,0%	1	1,0%
	Muhasebeci	1	2,8%	0	0,0%
	Öğretmen	0	0,0%	1	1,0%
	Özel Güvenlik	2	5,6%	1	1,0%
	Özel Sektör Çalışanı	1	2,8%	2	2,1%
	Asker	1	2,8%	6	6,2%
	Serbest Meslek	9	25,0%	17	17,5%
	Şoför	1	2,8%	5	5,2%
	Temizlikçi	0	0,0%	1	1,0%
	Üretim İşçisi	0	0,0%	1	1,0%
	Elektrikçi	3	8,3%	4	4,1%
	Çiftçi	1	2,8%	2	2,1%
	Bahçıvan	0	0,0%	1	1,0%
	Lokanta Personeli	0	0,0%	2	2,1%
Mühendis	0	0,0%	2	2,1%	
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	28	82,4%	88	90,7%
	Çalışmıyor	6	17,6%	9	9,3%

Aileleri boşanmış öğrencilerin babalarının eğitim durumuna bakılacak olursa; babaların %2,8 oranında okuryazar, %27,8 oranında ilkokul mezunu, %19,4 oranında ortaokul mezunu, %19,4 oranında lise mezunu, %27,8 oranında yüksekokul/üniversite mezunu ve %2,8 oranında da lisans üstü (yüksek lisans/doktora) mezunu oldukları tespit edilmiştir. Boşanmamış ailelerde babaların ise; %1 oranında okuryazar değil, %1 oranında okuryazar, %12,1 oranında ilkokul mezunu, %26,3 oranında ortaokul mezunu, %40,4 oranında lise mezunu, %17,2 oranında yüksekokul/üniversite mezunu, %1 oranında lisans üstü öğrencisi (yüksek lisans/doktora) ve %1 oranında da lisans üstü mezunu (yüksek lisans/doktora) oldukları görülmektedir.

Boşanmış ailelerde babaların %25 oranında serbest meslek sahibi, %16,7 oranında memur, %11,1 oranında işçi, %8,3'er oranlarda garson, aşçı ve elektrikçi, %5,6 oranında özel güvenlik, %2,8'er oranlarda ise emekli, muhasebeci, özel sektör çalışanı, asker ve çiftçi oldukları belirtilmiştir. Boşanmamış ailelerde babaların ise; %24,7 oranında işçi, %17,5 oranında serbest meslek, %15,5 oranında memur, %10,3 oranında emekli, %6,2 oranında asker, %4,1 oranında elektrikçi, %2,1'er oranlarda çiftçi, özel sektör çalışanı, lokanta personeli ve mühendis, %1'er oranlarda da aşçı, mağaza görevlisi, öğretmen, özel güvenlik, temizlikçi, üretim işçisi ve bahçıvan gibi değişik iş kollarında çalıştıkları söylenmiştir.

Boşanmış ailelerde babaların çalışma oranı %82,4 çalışmama oranı ise %17,6 iken boşanmamış ailelerde babaların çalışma oranı %90,7 ve çalışmama oranları ise %9,3 olduğu görülmektedir.

Çizelge 5. Aynı Evde Yaşama Durumu

		Boşanmış		Beraber	
		n	%	n	%
Aynı evde yaşayan kardeş	Aynı evde yaşıyor	66	64,7%	89	84,0%
	Aynı evde yaşamıyor	36	35,3%	17	16,0%
Aynı evde yaşayan akraba	Üvey Kardeş	3	6,3%	1	14,3%
	Anneanne	10	20,8%	0	0,0%
	Babaanne	12	25,0%	3	42,9%
	Dede	13	27,1%	1	14,3%
	Dayı	4	8,3%	0	0,0%
	Hala	3	6,3%	0	0,0%
	Amca	2	4,2%	1	14,3%
	Kuzen	0	0,0%	1	14,3%
	Enişte	1	2,1%	0	0,0%

Boşanmış ailelerde katılımcıların kardeşleri ile aynı evde yaşama oranları %64,7 aynı evde yaşamama oranı ise %35,3 iken boşanmamış ailelerde katılımcıların kardeşleri ile aynı evde yaşama oranları %84 ve aynı evde yaşamama oranları ise %16 olduğu görülmektedir.

Çizelge 6. Katılımcıların Sınıfları

Kaçınıcı sınıftasınız?	Boşanmış		Beraber	
	N	%	N	&
9.Sınıf	51	50,0	49	46,2
10.Sınıf	29	28,4	35	33,0
11. Sınıf	17	16,7	16	15,1
12. Sınıf	5	4,9	6	5,7

Aileleri boşanmış katılımcıların %50 oranında 9.sınıf öğrencisi, %28,4 oranında 10.sınıf öğrencisi, %16,7 oranında 11.sınıf öğrencisi, %4,9 oranında 12.sınıf öğrencisi olduğu; aileleri boşanmamış ailelerde ise katılımcıların %46,2 oranında 9.sınıf öğrencisi, %33,0 oranında 10.sınıf öğrencisi, %15,1 oranında 11.sınıf öğrencisi, %5,7 oranında 12.sınıf öğrencisi oldukları görülmektedir.

Çizelge 7. Kardeş Sayısı

	Boşanmış		Beraber	
	Ort.	N	Ort.	N
Kaç kardeşsiniz (Siz dahil)	2,4	102	2,8	106
Kaçınıcı çocuksunuz?	1,6	102	2,0	106

Ailesi boşanmış katılımcıların ortalama kardeş sayısı 2,4 iken ailenin 1,6'ncı çocuğu oldukları, ailesi boşanmamış katılımcıların ise kardeş sayısının 2,8 olduğu ve ailenin 2'inci çocukları olduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 8. Anne Baba Yaşam ve Birliktelik

		Boşanmış		Beraber	
		N	%	N	%
Anne	Sağ	97	100,0%	98	99,0%
	Ölü	0	0,0%	1	1,0%
	Öz	90	92,8%	100	100,0%
	Üvey	7	7,2%	0	0,0%
Baba	Sağ	98	97,0%	97	98,0%
	Ölü	3	3,0%	2	2,0%
	Öz	89	89,9%	100	100,0%
	Üvey	10	10,1%	0	0,0%

Katılımcıların anne ve babalarının sağ/ölü ve öz/üvey olma durumlarının sorulduğu sorunun yanıtları incelendiğinde; aileleri boşanmış katılımcıların annelerinin %100 oranında sağ olduğu, bunların %92,8 oranında öz anne ve %7,2 oranında ise üvey anne olduğu, babaların ise %97 oranında sağ ve %3 oranında ölü olduğu ve %89,9 oranında öz ve %10,1 oranında ise üvey olduğu görülmektedir.

Aileleri boşanmamış katılımcıların ise annelerinin %99 oranında sağ ve %1 oranında ölü olduğu, babalarının ise %98 oranında sağ ve %2 oranında ölü olduğu belirtilmiştir.

Çizelge 9. Beraber Yaşanan Anne Baba

	Boşanmış		Beraber		
	n	%	n	%	
S6. Kiminle Beraber Yaşıyorsunuz?	Anne ve babamla birlikte	5	4,9%	95	93,1%
	Yalnız annemle birlikte	47	46,1%	4	3,9%
	Yalnız babamla birlikte	13	12,7%	1	1,0%
	Annem ve üvey babamla	11	10,8%	0	0,0%
	Babam ve üvey annemle	6	5,9%	0	0,0%
	Yakın akrabalarımınla	5	4,9%	0	0,0%
	Başka	15	14,7%	2	2,0%

Ailesi boşanmış katılımcıların % 4,9 oranında anne ve babaları ile birlikte, % 46,1 oranında yalnız anneleri ile, %12,7 oranında yalnız babaları ile, % 10,8 oranında anne ve üvey baba ile, % 5,9 oranında baba ve üvey anne ile, % 4,9 oranında yakın akrabalar ile ve % 14,7 oranında ise başka kimselerle yaşadıklarını belirtirken, aileleri boşanmamış katılımcılar % 93,1 oranında anne ve babaları ile birlikte, % 3,9 oranında yalnız anneleri ile, % 1 oranında yalnız babaları ile ve % 2 oranında da başka yanıtı verdikleri görülmektedir.

Çizelge 10. Boşanma Zamanı

	Boşanmış	
	Ort./yıl	N
Anne ve babanızın boşanmasının üzerinden ne kadar süre geçti?	7,46	102

Aileleri boşanmış olan katılımcıların anne ve babalarının kaç yıldır ayrı yaşadıkları sorusuna verilen yanıtı bakılacak olursa ortalama 7,46 yıldır ayrı yaşadıkları yanıtının verildiği görülmektedir.

Çizelge 11. Anne Baba ile Görüşme Sıklığı

		Aile Durumu	
		Boşanmış	
		N	%
Ayrı yaşadığımız anne/babanızla hangi sıklıkta görüşüyorsunuz?	Her gün	7	6,9%
	Haftada birkaç gün	12	11,8%
	Haftada bir gün	8	7,8%
	Ayda birkaç gün	16	15,7%
	Ayda bir	8	7,8%
	Daha seyrek	23	22,5%
	Görüşmüyorum	28	27,5%

Yine yalnız aileleri boşanmış katılımcılara sorulan “ayrı yaşadığımız anne/babanızla hangi sıklıkta görüşüyorsunuz?” sorusuna katılımcılar %6,9 oranında her gün, %11,8 oranında haftada birkaç gün, %7,8 oranında haftada bir gün, %15,7 oranında ayda birkaç gün, %7,8 oranında ayda bir, %22,5 oranında daha seyrek ve %27,5 oranında ise hiç görüşmedikleri yanıtını vermişlerdir.

Çizelge 12. Yaşanılan Evin Durumu

Yaşadığınız evin durumu?	Boşanmış		Beraber	
	N	%	N	%
Kendimize ait	50	49,0%	78	75,7%
Kira (lojman dahil)	48	47,1%	20	19,4%
Başkasına ait ama kira ödemiyoruz	4	3,9%	5	4,9%

Aileleri boşanmış katılımcıların %49 oranında kendilerine ait bir evde yaşadıklarını, %47,1 oranında kirada kaldıklarını ve %3,9 oranında ise başkasına ait bir evde kira vermeden yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aileleri boşanmamış katılımcılarda ise yaşadıkları evin kendilerine ait olma durumu oldukça yüksektir (%75,7). Kirada kalma oranları %19,4 ve başkasına ait bir evde kira vermeden yaşama durumları %4,9 oranındadır.

Çizelge 13. Yaşanan Evin Oda Sayısı

	Boşanmış	Beraber
Evinizin oda sayısı?	3	4

Katılımcıların oturdukları evin oda sayısı incelendiğinde aileleri boşanmış katılımcıların ortalama 3 odalı bir evde otururken aileleri boşanmamış katılımcıların ortalama 4 odalı bir evde oturdukları görülmektedir.

Çizelge 14. Çalışma Odasına Sahip Olma

Evde ayrı bir çalışma odanız var mı?	Boşanmış		Beraber	
	N	%	N	%
Evet	87	87,0%	88	85,4%
Hayır	13	13,0%	15	14,6%

Aileleri boşanmış katılımcıların daha geniş evlerde oturmalarına rağmen kendilerine ait çalışma odalarına sahip olma oranları birbirine yakın durumdadır. Ailesi boşanmış katılımcıların %87'si ailesi boşanmamış katılımcıların ise %85,4'ü kendilerine ait bir çalışma odasına sahip olduklarını belirtmektedir.

Çizelge 15. Ders Çalışılan Yer

Hayır ise nerede ders çalışıyorsunuz?	Boşanmış		Beraber	
	N	%	N	%
Oturma odası/Salonda	4	33,3%	4	57,1%
Yatak odasında	2	16,7%	0	0,0%
Mutfakta yemek masasında	3	25,0%	2	28,6%
Annem ve benim odamda	1	8,3%	0	0,0%
Kardeşimle aynı odada	2	16,7%	1	14,3%

Kendilerine ait bir çalışma odasına sahip olmayanlar ise oturma odası, yatak odası, mutfakta yemek masası üzerinde veya annesi ile paylaştığı ortak odada veya kardeşi ile paylaştığı ortak oda da çalışma imkanına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Genel dağılım aşağıdaki gibidir.

Çizelge 16. Çalışma Alanı Yokluğu Sorunu

Varsa ders çalışmanız açısından bunun yarattığı sıkıntıları anlatır mısınız?	Boşanmış		Beraber	
	N	%	N	%
Sıkıntı yok	35	76,1%	28	90,3%
Dikkat dağınıklığı	7	15,2%	1	3,2%
Ailem çok ders çalışmam için baskı yapıyor	2	4,3%	0	0,0%
Evde gürültü çok oluyor	1	2,2%	0	0,0%
Yorgunluk ve aile içi sıkıntılar	1	2,2%	2	6,5%

Kendilerine ait bir odada çalışma ortamına sahip olmadığını belirten katılımcılar dikkat dağınıklığı (boşanmış ailelerde % 15,2 ve boşanmamış ailelerde % 3,2), ailesinin ders çalışması için çok baskı yaptığından yakınma (boşanmış ailelerde % 4,3), evde gürültünün çok olması (boşanmış ailelerde % 2,2), yorgunluk ve aile içi sıkıntılar (boşanmış ailelerde % 2,2 ve boşanmamış ailelerde % 6,5) gibi bazı nedenlerle ders çalışmakta zorluk çektiklerini belirtmiş olmalarına rağmen büyük oranda kendilerine ait bir odanın olmamasının sıkıntı yaratmadığını (boşanmış ailelerde % 76,1 ve boşanmamış ailelerde % 90,3) belirtmişlerdir.

3.1.2. Sosyal Desteğe İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu aşamasında katılımcılara sosyal destek alma durumlarına ilişkin olarak altı soru sorularak bu desteği çevrelerindeki hangi bireylerden aldıklarını belirtmeleri istenmiştir.

Çizelge 17. Okulda ya da Okul Dışı Çevrede Yaşadığınız Kişisel Sorunlarınızı Kiminle Paylaşırsınız

		Boşanmış		Beraber	
		n	%	n	%
S14- Okulda yada okul dışı çevrede yaşadığınız kişisel sorunlarınızı kiminle paylaşırsınız?	Abla	0	0,0%	0	0,0%
	Akraba	1	,4%	0	,0%
	Amca/Dayı/Teyze/Hala	5	2,1%	0	0,0%
	Kuzen	5	2,1%	0	0,0%
	Anne anne/Babaanne/Dede	5	2,1%	0	0,0%
	Üvey Baba	1	,4%	0	,0%
	Annemle	66	27,6%	76	23,8%
	Babamla	21	8,8%	46	14,4%
	Kardeşimle	29	12,1%	42	13,1%
	Öğretmenle	13	5,4%	19	5,9%
	Okul yöneticileriyle	3	1,3%	10	3,1%
	Sınıf rehber öğretmeni ile	13	5,4%	28	8,8%
	Okul rehberlik servisi ile	12	5,0%	29	9,1%
	Arkadaşımle	55	23,0%	61	19,1%
	Hiçkimseyle	10	4,2%	9	2,8%

İlk soru olarak katılımcılara sorulan, “okulda ya da okul dışı çevrede yaşadığınız kişisel sorunlarınızı kiminle paylaşırsınız”, sorusuna ailesi boşanmış katılımcılar %27,6 oranında anneleri ile, %23,0 oranında arkadaşları ile, %12,1 oranında kardeşleri ile, %8,8 oranında da babaları ile cevabını vermişlerdir. Aileleri boşanmamış katılımcılarda ise %23,8 oranı ile anneleriyle, %19,1 oranında arkadaşları ile, %14,4 oranında babaları ile, %13,1 oranında da kardeşleri ile paylaştıkları, öğretmenleri ile paylaşma oranları (%5,9), Okul yöneticileri ile (%3,1), Sınıf rehber öğretmeni ile (%8,8) ve Okul rehberlik servisi ile (%9,1)olarak belirlenmiştir. Okul rehberlik servisi ile paylaşım oranı aileleri boşanmış katılımcılara oranla daha yüksek seviyededir. Her iki gurubun da okulda ya da okul dışı çevrede yaşadıkları kişisel sorunlarını arkadaşları paylaşma oranları aile bireyleri ile paylaşma oranlarının yakın seviyelerde seyrettiği görülmektedir.

Çizelge 18. Arkadaşlık Sorunları

	Boşanmış		Beraber	
	n	%	n	%
	0	0,0%	0	0,0%
Abla	0	0,0%	0	0,0%
Akraba	1	,4%	0	,0%
Amca/Dayı/Teyze/Hala	3	1,3%	0	0,0%
Kuzen	2	0,9%	0	0,0%
Anneanne/Babaanne/Dede	2	0,9%	0	0,0%
Üvey Baba	1	,4%	0	,0%
S15- Okuldaki arkadaşlık ilişkilerinizden doğan sorunlarınızı kimlerle paylaşırsınız?	53	23,2%	73	26,1%
Annemle	53	23,2%	73	26,1%
Babamla	18	7,9%	40	14,3%
Kardeşimle	20	8,8%	32	11,4%
Öğretmenle	19	8,3%	18	6,4%
Okul yöneticileriyle	5	2,2%	9	3,2%
Sınıf rehber öğretmeni ile	21	9,2%	24	8,6%
Okul rehberlik servisi ile	18	7,9%	20	7,1%
Arkadaşımle	65	28,5%	64	22,9%
Hiçkimseyle	0	0,0%	0	0,0%

“Okuldaki arkadaşlık ilişkilerinizden doğan sorunlarınızı kimlerle paylaşırsınız”, sorusuna aileleri boşanmış katılımcıların %23,2 oranında anneleriyle, %28,5 oranında arkadaşları ile paylaştıkları yanıtını verirken, aileleri boşanmamış katılımcıların ise %26,1 oranında anneleriyle, %22,9 oranında arkadaşları ile paylaştıkları yanıtını verdikleri görülmüştür. Babaları ile paylaşma oranları (%14,3) boşanmış ailelerden gelen katılımcılara oranla (%7,9) daha yüksek seviyededir.

Aileleri boşanmış katılımcıların arkadaşlık ilişkilerinden doğan sorunları öğretmen, okul yöneticileri, sınıf rehber öğretmeni ve okul rehberlik servisi ile paylaşma oranları toplamda (%27,6) iken aileleri boşanmamış katılımcılarda bu oranın toplamda (%25,4) olduğu görülmektedir.

Çizelge 19. Okul ve Ders Başarısı Gibi Konularda Bir Sorununuz Olduğunda Kimlerden Destek Alırsınız

	Boşanmış		Beraber		
	n	%	n	%	
	Abla	0	0,0%	0	0,0%
	Akraba	1	,3%	0	,0%
	Amca/Dayı/Teyze/Hala	6	2,1%	0	0,0%
	Kuzen	2	0,7%	0	0,0%
S16- Okul ve ders başarısı gibi konularda bir sorununuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız/kimlerden destek alırsınız?	Anneanne/Babaanne/Dede	1	0,3%	0	0,0%
	Üvey Baba	1	,3%	0	,0%
	Annemle	60	20,9%	71	20,7%
	Babamla	30	10,5%	58	16,9%
	Kardeşimle	24	8,4%	34	9,9%
	Öğretmenle	45	15,7%	52	15,2%
	Okul yöneticileriyle	11	3,8%	11	3,2%
	Sınıf rehber öğretmeni ile	28	9,8%	35	10,2%
	Okul rehberlik servisi ile	30	10,5%	32	9,3%
	Arkadaşımle	48	16,7%	50	14,6%
	Hiçkimseyle	0	0,0%	0	0,0%

Katılımcıların “okul ve ders başarısı gibi konularda bir sorununuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız/kimlerden destek alırsınız”, sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde, aileleri boşanmış katılımcıların %20,9 oranında anneleri ile, %10,5 babaları ile ve %8,4 oranında kardeşleri ile paylaştıkları, aileleri boşanmamış katılımcıların ise anneleriyle %20,7 oranında babaları ile %16,9 oranında ve kardeşleri ile %9,9 oranında paylaştıkları görülmektedir.

Aileleri boşanmamış katılımcıların çekirdek aile (anne, baba ve kardeşler) ile paylaşma oranı toplamda %47,5 iken aileleri boşanmış katılımcılarda bu oran toplamda 39,7 oranındadır.

Aileleri boşanmış ve boşanmamış katılımcıların okul ve ders başarısı vb. konularda oluşan sorunlarını öğretmen, okul yöneticileri, sınıf rehber öğretmeni ve okul rehberlik servisi ile paylaşma oranları birbirlerine yakın oranlardadır.

Çizelge 20. Okul ve Aile Dışı Sosyal Çevreden Kaynaklanan Bir Sorununuz Olduğunda Bunu Kimlerle Paylaşırsınız

		Boşanmış		Beraber	
		n	%	n	%
S17- Okul ve aile dışı sosyal çevreden kaynaklanan bir sorununuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız?	Abla	1	0,5%	0	0,0%
	Akraba	1	,5%	0	,0%
	Amca/Dayı/Teyze/Hala	6	2,7%	0	0,0%
	Kuzen	1	0,5%	0	0,0%
	Anneanne/Babaanne/Dede	1	0,5%	0	0,0%
	Üvey Baba	1	,5%	0	,0%
	Annemle	55	25,1%	78	26,9%
	Babamla	27	12,3%	52	17,9%
	Kardeşimle	24	11,0%	36	12,4%
	Öğretmenle	11	5,0%	16	5,5%
	Okul yöneticileriyle	5	2,3%	7	2,4%
	Sınıf rehber öğretmeni ile	12	5,5%	21	7,2%
	Okul rehberlik servisi ile	11	5,0%	19	6,6%
	Arkadaşımle	63	28,8%	61	21,0%
	Hiçkimseyle	0	0,0%	0	0,0%

Sosyal destek soruları içinde yer alan bir diğer soru ise “okul ve aile dışı sosyal çevreden kaynaklanan bir sorununuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız”, sorusudur. Aileleri boşanmış katılımcıların %25,1 oranında anneleri ile, %12,3 oranında babaları ile ve %11 oranında da kardeşleri ile okul ve aile dışı sosyal çevreden kaynaklanan sorunlarını paylaştıkları görülmektedir. Aileleri boşanmamış katılımcılarda ise %26,9 oranında anneleriyle, %17,9 oranında babaları ile ve %12,4 oranında da kardeşleri ile bu sorunu paylaştıkları belirtilmiştir.

Aileleri boşanmış katılımcıların arkadaşları ile bu sorunu paylaşma oranları (%28,8) aileleri boşanmamış katılımcıların arkadaşları ile paylaşma oranlarından (%21,0) yüksek olduğu görülmektedir.

Aileleri boşanmış katılımcıların bu sorunlarını öğretmen, okul yöneticileri, sınıf rehber öğretmeni ve okul rehberlik servisi ile paylaşma oranları toplamda (%17,8), aileleri boşanmamış katılımcıların bu sorunu öğretmen, okul yöneticileri, sınıf rehber öğretmeni ve okul rehberlik servisi ile paylaşma oranlarından (%21,7) daha düşük olduğu görülmektedir.

Çizelge 21. Aileniz ile İlgili Bir Sorunları Kimlerle Paylaşırsınız

	Boşanmış		Beraber		
	n	%	n	%	
Abla	1	0,5%	0	0,0%	
Akraba	1	,5%	0	,0%	
Amca/Dayı/Teyze/Hala	3	1,5%	0	0,0%	
Kuzen	5	2,5%	0	0,0%	
Anneanne/Babaanne/Dede	3	1,5%	0	0,0%	
Üvey Baba	0	,0%	0	,0%	
S18- Aileniz ile ilgili bir sorunları kimlerle paylaşırsınız?	Annemle	52	25,6%	60	27,0%
	Babamla	26	12,8%	47	21,2%
	Kardeşimle	27	13,3%	38	17,1%
	Öğretmenle	4	2,0%	7	3,2%
	Okul yöneticileriyle	0	0,0%	3	1,4%
	Sınıf rehber öğretmeni ile	9	4,4%	13	5,9%
	Okul rehberlik servisi ile	15	7,4%	8	3,6%
	Arkadaşımla	57	28,1%	46	20,7%
	Hiçkimseyle	0	0,0%	0	0,0%

Sosyal destek sorularının sonuncusunu ise “aileniz ile ilgili bir sorunları kimlerle paylaşırsınız”, sorusu oluşturmaktadır. Aileleri boşanmış katılımcılar %25,6 oranında anneleri ile, %12,8 oranında babaları ile ve %13,3 oranında kardeşleri ile bu sorunu paylaştıklarını belirtirken, aileleri boşanmamış katılımcılar, %27 oranında anneleri ile, %21,2 oranında babaları ile ve %17,1 oranında kardeşleri ile paylaştıklarını belirtmişlerdir.

Ailesi boşanmış gençlerin aileleri ile ilgili sorunları toplamda %13,8 oranında öğretmen, okul yöneticileri, sınıf rehber öğretmeni ve okul rehberlik servisi ile paylaştıkları, ailesi boşanmamış gençlerin ise toplamda %14 oranında öğretmen, okul yöneticileri, sınıf rehber öğretmeni ve okul rehberlik servisi ile paylaştıkları belirtilmiştir.

Ailesi boşanmış gençlerin aileleri ile ilgili sorunları %28,1 oranında arkadaşlarıyla paylaştıkları, ailesi boşanmamış gençlerin ise %20,7 oranında arkadaşlarıyla paylaştıkları görülmüştür.

Sosyal destek sorularının tamamı incelendiğinde ailesi boşanmış veya boşanmamış gençlerin sorunlarını en çok çekirdek aile bireyleri olan anne, baba ve kardeşleri ile

paylaştıkları, sonrasında arkadaşları ile paylaştıkları ve üçüncü sırada ise öğretmen, okul yöneticileri, sınıf rehber öğretmeni ve okul rehberlik servisi ile paylaştıkları görülmüştür.

3.1.2.1. Anne Babanın İlgisi

Sosyal destek başlığı altında son olarak da katılımcıların anne ve babaları ile ilgili genel durumlarını ölçme amacı ile 6 ifade sorularak yanıtlamaları istenmiştir.

Çizelge 22. Anne Babanın İlgisi

		Boşanmış		Beraber	
		n	%	n	%
S19 - Anneniz kendinizi nasıl hissettiğinizle ilgilenir mi?	Evet	89	87,3%	90	84,9%
	Hayır	13	12,7%	16	15,1%
S19 - Babanız kendinizi nasıl hissettiğinizle ilgilenir mi?	Evet	57	55,9%	83	78,3%
	Hayır	45	44,1%	23	21,7%
S19 - Anneniz size sevgisini gösterir mi?	Evet	89	87,3%	94	88,7%
	Hayır	13	12,7%	12	11,3%
S19 - Babanız size sevgisini gösterir mi?	Evet	66	64,7%	84	79,2%
	Hayır	36	35,3%	22	20,8%
S19 - Anneniz boş zamanlarınızda ne yaptığınızı bilir mi?	Evet	76	74,5%	85	80,2%
	Hayır	26	25,5%	21	19,8%
S19 - Babanız boş zamanlarınızda ne yaptığınızı bilir mi?	Evet	40	39,2%	71	67,0%
	Hayır	62	60,8%	35	33,0%

Aileleri boşanmış katılımcıların %87,3'ü annelerinin kendilerini nasıl hissettikleri ile ilgilendiğini, %55,9'u babalarının kendilerini nasıl hissettikleri ile ilgilendiğini, %87,3'ünün annelerinin kendilerine sevgi gösterdiğini, %64,7'si babalarının kendilerine sevgi gösterdiğini, %74,5'i annelerinin kendilerinin boş zamanlarında neler yaptığını bildiğini ve %39,2'si babalarının kendilerinin boş zamanlarında neler yaptığını bildiklerini söylemişlerdir.

Aileleri boşanmamış katılımcıların ise, %84,9'u annelerinin kendilerini nasıl hissettikleri ile ilgilendiğini, %78,3'ü babalarının kendilerini nasıl hissettikleri ile ilgilendiğini, %88,7'sinin annelerinin kendilerine sevgi gösterdiğini, %79,2'si babalarının kendilerine sevgi gösterdiğini, %80,2'si annelerinin kendilerinin boş zamanlarında neler yaptığını

bildiğini ve %67,0'ı babalarının kendilerinin boş zamanlarında neler yaptığını bildiklerini belirtmektedirler.

Aileleri boşanmış ve boşanmamış katılımcıların babalarının, kendilerinin boş zamanlarını nasıl geçirdiklerini bilip bilmemelerine verdikleri oranlar arasında ciddi farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir.

3.1.2.2. Anne Babanın Tutumu

Katılımcı öğrencilere son olarak ise anne ve babalarının kendilerini yetiştirirken ki tutum ve davranışlarını belirtmeleri istenmiştir.

Çizelge 23. Annenin Tutumu

	Aile Durumu			
	Boşanmış		Beraber	
	n	%	n	%
Kendisini düşünmeden benim için iyi birşeyler yapar	1	.7%	0	0.0%
Ahlaklı	1	.7%	1	.6%
Dürüst	1	.7%	1	.6%
Ailem her zaman destekçimdir	54	37.8%	57	36.5%
Saygılı	53	37.1%	56	35.9%
İyi bir geleceğe sahip olmamı ister	2	1.4%	1	.6%
Ailemle kalmıyorum	6	4.2%	0	0.0%
Anlayışlı	1	.7%	0	0.0%
Sıkı yönetim uyguluyor	1	.7%	0	0.0%
Dini kurallara göre yetiştirir	0	0.0%	2	1.3%
Annem beni önemsemiyor	1	.7%	1	.6%
Beni üzmemeye çalışır	0	0.0%	1	.6%
Sevgiyle yetiştirildim	3	2.1%	8	5.1%
Arkadaş gibiyiz	4	2.8%	2	1.3%
Her dediğimi yapmaz	0	0.0%	1	.6%
S20- Annenizin sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendirirsiniz?				
Sevgi göstermez	0	0.0%	1	.6%
Ne anlatsam babama anlatıyor	0	0.0%	2	1.3%
Güçlü bir kız olarak yetiştirdi	2	1.4%	0	0.0%
Bilmiyorum	1	.7%	0	0.0%
Koruyucu	2	1.4%	1	.6%
Sevecen	1	.7%	0	0.0%
Disiplinli	3	2.1%	5	3.2%
Temiz	1	.7%	1	.6%
Eğitimi	0	0.0%	1	.6%
İdeal anne	0	0.0%	3	1.9%
Kısıtlayıcı	1	.7%	3	1.9%
Kötü alışkanlıklar edinmemi istemez	1	.7%	1	.6%
Kuralcı	0	0.0%	2	1.3%
İletişim kurmaya çalışır	0	0.0%	1	.6%
Samimi	0	0.0%	4	2.6%
Pek iyi değil	1	.7%	0	0.0%
Memnun değilim	1	.7%	0	0.0%
Otoriter	1	.7%	0	0.0%

Ailesi boşanmış katılımcı öğrenciler annelerinin %37,8 oranında her zaman destekçisi olduğu %37,1 oranında ise kendilerini saygılı yetiştirdiklerini belirtmişlerdir. Tam aileye sahip öğrencilerin annelerinin her zaman kendilerine destekçi olma oranı %36,5 ve kendilerini saygılı yetiştirmeye çalıştıklarını söyleme oranı ise %35,9 olarak ölçülmüştür. Ailesi boşanmış öğrenciler %4,2 oranında ailesi ile yaşamadığını, %2,8 oranında anneleri ile arkadaş gibi olduklarını, %2,1 oranında sevgiyle yetiştirildiklerini, %2,1 oranında

disiplinli, %1,4 oranında annelerinin kendilerinin iyi bir geleceğe sahip olmasını istediklerini, kendilerini güçlü bir kız olarak yetiştirdiğini, koruyucu davrandıklarını belirtmişlerdir.

Aileleri boşanmamış katılımcılar ise %5,1 oranında sevgi ile yetiştirildiklerini, %3,2 oranında disiplinli, %2,6 oranında samimi, %1,9 oranında annelerinin ideal anne olduğunu, yine %1,9 oranında ise kısıtlayıcı davrandığını, %1,3 oranında dini kurallara göre yetiştirdiğini, %1,3 oranında annelerine anlattıkları her şeyin anneleri tarafından babalarına anlatıldığını ve %1,3 oranında ise annelerinin kuralcı olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 24. Babanın Tutumu

	Aile Durumu			
	Boşanmış		Beraber	
	n	%	n	%
Ahlaklı	0	0.0%	1	.7%
Dürtüst	1	.9%	2	1.5%
Ailem her zaman destekçimdir	35	31.8%	45	33.3%
Saygılı	35	31.8%	47	34.8%
İyi bir geleceğe sahip olmamı ister	2	1.8%	1	.7%
Ailemle kalmıyorum	11	10.0%	0	0.0%
Anlayışlı	0	0.0%	1	.7%
Sıkı yönetim uyguluyor	1	.9%	4	3.0%
Dini kurallara göre yetiştirir	0	0.0%	2	1.5%
Sevgiyle yetiştirildim	4	3.6%	3	2.2%
Arkadaş gibiyiz	0	0.0%	1	.7%
Koruyucu	1	.9%	2	1.5%
S21- Babanızın sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendirirsiniz?	0	0.0%	3	2.2%
Temiz	0	0.0%	1	.7%
Eğitimi	0	0.0%	1	.7%
Kötü alışkanlıklar edinmemi istemez	0	0.0%	1	.7%
Kuralcı	0	0.0%	1	.7%
Samimi	0	0.0%	1	.7%
Memnun değilim	2	1.8%	2	1.5%
Babam beni önemsemez/Pek ilgilenmez	12	10.9%	2	1.5%
Babam biraz sorumsuz	1	.9%	0	0.0%
Yetersiz	1	.9%	0	0.0%
Anlayışsız	1	.9%	0	0.0%
Normal	2	1.8%	7	5.2%
İdeal Baba	0	0.0%	4	3.0%
Sert	1	.9%	2	1.5%
Sinirli	0	0.0%	1	.7%

Katılımcı öğrencilerin benzer şekilde babalarının kendilerini yetiştirmeleri sırasındaki tutum ve davranışlarını belirttikleri soruya ise ailesi boşanmış öğrencilerin %31,8 oranında ailelerinin kendilerinin destekçisi olduğu, %31,8 oranında da kendilerini saygılı yetiştirdiklerini yanıtını vermişlerdir.

Ailesi boşanmamış öğrenciler ise %33,3 oranında babalarının kendilerine destekçi olduğunu ve %34,8 oranında babalarının kendilerini saygılı yetiştirdiğini belirtmişlerdir.

Ailesi boşanmış öğrencilerin %10'u babaları ile yaşamadığını, %10,9 oranında babalarının kendilerini önemsemediğini ve pek ilgilenmediklerini belirtmiştir. Sevgiyle yetiştirildim diyenlerin oranının %3,9 olduğu görülmektedir

3.1.3. Benlik Saygısı Ölçek İstatistikleri

Benlik saygısı, bireylerin kendilerini değerlendirmelerine ilişkin yargılarıdır. Benlik saygısı, bireyin kendi kendisini değerlendirerek bulduğu benlik kavramını kabul etmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan beğeni hali olarak ifade edilmektedir. Kendine duyduğu saygı, yani benlik saygısı yüksek seviyelerde olan insanlar, kendi yapabileceklerinin, kapasitelerinin de farkındadır ve bu konudaki beklentileri de yüksektir. Bu olumlu tutumlar ve kazandıkları başarılarından dolayı kendi düşüncelerinin en doğru olduğunu düşünürler. Davranışları da bu düşünce ile birlikte şekillenmektedir (Mann, Clemens ve Herman, 2004, s. 357).

Kuder-Richardson Güvenilirlik Katsayıları:

İçsel tutarlılığını güvenilirliğini tespit etmek için en çok yararlanılan yöntemlerden biri, Kuder-Richardson yöntemidir. Bu yöntem, tüm maddelerin birbirleriyle ve ölçeğin bütünüyle sahip olduğu iç tutarlılığını tahmin etme amacını taşımaktadır. Bu sebeple yöntemin dayandığı temel nokta, ölçekte yer alan bütün maddelerin aynı değişkeni ölçtüğü düşüncesidir. Bu uygulamada veriler, ölçekte yer alan maddeler karşılığında elde edilen yanıtlar istenilen özelliğe sahipse "1" puan, istenilen özelliğe sahip değilse ya da herhangi bir yanıt alınamamışsa "0" puan verilerek oluşturulmaktadır. Bu yöntemle, iç tutarlılığa yönelik güvenilirlik kestiriminde bulunmada belirli kriterler dikkate alınarak Kuder-Richardson 20 veya 21 formüllerinden uygun olanı kullanılır.

Çalışmada kullanılan 25 maddelik benlik saygısı ölçeği için geliştirilmiş olan aşağıdaki SPSS Syntax kod ile K21 güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır.

Çizelge 25. Güvenirlilik

scoreA_mean Ortalama	K Madde Sayısı	scoreA_sd Standart sapma	N_ScoreA Evren	kr21_ScoreA Güvenirlilik Katsayısı
16,65	25,00	4,58	208	0,76

Hesaplama sonucunda KR21 güvenirlilik katsayısı 0,76 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin %76 oranında güvenirliliğe sahip olduğu görülmektedir.

Çizelge 26. Benlik Saygısı

		Boşanmış		Beraber	
		n	%	n	%
1 - Başıma gelenlerden genellikle rahatsız olmam.	Evet	26	26,5%	19	18,4%
	Hayır	72	73,5%	84	81,6%
2 - Sınıfın huzurunda konuşma yapmak bana çok güç gelir.	Evet	41	40,2%	52	49,1%
	Hayır	61	59,8%	54	50,9%
3 - Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğini var.	Evet	57	55,9%	62	58,5%
	Hayır	45	44,1%	44	41,5%
4 - Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim.	Evet	55	54,5%	62	58,5%
	Hayır	46	45,5%	44	41,5%
5 - İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve eğlenceli vakit geçirirler.	Evet	95	94,1%	101	95,3%
	Hayır	6	5,9%	5	4,7%
6 - Evdeyken kolayca canım sıkılır keyfim kaçır.	Evet	54	52,9%	45	42,5%
	Hayır	48	47,1%	61	57,5%
7 - Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.	Evet	37	36,6%	38	35,8%
	Hayır	64	63,4%	68	64,2%
8 - Yaşlılarım tarafından seviliyorum,	Evet	96	95,0%	101	96,2%
	Hayır	5	5,0%	4	3,8%
9 - Anne-babam genellikle duygularımı dikkate alır.	Evet	69	69,0%	88	83,8%
	Hayır	31	31,0%	17	16,2%
10 - Genellikle pek direnmeden. kolayca pes ederim.	Evet	14	13,9%	15	14,2%
	Hayır	87	86,1%	91	85,8%

11 - Anne benden beklentisi çok fazla (aşırı derecede).	Evet	47	46,5%	44	41,5%
	Hayır	54	53,5%	62	58,5%
12 - Olmak istediğim gibi davranmakta yani kendim olmakla oldukça zorlanıyorum.	Evet	19	18,8%	16	15,1%
	Hayır	82	81,2%	90	84,9%
13 - Hayatımdaki her şey karmakarışık	Evet	50	49,5%	26	24,5%
	Hayır	51	50,5%	80	75,5%
14 - Arkadaşların genellikle fikirlerimi izlerler.	Evet	73	72,3%	77	73,3%
	Hayır	28	27,7%	28	26,7%
15 - Kendimi değersiz görüyorum.	Evet	28	27,5%	10	9,5%
	Hayır	74	72,5%	95	90,5%
16 - Pek çok kere evden kaçmayı (başımı alıp gitmeyi) düşündüğüm olmuştur.	Evet	38	37,6%	29	27,6%
	Hayır	63	62,4%	76	72,4%
17 - Okuldayken sıkça canımın sıkıldığını hissederim	Evet	53	52,5%	53	50,5%
	Hayır	48	47,5%	52	49,5%
18 - Çoğu insan kadar güzel görüntülü biri değilim.	Evet	40	39,2%	49	46,7%
	Hayır	62	60,8%	56	53,3%
19 - Söyleyecek bir şeyim olduğunda onu genellikle çekinmeden söylerim.	Evet	66	64,7%	81	77,1%
	Hayır	36	35,3%	24	22,9%
20 - Anne-babam beni anlıyor	Evet	55	54,5%	75	70,8%
	Hayır	46	45,5%	31	29,2%
21 - Çoğu insan kadar sevilmiyorum.	Evet	38	38,0%	20	19,0%
	Hayır	62	62,0%	85	81,0%
22 - Anne-babamın çoğu zaman beni sanki zorladıklarını hissediyorum.	Evet	44	43,1%	40	37,7%
	Hayır	58	56,9%	66	62,3%
23 - Okuldayken çoğu zaman cesaretim kırılıyor.	Evet	29	28,4%	31	29,2%
	Hayır	73	71,6%	75	70,8%
24 - Sık sık keşke başka birisi olsam diye arzuluyorum.	Evet	33	32,7%	33	31,1%
	Hayır	68	67,3%	73	68,9%
25 - Bana güvenilmez kendimi güvenilir biri olarak görmüyorum.	Evet	8	7,9%	18	17,0%
	Hayır	93	92,1%	88	83,0%

“Başıma gelenlerden genellikle rahatsız olmam” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %73,5 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %81,6 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüştür. “Sınıfın huzurunda konuşma yapmak bana çok güç gelir” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %59,8 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %50,9 oranında hayır yanıtı verdikleri görülürken “eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğim var”, ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %55,9 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %58,5 oranında hayır yanıtı verdikleri tespit edilmiştir. “Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %54,5 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %58,5 oranında hayır yanıtı verdikleri sonucuna

ulaşmıştır. “İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve eğlenceli vakit geçirirler” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %94,1 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %95,3 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüşken; “evdeyken kolayca canım sıkılır keyfim kaçır” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %47,1 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %57,5 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüştür. Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %63,4 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %64,2 oranında hayır yanıtı verdikleri tespit edilmiştir. “Yaşıtlarım tarafından seviliyorum.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %95,1 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %96,2 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüşken “anne-babam genellikle duygularımı dikkate alır.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %69 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %83,8 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüştür. “Genellikle pek direnmeden. kolayca pes ederim.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %86,1 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %85,8 oranında hayır yanıtı verdikleri tespit edilmiştir. Annemin benden beklentisi çok fazla (aşırı derecede).” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %53,5 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %58,5 oranında hayır yanıtı verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. “Olmak istediğim gibi davranmakta yani kendim olmakla oldukça zorlanıyorum.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %81,2 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %84,9 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüş ; ayrıca “Hayatımdaki her şey karmakarışık.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %50,5 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %75,5 oranında hayır yanıtı verdikleri tespit edilmiştir. “Arkadaşlarım genellikle fikirlerimi izlerler.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %72,3 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %73,3 oranında hayır yanıtı verdikleri ve “Kendimi değersiz görüyorum.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %72,5 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %90,5 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüştür. “Pek çok kere evden kaçmayı (başımı alıp gitmeyi) düşündüğüm olmuştur” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %62,4 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %72,3 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüşken “Okuldayken sıkça canımın sıkıldığını hissederim.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %52,5 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %50,5 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüştür. “Çoğu insan kadar güzel görünüşlü biri değilim.” ifadesine ailesi boşanmış

katılımcıların %60,8 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %53,3 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüştür. “Söyleyecek bir şeyim olduğunda onu genellikle çekinmeden söylerim” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %64,7 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %77,1 oranında hayır yanıtı verdikleri tespit edilirken “Anne-babam beni anlıyor.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %54,5 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %70,8 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüştür. “Çoğu insan kadar sevilmiyorum” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %62 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %80,9 yoranında hayır yanıtı verdikleri sonucuna ulaşılırken; “Anne-babamın çoğu zaman beni sanki zorladıklarını hissediyorum.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %56,9 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %62,3 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüştür. “Okuldayken çoğu zaman cesaretim kırılıyor.” İfadesine ailesi boşanmış katılımcıların %71,6 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %70,8 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmüştür. “Sık sık keşke başka birisi olsam diye arzuluyorum.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %67,3 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %68,9 oranında hayır yanıtı verdikleri ve “bana güvenilmez kendimi güvenilir biri olarak görmüyorum.” ifadesine ailesi boşanmış katılımcıların %92,1 oranında hayır, ailesi boşanmamış katılımcıların ise %83,0 oranında hayır yanıtı verdikleri görülmektedir.

Öğrencilerin benlik saygısı puanlarını belirlemek için, Coopersmith (1986) tarafından tasarlanan ve Pişkin (1997) tarafından Türkçe ‘ye uyarlanarak ve geçerlilik- güvenirlilik çalışmaları yapılan Coopersmith Benlik Saygısı envanteri uygulanmıştır. Envanter 25 maddeden oluşmaktadır. Çözümleme sonucunda puanlar düşük, ortalama ve yüksek olmak üzere üç gruba ayrılabilir. Bu sınırların altında veya üstünde olanlar belirlenmekte ve sonuçlar buna göre değerlendirilmektedir. Bu ölçeği uygulayan kişiler ifadeleri “benim için uygun”- “Benim için uygun değil” veya “Evet- Hayır” olarak yanıtlayabilmektedirler. Negatif ifadeye “Hayır” yanıtı veren ve olumlu bir bildirim “Evet” yanıtı veren kişiler 1 puan kazanırlar ve eklemekten sonraki tüm puanlar, 100 üzerinden değerlendirmek için 4 ile çarpılır. Böylece, elde edilen sonuç, kişinin benlik saygısı seviyesini gösterir. Bir kişinin benlik saygısı seviyesini düşük, ortalama veya yüksek olarak belirlemek için, grubunun ortalaması korunur ve kendi başına ortalamasının

durumuna göre durum tespit edilir. Düşük puan, düşük benlik saygısı ve yüksek puan yüksek benlik saygısı anlamına gelir.

Yapılan hesaplama sonucunda ailesi boşanmış katılımcıların ortalama benlik saygısı puanı ile aileleri boşanmamış katılımcıların ortalama benlik saygısı puanı aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Çizelge 27. Benlik Saygısı Puanı

	Boşanmış	Beraber
	Ort.	Ort.
Benlik Sayısı Ölçeği Puan	63,84	68,68

3.1.4. Akran İlişkileri Ölçek İstatistikleri

Cronbach's Alfa Güvenilirlik Katsayısı: Cronbach (1951) tarafından geliştirilen alfa katsayısı yöntemi, maddeler doğru-yanlış olacak şekilde puanlanmadığında, 1-3, 1-4, 1-5 gibi puanlandığında, kullanılması uygun olan bir iç tutarlılık tahmin yöntemidir. Cronbach's alfa katsayısı, ölçme aracındaki farklı soruların aynı niteliği ölçerken birbirlerini ne kadar tamamladıklarını tespit eder (Özdamar, 2002, s. 4). Akran ilişkileri ölçeği beşli likert olarak alınmış bir ölçek yapısına sahip olması dolayısı ile uygulanan güvenilirlik çözümlemesi sonucunda elde edilen Cronbach's Alpha değeri dikkate alınmıştır. Cronbach's Alpha değeri 0,839 olduğu yani ölçeğin %83,9 güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 28. Akran İlişkileri Güvenirliği

Cronbach's Alpha	İfade Sayısı
,839	18

Çizelge 29. Akran İlişkileri

		Boşanmış		Beraber		Olumlu Olumsuz
		n	%	n	%	
AİÖ - 1. Arkadaşlarım beni severler.	Hiçbir zaman	0	0,0%	0	0,0%	0,9%
	Nadiren	2	2,0%	1	9%	
	Ara sıra	9	8,8%	7	6,6%	
	Sık sık	32	31,4%	39	36,8%	
	Her zaman	59	57,8%	59	55,7%	
AİÖ - 2. İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	Hiçbir zaman	7	6,9%	3	2,8%	13,2%
	Nadiren	12	11,8%	11	10,4%	
	Ara sıra	22	21,6%	32	30,2%	
	Sık sık	27	26,5%	31	29,2%	
	Her zaman	34	33,3%	29	27,4%	
AİÖ - 3. Arkadaşlarımı korumak için gerektiğinde yalan söylerim.	Hiçbir zaman	22	21,6%	25	23,6%	55,7%
	Nadiren	32	31,4%	34	32,1%	
	Ara sıra	31	30,4%	30	28,3%	
	Sık sık	13	12,7%	14	13,2%	
	Her zaman	4	3,9%	3	2,8%	
AİÖ - 4. Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.	Hiçbir zaman	8	7,8%	4	3,8%	10,4%
	Nadiren	9	8,8%	7	6,6%	
	Ara sıra	19	18,6%	25	23,6%	
	Sık sık	34	33,3%	32	30,2%	
	Her zaman	32	31,4%	38	35,8%	
AİÖ - 5. Arkadaşlarımın başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.	Hiçbir zaman	64	62,7%	65	61,3%	80,2%
	Nadiren	16	15,7%	20	18,9%	
	Ara sıra	9	8,8%	15	14,2%	
	Sık sık	5	4,9%	2	1,9%	
	Her zaman	8	7,8%	4	3,8%	
AİÖ - 6. Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.	Hiçbir zaman	32	31,4%	37	34,9%	62,3%
	Nadiren	24	23,5%	29	27,4%	
	Ara sıra	13	12,7%	19	17,9%	
	Sık sık	20	19,6%	10	9,4%	
	Her zaman	13	12,7%	11	10,4%	
AİÖ - 7. Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatlatır.	Hiçbir zaman	18	17,6%	11	10,4%	22,6%
	Nadiren	13	12,7%	13	12,3%	
	Ara sıra	22	21,6%	29	27,4%	
	Sık sık	9	8,8%	15	14,2%	
	Her zaman	40	39,2%	38	35,8%	
AİÖ - 8. Arkadaşlarıma güvenirim.	Hiçbir zaman	7	6,9%	2	1,9%	4,7%
	Nadiren	10	9,8%	3	2,8%	
	Ara sıra	17	16,7%	14	13,2%	
	Sık sık	31	30,4%	41	38,7%	
	Her zaman	37	36,3%	46	43,4%	
AİÖ - 9. Arkadaşlanma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.	Hiçbir zaman	6	5,9%	3	2,8%	14,2%
	Nadiren	9	8,8%	12	11,3%	
	Ara sıra	26	25,5%	18	17,0%	
	Sık sık	20	19,6%	36	34,0%	
	Her zaman	41	40,2%	37	34,9%	

AİÖ - 10. Arkadaşlanm bana saygı duyarlar.	Hiçbir zaman	1	1,0%	0	0,0%	3,8%
	Nadiren	4	3,9%	4	3,8%	
	Ara sıra	7	6,9%	15	14,2%	
	Sık sık	33	32,4%	33	31,1%	
	Her zaman	57	55,9%	54	50,9%	
AİÖ - 11. Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.	Hiçbir zaman	2	2,0%	0	0,0%	3,8%
	Nadiren	2	2,0%	4	3,8%	
	Ara sıra	10	9,8%	5	4,7%	
	Sık sık	22	21,6%	27	25,5%	
	Her zaman	66	64,7%	70	66,0%	
AİÖ - 12. Arkadaşlanm bana ilgi gösterirler.	Hiçbir zaman	2	2,0%	2	1,9%	5,7%
	Nadiren	5	4,9%	4	3,8%	
	Ara sıra	14	13,7%	15	14,2%	
	Sık sık	33	32,4%	40	37,7%	
	Her zaman	48	47,1%	45	42,5%	
AİÖ - 13. Arkadaşlanm sorunlarımla ilgilenirler.	Hiçbir zaman	7	6,9%	3	2,8%	14,2%
	Nadiren	7	6,9%	12	11,3%	
	Ara sıra	21	20,6%	22	20,8%	
	Sık sık	21	20,6%	24	22,6%	
	Her zaman	46	45,1%	45	42,5%	
AİÖ - 14. Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.	Hiçbir zaman	37	36,3%	36	34,0%	58,5%
	Nadiren	15	14,7%	26	24,5%	
	Ara sıra	21	20,6%	19	17,9%	
	Sık sık	11	10,8%	11	10,4%	
	Her zaman	18	17,6%	14	13,2%	
AİÖ - 15. Sorunlanm olduğunda arkadaşlanm bana yardım ederler.	Hiçbir zaman	4	3,9%	3	2,8%	9,4%
	Nadiren	5	4,9%	7	6,6%	
	Ara sıra	17	16,7%	15	14,2%	
	Sık sık	29	28,4%	33	31,1%	
	Her zaman	47	46,1%	48	45,3%	
AİÖ - 16. Arkadaşlanm düşüncelerime önem verirler.	Hiçbir zaman	4	3,9%	2	1,9%	2,8%
	Nadiren	9	8,8%	1	,9%	
	Ara sıra	6	5,9%	16	15,1%	
	Sık sık	32	31,4%	42	39,6%	
	Her zaman	51	50,0%	45	42,5%	
AİÖ - 17. Arkadaşlarımla beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.	Hiçbir zaman	47	46,1%	52	49,1%	67,9%
	Nadiren	21	20,6%	20	18,9%	
	Ara sıra	8	7,8%	13	12,3%	
	Sık sık	10	9,8%	16	15,1%	
	Her zaman	16	15,7%	5	4,7%	
AİÖ - 18. En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.	Hiçbir zaman	34	33,3%	22	20,8%	35,8%
	Nadiren	13	12,7%	16	15,1%	
	Ara sıra	22	21,6%	19	17,9%	
	Sık sık	15	14,7%	15	14,2%	
	Her zaman	18	17,6%	34	32,1%	

“1. Arkadaşlarımla beni severler” ifadesine toplamda %92,5 oranında sık sık ve her zaman yanıtı, “2. İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarımla güvenebilirim.” ifadesine toplamda %56,6 oranında sık sık ve her zaman yanıtı, “3. Arkadaşlarımla korumak için gerektiğinde yalan söylerim.” ifadesine toplamda %55,6 oranında hiçbir zaman ve nadiren yanıtı

verilmiştir. “4. Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar ” ifadesine toplamda %66,0 oranında sık sık ve her zaman yanıtı, “5. Arkadaşlarımın başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.” ifadesine toplamda %80,2 oranında hiçbir zaman ve nadiren yanıtı, “6. Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.” ifadesine toplamda %62,3 oranında hiçbir zaman ve nadiren yanıtı verilirken, “7. Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatlatır.” ifadesine toplamda %50,0 oranında sık sık ve her zaman yanıtı, “8. Arkadaşlarıma güvenirim.” ifadesine toplamda %82,1 oranında sık sık ve her zaman yanıtı, “9. Arkadaşlarıma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.” ifadesine toplamda %68,9 oranında sık sık ve her zaman yanıtı verilmiştir. “10. Arkadaşlarım bana saygı duyarlar.” ifadesine toplamda %82,1 oranında sık sık ve her zaman yanıtı, “11. Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.” ifadesine toplamda %91,5 oranında sık sık ve her zaman yanıtı, “12. Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler.” ifadesine toplamda %80,2 oranında sık sık ve her zaman yanıtı verilmiştir. “13. Arkadaşlarım sorunlarımla ilgilenirler.” ifadesine toplamda %65,1 oranında sık sık ve her zaman yanıtı, “14. Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.” ifadesine toplamda %58,5 oranında hiçbir zaman ve nadiren yanıtı, “15. Sorunlarım olduğunda arkadaşlarım bana yardım ederler.” ifadesine toplamda %76,4 oranında sık sık ve her zaman yanıtı verildiği görülmüştür. “16. Arkadaşlarım düşüncelerime önem verirler.” ifadesine toplamda %82,1 oranında sık sık ve her zaman yanıtı, “17. Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.” ifadesine toplamda %67,9 oranında hiçbir zaman ve nadiren yanıtı, “18. En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.” ifadesine toplamda %46,2 oranında sık sık ve her zaman yanıtı verilmiştir.

3.2. AKRAN İLİŞKİLERİ

Bu Bölümde akran ilişkileri ve değişkenler arasındaki ilişkilere değinilmiştir

3.2.1. Akran İlişkileri Ölçeği Faktör Çözümlemesi

Akran ilişkileri ölçeği faktör çözümlemesi sonucunda 18 madde ve 4 alt faktörden oluşan orijinal ölçeğe uygun bir şekilde dağılım elde edilmiştir. Yapılan çözümleme sonucunda örgütsel bağlılık ölçeğinin KMO değeri 0,850 olarak bulunmuştur. Ölçüt değerlendirme

çizelgesine göre iyi düzeyde bir KMO değerine sahiptir. Yani Kurumsal bağlılık ölçeği için faktör çözümlenmesi uygun bir çözümlenme çeşidi olduğu kararına varılmıştır.

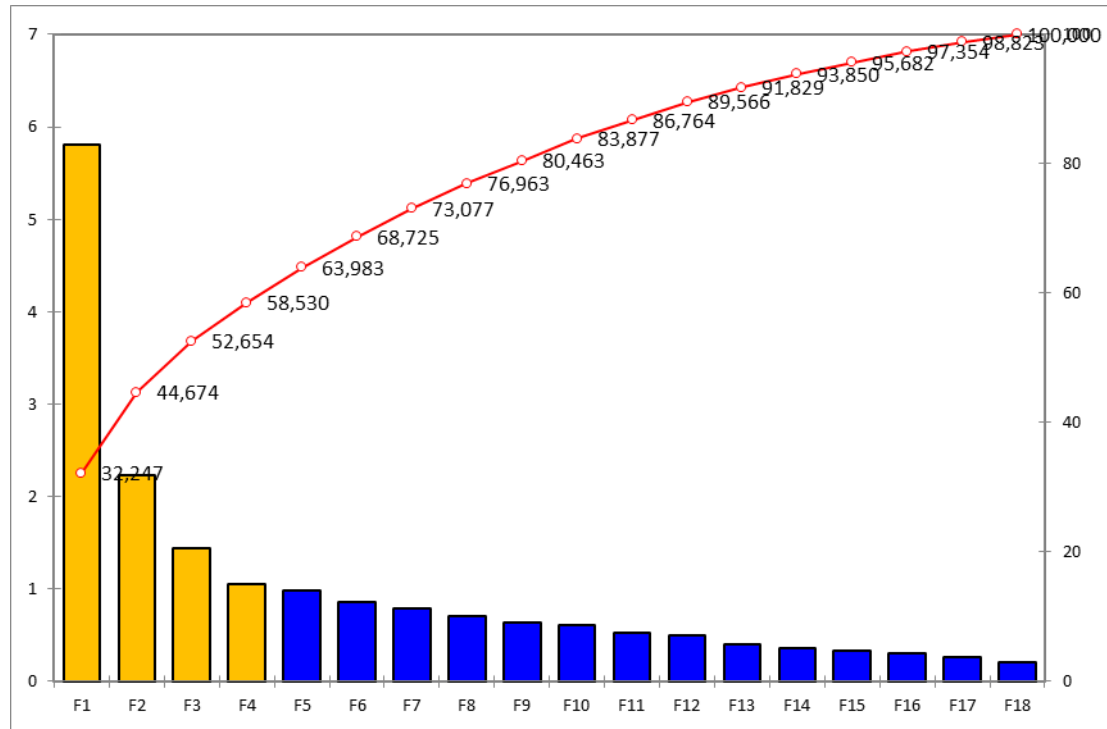
Çizelge 30. KMO Değeri Ölçüt Çizelgesi

Ölçüt	Açıklama
$1 \leq KMO \leq 0,90$	Mükemmel
$0,90 < KMO \leq 0,80$	İyi
$0,80 < KMO \leq 0,70$	Orta düzey
$0,70 < KMO \leq 0,60$	Zayıf
$0,60 < KMO$	Kötü

Çizelge 31. Akran İlişkileri Ölçeği Faktör Çözümlenmesi

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	,850	
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1438,447
	Df	153
	Önemlilik	,000

Çizelge 32. Faktör Çözümlenmesi Screen Plot

Çizelge 33. Faktör Çözümlemesi Sonucu

		Bileşenler			
		1	2	3	4
Bağlılık	12. Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler.	,790			
	16. Arkadaşlarım düşüncelerime önem verirler.	,767			
	10. Arkadaşlarım bana saygı duyarlar.	,748			
	1. Arkadaşlarım beni severler.	,739			
	11. Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.	,688			
	4. Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.	,567			
	15. Sorunlarım olduğunda arkadaşlarım bana yardım ederler.	,565			
	13. Arkadaşlarım sorunlarımla ilgilenirler.	,539			
Güven ve Özdeşim	8. Arkadaşlarıma güvenirim.		,827		
	9. Arkadaşlarıma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.		,739		
	2. İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.		,670		
Kendini Açma	6. Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.			,841	
	14. Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.			,828	
	7. Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatlatır.			,526	
	18. En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.			,270	
Sadakat	5. Arkadaşlarımın başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.				,787
	3. Arkadaşlarımı korumak için gerektiğinde yalan söylerim.				,695
	17. Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.				,651

3.2.2. İlişkileri İncelemeye Yönelik Çözümlemeler

Korelasyon Çözümlemesi

Bu bölümde, korelasyon çözümlemesi ile değişkenler arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın değişkenleri olan akran ilişkileri ölçeği alt boyutları (bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat), aile durumu (boşanmış, boşanmamış) benlik saygısı puanı ve TEOG puanı arasındaki korelasyon incelenmiştir.

Korelasyon Çözümlemesi, iki farklı değişken arasında yer alan ilişkinin büyüklüğünü ve doğrultusunu tespit etmek amacıyla kullanılan bir istatistik yöntemidir. Burada, değişkenlerin bağımlı veya bağımsız olması bir önem ifade etmemektedir. Çeşitli biçimlerde hesaplanabilen ve farklı amaçlar doğrultusunda kullanılan farklı isimlerle

adlandırılan korelasyon katsayıları bulunmaktadır. Bunlardan Pearson korelasyon katsayısı r ile gösterilir ve formülü ile hesaplanır. Korelasyon katsayısı -1 ile $+1$ arasında değişen değerler alır ($-1 \leq r \leq +1$).

Çizelge 34. Korelasyon Çözümlemesi Sonucu

	Aile Durumu	Benlik Saygısı Puan	Bağlılık	Güven ve Özdeşim	Kendini Açma	Sadakat	TEOG
Aile Durumu	1	0.131	0.020	0.081	0.031	-0.073	-0.027
Benlik Saygısı Puan	0.131	1	0.335	0.114	-0.149	-0.203	0.103
Bağlılık	0.020	0.335	1	0.605	0.311	0.088	0.126
Güven ve Özdeşim	0.081	0.114	0.605	1	0.429	0.179	0.114
Kendini Açma	0.031	-0.149	0.311	0.429	1	0.242	0.096
Sadakat	-0.073	-0.203	0.088	0.179	0.242	1	0.102
TEOG	-0.027	0.103	0.126	0.114	0.096	0.102	1

Elde tutma ölçeği Faktör1 ile duygusal bağlılık arasında pozitif yönlü orta düzeyde (0,317) ve normatif bağlılık ile pozitif yönlü orta düzeyde (0,273) doğrusal ilişki var iken devam bağlılığı ile negatif yönlü (-0,064) düşük düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Elde tutma ölçeği Faktör2 ile duygusal bağlılık arasında pozitif yönlü düşük düzey (0,110) devam bağlılığı ile pozitif yönlü düşük düzey (0,061) ve normatif bağlılık ile pozitif yönlü orta düzey (0,211) doğrusal ilişki olduğu görülmektedir.

3.3. ANNE BABASI BOŞANMIŞ LİSE ÖĞRENCİLERİ İLE TAM AİLEYE SAHİP ÖĞRENCİLERİN BENLİK SAYGISI, AKRAN İLİŞKİLERİ VE AKADEMİK BAŞARILARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

3.3.1. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencileri İle Tam Aileye Sahip Öğrencilerin Benlik Saygısı Puanları

Araştırma hipotezlerinden ilki anne ve babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip lise öğrencilerinin benlik saygısı puanlarında bir farklılık olup olmadığı üzerine kurulmuştur. İki farklı örneklem grubunun ortalamalarını kıyaslayıp aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için “Bağımsız Örneklem T-Testi” kullanılarak çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda elde edilen önemlilik değerleri 0,05’ten küçük olma durumunda H0 hipotezinin “ret” edilmesi aksi durumda ise H0 hipotezinin kabul edilmesi uygun bulunmuştur. Çalışmamızdaki hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H0: Anne ve babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Anne ve babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir fark vardır.

Çizelge 35. Birliktelik Grup İstatistiği

Grup İstatistikleri				
Aile Durumu		N	Ort.	S. S
Benlik Sayısı Ölçeği Puan	Boşanmış	102	63.84	19.021
	Berber	106	68.68	17.644

Çizelge 36. Bağımsız Örneklem Testi

Bağımsız Örneklem Testi						
		Varyansların Eşitliği için Levene's Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-test		
		F	Önemlilik	T	Df	Önemlilik (2-tailed)
Benlik Saygısı Puanı	Varyansların Eşitliği Durumunda	.962	.328	-1.902	206	.059
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-1.899	203.378	.059

Levene testi iki ya da daha fazla grubun varyanslarının homojenliğini ölçmektedir. Levene testinde önemlilik değerlerine bakıldığında; elde edilen sonuç 0.05'den daha büyükse grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmesine ve aynı satırdaki önemlilik değerinin dikkate alınarak ona göre yorum yapılması uygun bulunmuştur. Levene testi sonucunda $p=0,328>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,059>0,05$ H₀ hipotezi kabul edilmiştir. Anne ve babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerinin benlik saygısı puanları arasında kayda değer bir farklılık olmadığı görülmüştür.

3.3.2. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Benlik Saygıları

Araştırma hipotezlerinden bir diğeri anne ve babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre benlik saygısı puanlarında bir farklılık olup olmadığı üzerine kurulmuştur. İki farklı örneklem grubunun ortalamalarını kıyaslayıp aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için “bağımsız örneklem T-Testi” kullanılarak çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda elde edilen önemlilik değerleri 0,05'ten küçük olma durumunda H₀ hipotezin “ret edilmesine aksi durumda ise H₀ hipotezinin kabul edilmesine karar verilmiştir. Çalışmamızdaki hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H0: Anne ve babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre benlik saygısı puanlarında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Anne ve babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre benlik saygısı puanlarında anlamlı bir fark vardır.

Çizelge 37. Cinsiyete Göre Benlik Saygısı Puanları

Grup İstatistikleri				
Cinsiyet		N	Ort.	SS
Benlik Saygısı Ölçeği Puan	Erkek	92	65.65	19.749
	Kadın	116	66.83	17.416

Çizelge 38. Benlik Saygısı Bağımsız Örnek

Bağımsız Örneklem Testi						
		Varyansların Eşitliği için Levene's Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-test		
		F	Önemlilik	T	Df	Önemlilik (2-tailed)
Benlik Saygısı Ölçeği Puan	Varyansların Eşitliği Durumunda	2.248	.135	-.456	206	.649
	Varyansların Eşit Olmadığı Durumda			-.449	182.832	.654

Levene testi sonucunda $p=0,135>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,649>0,05$ H0 hipotezi kabul edilmiştir. Anne ve babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre benlik saygısı puanlarında kayda değer bir farklılık olmadığı görülmüştür.

3.3.3. Anne Baba ile Aynı Evde Yaşama Durumuna Göre Kız Öğrencilerin Benlik Saygıları

Araştırma hipotezlerinden bir diğeri anne ve babası boşanmış kız öğrencilerinin anne ve babaları ile yaşama durumlarına göre benlik saygısı puanlarında bir farklılık olup

olmadığı üzerine kurulmuştur. İki farklı örneklem grubunun ortalamalarını kıyaslayıp aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için “Bağımsız Örneklem T-Testi” kullanılarak çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda elde edilen önemlilik değerleri 0,05’ten küçük olma durumunda H0 hipotez reddedilmesi aksi durumda ise H0 hipotezinin kabul edilmesine karar verilmiştir. Çalışmamızdaki hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H0: Kız öğrenci anne ile aynı evde yaşama durumu ile kız öğrenci baba ile aynı evde yaşama durumuna göre benlik saygılarında fark yoktur.

H1: Kız öğrenci anne ile aynı evde yaşama durumu ile kız öğrenci baba ile aynı evde yaşama durumuna göre benlik saygılarında fark vardır.

Çizelge 39. Kız Öğrenci Anne-Baba ile Yaşama

Grup İstatistikleri				
Aynı Evde Yaşama Durumu		N	Ort.	SS
Benlik Saygısı Ölçeği Puan	Kız-Baba ile aynı evde	17	71,76	19,772
	Kız-Anne ile aynı evde	91	66,86	16,953

Çizelge 40. Aynı Evde Yaşam Bağımsız Örneklem

Bağımsız Örneklem Testi					
Varyansların Eşitliği için Levene's Testi				Ortalamaların Eşitliği için t-test	
F	Önemlilik		T	Df	Önemlilik (2-tailed)
Benlik Saygısı Ölçeği Puan					
Varyansların Eşitliği Durumunda	,658	,419	1,067	106	,288
Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			,960	20,627	,348

Levene testi sonucunda $p=0,419 > 0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,288>0,05$ H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Kız öğrenci anne ile aynı evde yaşama durumu ile kız öğrenci baba ile aynı evde yaşama durumuna göre benlik saygıları ortalama puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

3.3.4. Anne Baba ile Aynı Evde Yaşama Durumuna Göre Erkek Öğrencilerin Benlik Saygıları

Araştırma hipotezlerinden bir diğeri anne ve babası boşanmış erkek öğrencilerinin anne ve babaları ile yaşama durumlarına göre benlik saygısı puanlarında bir farklılık olup olmadığı üzerine kurulmuştur. İki farklı örneklem grubunun ortalamalarını kıyaslayıp aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için “Bağımsız Örneklem T-Testi” kullanılarak çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda elde edilen önemlilik değerleri 0,05’ten küçük olma durumunda H_0 hipotezinin reddedilmesi aksi durumda ise H_0 hipotezinin kabul edilmesi uygun bulunmuştur. Çalışmamızdaki hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H_0 : Erkek öğrenci anne ile aynı evde yaşama durumu ile erkek öğrenci baba ile aynı evde yaşama durumuna göre saygıları ortalama puanları arasında fark yoktur.

H_1 : Erkek öğrenci anne ile aynı evde yaşama durumu ile erkek öğrenci baba ile aynı evde yaşama durumuna göre saygıları ortalama puanları arasında fark vardır.

Çizelge 41. Erkek Öğrenci Anne-Baba ile Yaşama

Grup İstatistikleri				
Aynı Evde Yaşama Durumu		N	Ort.	SS
Benlik Saygısı Ölçeği Puan	Erkek-Baba ile aynı evde	22	54,18	22,719
	Erkek-Anne ile aynı evde	20	71,80	15,707

Çizelge 42. Aynı Evde Yaşam Bağımsız Örneklem 1

Bağımsız Örneklem Testi						
Varyansların Eşitliği için Levene's Testi				Ortalamaların Eşitliği için t-test		
F			Önemlilik	T	Df	Önemlilik (2-tailed)
Benlik Saygısı Ölçeği Puan	Varyansların Eşitliği Durumunda	1,363	,250	-2,894	40	,006
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-2,945	37,446	,006

Levene testi sonucunda $p=0,250>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,006<0,05$ H_0 hipotezi reddedilmiştir. Erkek öğrenci anne ile aynı evde yaşama durumu ile erkek öğrenci baba ile aynı evde yaşama durumuna göre benlik saygıları ortalama puanları arasında fark olduğu görülmüştür. Annesi ile aynı evde yaşayan erkek öğrencilerin benlik saygıları ortalama puanı 71,80 puan babası ile aynı evde yaşayan erkek öğrencilerin benlik saygısı ortalama puanı 54,18'den anlamlı bir şekilde yüksektir.

3.3.5. Cinsiyete Göre, Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencilerinin Üvey Anne- Baba İle Birlikte Yaşama Durumuna Göre Benlik Saygıları

Araştırma hipotezlerinden bir diğeri anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre; üvey anne- baba ile birlikte yaşama durumuna göre benlik saygılarında fark olup olmadığı üzerine kurulmuştur. İki farklı örneklem grubunun ortalamalarını kıyaslayıp aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için "Bağımsız Örneklem T-Testi" kullanılarak çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda elde edilen önemlilik değerleri 0,05'ten küçük olma durumunda H_0 hipotezinin reddedilmesi aksi durumda ise H_0 hipotezinin kabul edilmesi uygun bulunmuştur. Çalışmamızdaki hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H_0 : Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre; üvey anne- baba ile birlikte yaşama durumuna göre benlik saygılarında fark yoktur.

H1: Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre; üvey anne- baba ile birlikte yaşama durumuna göre benlik saygılarında fark vardır.

Çizelge 43. Grup İstatistiği

Grup İstatistikleri				
S6. Kiminle Beraber Yaşıyorsunuz?	N	Ort.	S. S	
Benlik Saygısı Ölçeği Puan	Üvey anne veya baba ile yaşıyor	17	71.53	21.628
	Üvey anne veya baba ile yaşanmıyor	187	66.12	18.167

Çizelge 44. Bağımsız Örneklem Testi

Bağımsız Örneklem Testi						
		Varyansların Eşitliği için Levene's Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-test		
		F	Önemlilik	T	Df	Önemlilik (2-tailed)
Benlik Saygısı Ölçeği Puan	Varyansların Eşitliği Durumunda	1.772	.185	1.157	202	.249
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			1.000	18.112	.330

Levene testi sonucunda $p=0,185>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,249>0,05$ H0 hipotezi kabul edilmiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre; üvey anne- baba ile birlikte yaşama durumuna göre benlik saygılarında fark olmadığı görülmüştür.

3.3.6. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencileri İle Tam Aileye Sahip Öğrencilerin Akran İlişkileri Puanları

Araştırma hipotezlerinden bir diğeri anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri puanları arasında fark olup olmadığı üzerine kurulmuştur. İki farklı örneklem grubunun ortalamalarını kıyaslayıp aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için “Bağımsız Örneklem T-Testi” kullanılarak

çözümlemeye tabi tutulacaktır. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda elde edilen önemlilik değerleri 0,05'ten küçük olma durumunda H0 hipotezinin reddedilmesi aksi durumda ise H0 hipotezinin kabul edilmesi uygun bulunmuştur. Çalışmamızdaki hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H0: Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri puanları arasında fark yoktur.

H1: Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri puanları arasında fark vardır.

Çizelge 45. Akran İlişkileri Örneklem

Bağımsız Örneklem Testi	Varyansların Eşitliği için Levene's Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-test		
	F	Önemlilik	T	Df	Önemlilik (2-tailed)
Bağlılık					
Varyansların Eşitliği Durumunda	.030	.863	-.285	206	.776
Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-.284	203.120	.776
Güven ve Özdeşim					
Varyansların Eşitliği Durumunda	8.536	.004	-1.171	206	.243
Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-1.165	188.542	.245
Kendini Açma					
Varyansların Eşitliği Durumunda	3.215	.074	-.439	206	.661
Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-.438	199.979	.662
Sadakat					
Varyansların Eşitliği Durumunda	.092	.762	1.056	206	.292
Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			1.055	203.647	.293

Akran ilişkileri ölçeği “bağlılık” alt boyutu için Levene testi sonucunda $p=0,863>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Akran ilişkileri ölçeği “bağlılık” alt boyutu, ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,776>0,05$ H0 hipotezi kabul edilecektir. Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “bağlılık” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Akran ilişkileri ölçeği “güven ve özdeşim” alt boyutu için Levene testi sonucunda $p=0,004<0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olmadığına karar verilmiştir.

Akran ilişkileri ölçeği “güven ve özdeşim” alt boyutu, ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,245>0,05$ H0 hipotezinin kabul edilmiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “güven ve özdeşim” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Akran ilişkileri ölçeği “kendini açma” alt boyutu için Levene testi sonucunda $p=0,074>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Akran ilişkileri ölçeği “kendini açma” alt boyutu, ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,661>0,05$ H0 hipotezinin kabul edilmesine karar verilmiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “kendini açma” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Akran ilişkileri ölçeği “sadakat” alt boyutu için Levene testi sonucunda $p=0,762>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Akran ilişkileri ölçeği “sadakat” alt boyutu, ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,292>0,05$ H0 hipotezi kabul edilmiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “sadakat” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

3.3.7. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Akran İlişkileri

Araştırma hipotezlerinden bir diğeri anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkilerinde anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı üzerine kurulmuştur. İki farklı örneklem grubunun ortalamalarını kıyaslayıp aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için “Bağımsız Örneklem T-Testi” kullanılarak çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda elde edilen önemlilik değerleri 0,05’ten küçük olma durumunda H₀ hipotezinin reddedilmesi aksi durumda ise H₀ hipotezinin kabul edilmesi uygun bulunmuştur. Çalışmamızdaki hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H₀: Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkilerinde anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkilerinde anlamlı bir fark vardır.

Çizelge 46. Cinsiyete Göre Akran İlişkileri Bulguları

Grup İstatistikleri				
Cinsiyet		N	Ort.	S. S
Bağlılık	Erkek	46	4.1033	.83179
	Kadın	56	4.2121	.65623
Güven ve Özdeşim	Erkek	46	3.8986	0.96063
	Kadın	56	3.6369	1.18283
Kendini Açma	Erkek	46	2.4891	0.91584
	Kadın	56	3.0893	1.12050
Sadakat	Erkek	46	2.3913	0.84999
	Kadın	56	2.0060	.93526

Çizelge 47. Akran İlişkileri Bağımsız Örneklem

Bağımsız Örneklem Testi						
		Varyansların Eşitliği için Levene's Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-test		
		F	Önemlilik	T	Df	Önemlilik (2-tailed)
Bağıllık	Varyansların Eşitliği Durumunda	1.465	.229	-.738	100	.462
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-.722	84.669	.473
Güven ve Özdeşim	Varyansların Eşitliği Durumunda	1.490	.225	1.208	100	.230
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			1.233	99.991	.221
Kendini Açma	Varyansların Eşitliği Durumunda	5.262	.024	-2.918	100	.004
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-2.977	99.999	.004
Sadakat	Varyansların Eşitliği Durumunda	.071	.790	2.157	100	.033
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			2.177	98.945	.032

Cinsiyet bazında akran ilişkileri ölçeği “bağıllık” alt boyutu için Levene testi sonucunda $p=0,229>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Cinsiyet bazında akran ilişkileri ölçeği “bağıllık” alt boyutu, ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,462>0,05$ H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağıllık ilişkileri “bağıllık” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Cinsiyet bazında akran ilişkileri ölçeği “güven ve özdeşim” alt boyutu için Levene testi sonucunda $p=0,225>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Cinsiyet bazında akran ilişkileri ölçeği “güven ve özdeşim” alt boyutu, ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,230>0,05$ H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağıllık ilişkileri “güven ve özdeşim” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Cinsiyet bazında akran ilişkileri ölçeği “kendini açma” alt boyutu için Levene testi sonucunda $p=0,024<0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olmadığına karar verilmiştir.

Cinsiyet bazında akran ilişkileri ölçeği “kendini açma” alt boyutu, ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,004<0,05$ H_0 hipotezi reddedilmiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akran ilişkileri “kendini açma” alt boyutu puanları arasında fark olduğu görülmüştür.

Cinsiyet bazında akran ilişkileri ölçeği “sadakat” alt boyutu için Levene testi sonucunda $p=0,790>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Cinsiyet bazında akran ilişkileri ölçeği “sadakat” alt boyutu, ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,033<0,05$ H_0 hipotezi reddedilmiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “sadakat” alt boyutu puanları arasında fark olduğu görülmüştür.

3.3.8. Anne Babası Boşanmış Lise Öğrencileri ile Tam Aileye Sahip Öğrencilerin Akademik Başarı Durumları

Araştırma hipotezlerinden bir diğeri anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akademik başarı durumlarında fark olup olmadığı üzerine kurulmuştur. İki farklı örneklem grubunun ortalamalarını kıyaslayıp aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için “Bağımsız Örneklem T-Testi” kullanılarak çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Bağımsız örneklem t-testi sonucunda elde edilen önemlilik değerleri 0,05’ten küçük olma durumunda H_0 hipotezin reddedilmesi aksi durumda ise H_0 hipotezinin kabul edilmesi uygun bulunmuştur. Çalışmamızdaki hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H_0 : Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akademik başarı TEOG puanları durumlarında fark yoktur.

H1: Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akademik başarı TEOG puanları durumlarında fark vardır.

Çizelge 48. Akademik Başarı (TEOG) Grup

Grup İstatistikleri				
Aile Durumu		N	Ort.	S. S
TEOG	Boşanmış	97	327.7763	73.49190
	Berber	104	323.8544	70.30434

Çizelge 49. Akademik Başarı (TEOG) Bağımsız Örneklem

Bağımsız Örneklem Testi						
		Varyansların Eşitliği için Levene's Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-test		
		F	Önemlilik	T	Df	Önemlilik (2-tailed)
TEOG	Varyansların Eşitliği Durumunda	.048	.827	.387	199	.699
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			.386	196.435	.700

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı TEOG için Levene testi sonucunda $p=0,827>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı TEOG ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,699>0,05$ H0 hipotezi kabul edilmiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akademik başarı durumlarında fark olmadığı görülmüştür.

H0: Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akademik başarı durumlarında fark yoktur.

H1: Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akademik başarı durumlarında fark vardır.

Çizelge 50. Yıl Sonu Başarı Ortalama

	Aile Durumu	
	Boşanmış	Beraber
	Ort.	Ort.
Y2013_2014	67.04	69.30
Y2014_2015	64.46	67.15
Y2015_2016	64.24	65.94

Çizelge 51. Yıl Sonu Başarı Grup İstatistikleri

Grup İstatistikleri				
Aile Durumu		N	Ort.	S.S.
Y2013_2014	Boşanmış	6	67.0383	6.69461
	Beraber	5	69.3020	9.17833
Y2014_2015	Boşanmış	22	64.4636	9.31058
	Beraber	20	67.1515	9.68259
Y2015_2016	Boşanmış	52	64.2396	9.38880
	Beraber	53	65.9411	10.06195

Çizelge 52. Akademik Başarı Bağımsız Örneklem

Bağımsız Örneklem Testi						
		Varyansların Eşitliği için Levene's Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-test		
		F	Önemlilik	T	Df	Önemlilik (2-tailed)
Y2013_2014	Varyansların Eşitliği Durumunda	1.284	.286	-.473	9	.647
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-.459	7.201	.660
Y2014_2015	Varyansların Eşitliği Durumunda	.022	.882	-.917	40	.365
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-.915	39.265	.366
Y2015_2016	Varyansların Eşitliği Durumunda	.308	.580	-.896	103	.373
	Varyansların Eşitliği Olmadığı Durumunda			-.896	102.744	.372

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2013/2014 yılları arasında Levene testi sonucunda $p=0,286>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2013/2014 yılları arasındaki puan ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,647>0,05$ H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrencilerin 2013/2014 yılları yıl sonu not ortalamaları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2014/2015 yılları arasında Levene testi sonucunda $p=0,882>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2014/2015 yılları arasındaki puan ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,365>0,05$ H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrencilerin 2014/2015 yılları yıl sonu not ortalamaları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2015/2016 yılları arasında Levene testi sonucunda $p=0,882>0,05$ olduğundan grupların varyanslarının homojen olduğuna karar verilmiştir.

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2015/2016 yılları arasındaki puan ortalamaların eşitliği için t-testi sonucunda $p=0,373>0,05$ H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrencilerin 2015/2016 yılları yıl sonu not ortalamaları arasında fark olmadığı görülmüştür.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Araştırma bulgularında anne ve babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Karataş'ın (1994) 15-24 yaş arası toplam 490 çalışan ve çalışmayan genç ile yürüttüğü doktora çalışmanın sonucuna göre işsiz gençlerin benlik saygısı çalışan gençlere oranla önemli derecede düşüktür. Benlik saygısı ailenin gelir düzeyinden oldukça etkilenmektedir. Gelir düzeyi arttıkça benlik saygısı oldukça yükselmektedir.

Çelikoğlu (1997), boşanmanın çocukların benlik saygısına olan etkisini incelemek amacıyla İzmir ilindeki boşanmış ve boşanmamış ailelerin 12-16 yaşları arasındaki çocukları üzerinde bir araştırma yapmıştır. Sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının bulunduğu özel bir okulda ölçek ve anketler uygulanarak gerçekleştirilen çalışmaya 463 öğrenci katılmış ve tesadüfi olarak 50 boşanmış ve 50 boşanmamış aile çocuğu örnekleme oluşturmuştur. Araştırmaya göre boşanmış aile çocuklarının 28'inde yüksek, 18'inde orta seviyede; boşanmamış aile çocuklarının 23'ünde yüksek, 18'inde orta seviyede benlik saygısı görülmektedir. Araştırmaya göre boşanmış ve boşanmamış aile çocuklarında benlik saygısı farklılık göstermemektedir.

Raschke ve Raschke (1979) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmada da boşanmamış aile çocukları ile boşanmış aile çocukları arasında benlik saygısı açısından önemli bir farklılık bulunamamıştır. Yine Amerika Birleşik Devletleri'nde Pardeck ve İzikoff (1983) tarafından yürütülen araştırmada boşanmış aile çocukları ile boşanmamış aile çocukları arasında benlik saygısı seviyesine göre bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Erkan (1986) tarafından Ankara liselerinde 290 öğrencinin katılımıyla yürütülen çalışmada, boşanmış ailelerden gelen kız öğrencilerin benlik tasarımı daha düşük, üvey anne baba ile yaşama durumunda bu oranın çok daha düşük olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre üvey anne ile yaşama durumunda benlik tasarımı düşüktür.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Kelly (1990) tarafından yapılan araştırmada da ebeveynleri ayrı olan çocuklar ile ayrı olmayan çocukların benlik saygılarında herhangi bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Korkut (1990) tarafından yapılan araştırmada ise boşanmış ebeveynlerin çocukları ile boşanmamış ebeveynlerin çocukları benlik kavramına göre karşılaştırılan çalışmaların bulguları incelenmiştir. Buna göre boşanmış ebeveynlerin çocukları ile boşanmamış ebeveynlerin çocukları arasında benlik kavramı açısından önemli bir fark saptanmamıştır. Del Principe (1983) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmada da boşanmış aile çocukları ile boşanmamış aile çocukları arasında benlik saygısı açısından bir fark saptanmamıştır. Hammond (1979) tarafından yine Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmada da boşanmış aile çocukları ile boşanmamış aile çocukları arasında benlik saygı düzeyinde önemli bir farklılık görülmemiştir.

Altuntaş (2012), boşanmış ebeveynler ile boşanmamış ebeveynlerin lise birinci, ikinci, üçüncü sınıflarda okuyan çocuklarının sürekli öfke ve öfke ifade tarzı, benlik saygısı ve anksiyete düzeylerini karşılaştırmak amacıyla bir araştırma yapmıştır. İstanbul'da Fenerbahçe, Ümraniye ve Pendik ilçelerinde bulunan dört lisedeki birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerine anket uygulanmıştır. Toplam 200 öğrencinin 128'i kız, 72'si erkektir. Öğrencilerin yarısının ebeveynleri boşanmış, yarısının boşanmamıştır. Yapılan bu araştırmanın sonuçları kendi araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçlara göre farklılık göstermektedir. Ailesi boşanmış çocuklar ile boşanmamış çocuklar arasında benlik saygısı düzeyinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. Buna göre boşanmış ailedeki çocukların benlik saygısı seviyesi, boşanmamış ailedeki çocukların benlik saygısı seviyesine göre daha düşüktür.

Özcan, Subaşı, Budak ve Çelik'in (2013) Rosenberg Benlik Saygısı ölçeğini kullanarak Zekai Tahir Burak Hastanesinde 12-24 yaş 176 kadınla yürüttükleri araştırmanın sonucuna göre benlik saygısı; sosyal görünüş, depresyon anksiyete belirtileri birbirleri ile yüksek oranda ilişkilidir. Ayrıca sosyo ekonomik düzey ve benlik saygısının anlamlı bir ilişkisi vardır.

Canlı (2017), araştırmasında boşanan ailelerin çocuklarında benlik saygısı ve çocukluk çağı depresyonu konularını birtakım sosyo-demografik ilişkiler çerçevesinde incelemiştir. Bu konuların birbirilerinden farklarını araştırmış ve pozitif ya da negatif yönlü noktaları belirlemeye çalışmıştır. Araştırma Bursa ilindeki Nilüfer ilçesine bağlı olan üç özel ilköğretim okulunda altıncı, yedinci ve sekizinci sınıfta eğitim gören ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış olan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Bu öğrencilerin 100'ünün ebeveynleri birlikte, 100'ünün ayrıdır. Bu yapılan araştırmada ise ailesi boşanmış çocuklar ile boşanmamış çocuklar arasında benlik saygısı açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Boşanmış aile çocuklarının %92'sinin, boşanmamış aile çocuklarının %86'sının benlik saygısının düşük seviyede olduğu saptanmıştır. Boşanmış aile çocuklarının %8'inin, boşanmamış aile çocuklarının %14'ünün benlik saygısının yeterli seviyede olduğu saptanmıştır.

Berg ve Kelly (1979) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yürütülen araştırmada ise boşanmış ebeveynlerin çocukları ile boşanmamış ebeveynlerin çocukları arasındaki benlik saygısına bakılmıştır. Ancak araştırmada boşanmamış ebeveynlerin çocukları, "kabul gören" ve "reddedilen" şeklinde iki grupta incelenmiştir. Araştırmada; boşanmış ebeveyn çocuklarının benlik saygı seviyesi, kabul gören boşanmamış ebeveyn çocuklarına göre daha düşüktür. Ancak boşanmış ebeveyn çocuklarının benlik saygı seviyesi, reddedilen ebeveyn çocuklarından yüksektir. Parish ve Taylor (1979) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmada da boşanmadan sonra annesi yeniden evlenmeyen ve babasından ayrı kalan çocukların benlik saygı seviyesi, boşanmamış ebeveynlere göre daha düşüktür. Mandelker (1983)'in yine Amerika Birleşik Devletleri'nde yürüttüğü araştırmasında boşanmış aile çocukları ile boşanmamış aile çocukları arasında benlik saygı seviyesi konusunda farklılık gözlemlenmiştir. Beer (1989)'in Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirdiği araştırmasında da benzer sonuçlar elde edilmiş ve boşanmış aile çocuklarının boşanmamış aile çocuklarına göre daha düşük seviyede benlik saygısı olduğu görülmüştür. Yörükoğlu (1985), boşanmanın benlik saygı düzeyini düşürdüğünü belirtmektedir. Amato ve Keith (1991) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmada 92 çalışma meta çözümleme yöntemiyle incelenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda boşanmış aile çocuklarının boşanmamış aile çocuklarına oranla daha düşük benlik saygısı olduğu saptanmıştır. Finn

ve Donald (1997) Amerika Birleşik Devletleri'nde 8-12 yaş aralığında 1803 azınlık sınıfı öğrenci ile yürüttükleri araştırma sonucunda daha yüksek benlik saygısı olan öğrencilerin akademik açıdan daha başarılı oldukları ve okulu bırakmadıkları ve erkek öğrencilerin benlik saygılarının daha yüksek olduğu sonuçlarına varmışlardır.

Öztürk (2006), 9–13 yaşlarındaki anne babası boşanmış ve boşanmamış olan çocukların benlik saygısı ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Kocaeli'nde bulunan dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarda devlet okullarında eğitim gören öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Toplamda 17 ilköğretim okulunda okuyan öğrenci üzerine uygulanmıştır. Rastgele belirlenmiş olan 9-13 yaşları arasındaki toplam 308 öğrencinin 133'ü erkek, 175'i kızdır. Bu çalışmada da ailesi boşanmış ve boşanmamış çocuklar arasında benlik saygısı açısından bir farklılık saptanmıştır. Ailesi boşanmış olan çocukların benlik seviyesinin, boşanmamış çocuklara oranla daha düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre anne ve babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre benlik saygısı puanlarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Çelikoğlu (1997) tarafından yapılan çalışmada boşanmış aile çocuklarının benlik saygılarının cinsiyete göre dağılımında önemli bir fark bulunamamıştır. Kızların 13'ünde erkeklerin 15'inde yüksek seviyede hem kızların hem de erkeklerin 9'unda orta seviyede benlik saygısı görülmektedir. Canlı (2017)'nin araştırmasına göre de ailesi boşanmış çocuklar ile boşanmamış aile çocukları arasında benlik saygısı açısından cinsiyete göre herhangi bir farklılık görülmemiştir. Mandelker (1983)'in araştırmasında da cinsiyet ile benlik saygı seviyesi arasında bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Öztürk (2006) tarafından yapılan çalışmada ise ailesi boşanmış ve boşanmamış çocuklar arasında benlik saygısı açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Parish ve Taylor (1979)'da cinsiyet ve benlik saygısı arasında herhangi bir ilişki olmadığını belirtmektedir. İdiğ (1990) tarafından boşanmış ebeveynlerin çocuklarına dair yapılan çalışmada da cinsiyetin benlik saygısı üzerinde bir etkisi bulunamamıştır.

Altuntaş (2012) tarafından yapılan araştırmada ise farklı bir sonuca ulaşılmıştır. Cinsiyet değişkeninin benlik saygısına etki ettiği görülmüştür. Kız çocuklarının benlik saygısı seviyesi, erkek çocuklarına göre daha yüksek olarak görülmektedir. Guthman ve Robles-Pina (2002) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmanın sonucu da benzerdir. 15-18 yaş arasındaki 33 kız ve 31 erkek üzerinde yapılan araştırmada kızların benlik saygısı, erkeklere oranla daha yüksek bulunmuştur. Yine Özkan (1994) tarafından 17-21 yaş arasındaki 171 kız ve 379 erkek üzerine yapılan araştırmada kızların benlik saygısı, erkeklere göre daha yüksek olarak saptanmıştır. Erim (2001)'in ebeveynleri boşanmış çocuklar üzerinde yapmış olduğu araştırmada ise kızların erkeklere göre daha düşük benlik saygısı olduğu saptanmıştır.

Araştırma bulgularına göre anne babası boşanmış lise öğrencilerinin; cinsiyete göre anne veya baba ile birlikte yaşama durumuna bakıldığında; anne ile aynı evde yaşama durumu kız öğrenciler ile baba ile aynı evde yaşayan kız öğrencilerin benlik saygılarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Öztürk (2006)'ün araştırmasında benlik saygısı açısından en yüksek ortalamaya sahip olan grup akrabaları ile yaşayanlardır. Ardından babasıyla yaşayan, sonra ise annesiyle yaşayan grup yer almaktadır. Araştırma sonucuna göre ailesi boşanmış olan çocukların benlik saygısı ile kiminle yaşadıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Altuntaş (2012) tarafından yapılan araştırmada çocukların kimle yaşadığı değişkeninin benlik saygısı açısından bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Canlı (2017)'nin araştırmasında da ailesi boşanmış çocukların benlik saygısı seviyeleri ile kiminle yaşadığı değişkeni arasında bir farklılık saptanmamıştır.

Araştırma bulgularına göre anne babası boşanmış lise öğrencilerinin; cinsiyete göre anne veya baba ile birlikte yaşama durumuna bakıldığında; annesi ile aynı evde yaşayan erkek öğrencilerin benlik saygıları ile babası ile aynı evde yaşayan erkek öğrencilerin benlik saygılarında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Lowenstein ve Koopman (1978) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırma ise tam tersini söylemektedir. Sadece anne veya sadece baba ile yaşayan erkek

çocukların benlik saygıları arasında bir farklılık bulunamamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Rubin (1974) tarafından yapılan araştırmada da evde örnek alınacak bir erkek rol modeli olan ve olmayan erkekler ile evde örnek alınacak bir erkek rol modeli olan ve olmayan kız çocukları incelenmiş ve anlamlı bir farklılık saptanamamıştır.

Araştırma bulgularına göre anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre; üvey anne- baba ile birlikte yaşama durumuna göre benlik saygılarında fark olmadığı görülmüştür.

Parish ve Taylor (1979)'ın araştırmasında boşanmış çocukların kiminle yaşadığı, üvey baba ve üvey kardeş durumlarının benlik saygısına herhangi bir etkisi olmadığı saptanmıştır. Yine Raschke ve Raschke (1979) tarafından yapılan araştırmada; ailesi ayrı olan veya üvey anne/baba ile birlikte yaşayan çocuklarda benlik saygısı açısından önemli bir fark gözlemlenmemiştir.

Araştırma bulgularına göre anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “bağlılık” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür. Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “güven ve özdeşim” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür. Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “kendini açma” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür. Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “sadakət” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “bağlılık” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “güven ve özdeşim” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “kendini açma” alt boyutu puanları arasında fark olduğu görülmüştür. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “sadakət” alt boyutu puanları arasında fark olduğu görülmüştür.

Akdoğan (2012), yaptığı araştırmada sekizinci, dokuzuncu ve onuncu sınıfa devam eden öğrencilerin algılanan sosyal destek düzeylerini bazı değişkenler açısından araştırmıştır.

2011-2012 eğitim-öğretim yılında Ankara'daki Keçiören ilçesinde olan 12 ilköğretim ve 8 ortaöğretim kurumu üzerinde araştırma yapılmıştır. Araştırmada ebeveynleri ayrı olan 157 kız ve 78 erkek ile ebeveynleri ayrı olmayan 115 kız ve 118 erkek bulunmaktadır. Toplam 468 öğrenci, araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmaya göre ergenlerin algılanan sosyal destek puan ortalamalarında ebeveynleri boşanmayan erkek ergenler en düşük, ebeveynleri boşanmamış kız ergenler en yüksek ortalamaya sahiptir. Sosyal destek puanlarına cinsiyet açısından bakıldığında sosyal destek puanlarının kızlarda anlamlı bir fark oluşturduğu görülmektedir. Ergenlerin boşanmış veya boşanmamış ebeveynlere sahip olması ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Araştırmaya göre ebeveynlerin boşanmış ya da boşanmamış olması, sosyal desteğe herhangi bir şekilde etki etmemektedir. Kızların sosyal destek düzeyi ise erkeklere oranla daha fazladır.

Erdeğer (2001) de lise öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerini incelediği araştırmasında kızların erkeklere oranla sosyal destek düzeyinin daha fazla olduğu sonucuna varmıştır. Ustabas (2011), ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık ve algılanan sosyal destek düzeylerini incelediği araştırmasında ise kızların sosyal destek düzeyini, erkeklerin sosyal destek düzeyinden fazla bulmuştur.

Kozaklı (2006), yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkileri karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda ise kızların algıladığı genel destek seviyesinin, erkeklerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Kaşık (2009) yapmış olduğu araştırmada ergenlerde karar verme stilleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisini ve bazı değişkenler açısından incelenmesini konu almıştır. Araştırma sonucuna göre kızların, erkeklere oranla daha yüksek sosyal destek düzeyine sahip olduğunu saptamıştır.

Yöndem ve Tokinan (2007) Bolu Merkez İlçesi genel liselerinde 610 öğrenci ile yürüttükleri ve ergenlerde zorbalığı anne, baba ve akran ilişkileri açısından inceledikleri çalışmada; öğrencilerin akran ilişkilerine bakıldığında, akranla ilişkilerin artışının öğrencilerin “katılmamış” kategorisinde olmaktan çok “zorba” kategorisinde olma olasılığını artırdığı, “kurban” olma olasılığını ise azalttığı sonucuna varmışlardır.

Dekovic ve Meeus (1997), Hollanda da yürüttükleri araştırmalarında ergen yaşlarda çocuğa sahip 508 aileyi incelemiş, olumlu benlik saygısı ve ılımlı ebeveyn ilişkilerinin tatmin edici akran ilişkilerine katkısı bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Cırık (2010), ilköğretimde beşinci, altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerinin algıladığı sosyal destek düzeylerini inceleme amacıyla yaptığı araştırmada da benzer sonuçlar elde etmiştir. Araştırmaya göre kızların sosyal destek düzeyi, erkeklere oranla daha fazladır. Sürücü (2005), lise öğrencileri üzerinde mesleki olgunluk ve algılanan sosyal destek düzeylerini incelediği araştırmasında kızların sosyal destek düzeyinin, erkeklere oranla daha yüksek bulunduğunu belirtmiştir.

Serin ve Öztürk'ün araştırmalarında (2007), anne-babası boşanmış 9–13 yaşlarındaki çocuklar ile yine aynı yaş kategorisinde anne ve babası boşanmamış çocukların benlik kavramı ile duydukları endişe ve kaygı seviyeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlgili çalışmanın örneklemini, eğitim öğrenim hayatını toplam 17 farklı ilköğretim okulunda sürdüren 9–13 yaş grubundaki öğrencilerden 175'i kız ve 133'ü erkek olmak üzere toplam 308 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, Piers-Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği, Çocuklar İçin Sürekli-Durumluk Kaygı Envanteri ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın verileri, Korelasyon Tekniği, “t” testi, “F” testi ve “Scheffe” testi uygulanarak çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, anne babası boşanmış çocuklarla, anne babası boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ve benlik saygıları arasında anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır. Ayrıca, anne babası boşanmamış çocuklarda kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha kaygılı olduğu ve yine anne babası boşanmamış çocuklarda 9 yaş grubundaki çocukların 11 yaşındaki çocuklara göre benlik saygılarının daha yüksek seviyelerde olduğu saptanmıştır.

Soylu (2002) üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin ailelerinden sosyal destek algılayıp-algılamama durumlarına göre psikolojik belirtiler yönünden incelenmesi amacıyla yaptığı araştırmada sosyal destek düzeyinin cinsiyete göre değiştiğini bulmuştur. Demirtaş (2007) ise ilköğretim 8. sınıf öğrencileri üzerinde algılanan sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri ile stresle başa çıkma düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında algılanan sosyal destek düzeyi ile cinsiyet arasında bir ilişki bulamamıştır.

Kuyucu (1999), ebeveynleri boşanmış ve birlikte yaşayan lise öğrencilerinin uyum sorunlarının karşılaştırılması üzerine yaptığı bir araştırmada ebeveynleri ayrı olan erkeklerin, ebeveynleri ayrı olmayan erkeklere göre daha iyi sosyal ilişkilere sahip olduğunu belirtmektedir.

Özen (1998), eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü üzerine yaptığı araştırmada; çatışmalı ve ebeveynleri ayrı olan çocukların, uyumlu ve boşanmamış ebeveynlere sahip olan çocuklara göre daha az sosyal destek aldığını belirtmektedir.

Berthold ve Kelly (2008) Amerika Birleşik Devletleri'nde yürüttükleri araştırmalarında boşanmış ebeveynleri olanlar, aileleri bozulmamış fakat aileleri tarafından reddedilmiş olanlar ve tam ve kabul görmüş ailelerden olanlar olmak üzere üç gruptaki çocuğu Piers-Harris Çocuk Öz-Saygı Ölçeğinde benlik saygısı düzeyleri açısından değerlendirmişlerdir. Mevcut klinik göstergelerin aksine, boşanmış ebeveynlerin çocuklarının benlik saygısı düzeyi tam ailelerin çocuklarının benlik saygısı düzeylerine göre düşük bulunmamıştır. Ancak reddedilen ailelerin çocuklarının benlik saygısı düzeylerinin diğer iki grubunkinden önemli ölçüde düşük bulunmuştur.

Mahon, Yarcheski ve Yarcheski (1994) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde adölesanların gelişimsel dönemlerine göre yalnızlık ve sosyal destek arasındaki farklılığın belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmada, kızların erkeklere oranla algılan sosyal destek puanının daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Ancak cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını belirtmişlerdir. Hays ve Oxley (1986) 'in Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirdikleri araştırmalarında ise kız çocuklarının erkek çocuklara oranla arkadaşları ile daha fazla görüştüğü bulunmuştur. Ayrıca kız çocuklarının daha fazla bilişsel ve duygusal destek aldıkları belirtilmektedir.

Bynum ve Durm'un çalışmasının (1996) Amerika Birleşik Devletleri'nde yürüttükleri çalışmanın amacı boşanma ile çocukların benlik saygısı arasındaki zamansal ilişkiyi araştırmak ve boşanmış ailelerin çocukları ile bozulmamış ailelerin çocukları arasındaki öz saygı farklılıklarını değerlendirmektir. Ailesi boşanmış 60 dokuzuncu sınıf öğrencisi

çocuğun benlik saygısı Kültürden Bağımsız Öz Saygı Envanteri kullanılarak ölçülmüştür. Bu çocuklar arasında zaman geçişi ve benlik saygısı arasında anlamlı bir pozitif korelasyon bulunmamıştır. Daha sonra, bağımsız t testleri, her iki ebeveynin de bulunduğu evlerden ve boşanmış ebeveynlerin evlerinden 60 adet 9. sınıf öğrencisinin envanter puanlarıyla karşılaştırılmıştır. İki grup arasında benlik saygısındaki anlamlı farklar bulunmuştur.

Araştırmanın bir diğer konusu olan akademik başarı irdelendiğinde bulgulara göre anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akademik başarı durumlarında fark olmadığı görülmüştür. Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2013/2014 yılları arasındaki puan ortalamalarında önemli bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2014/2015 yılları arasındaki puan ortalamaları arasında fark olmadığı görülmüştür. Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2015/2016 yılları arasındaki puan ortalamaları arasında önemli bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

Şentürk (2012), parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarı ve başarısızlık durumu üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın amacı çocuğun eğitimdeki başarısı ile aile yapısı arasındaki ilişkiyi ölçmektir. Araştırma Malatya'da bulunan 14 ilköğretim okulu ve 8 lise üzerinde yapılmıştır. Toplam 560 katılımcının, 280'i parçalanmış ve 280'i parçalanmamış aileye sahiptir. Araştırmaya göre karnesinde 2, 3 veya daha fazla zayıfa sahip olan öğrenciler, çoğunlukla ölüm ve boşanma sonucunda parçalanmış aileye sahip kişilerdir. Karnesinde zayıf olmayan öğrencilerin %31'inin babası, %16,3'ünün annesi boşanmıştır. Karnesinde tek zayıf bulunanların %16,3'ünün babası, %16,3'ünün annesi boşanmıştır. Araştırmada anne babası olmayan ya da boşanmış olan öğrencilerin karnesinde üç veya daha fazla zayıf olduğu görülmektedir. Üçten fazla zayıf olan öğrencilerin %32,6'sının annesi, %32,6'sının babası boşanmıştır. Buradan aile parçalanmasının, çocuğun eğitimde başarısız olmasına yol açtığı sonucu çıkarılabilmektedir.

Mağden ve Temel (1991), ebeveynlerin boşanmasından sonra çocuğun okul başarısını inceledikleri bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın amacı boşanmanın okul başarısını

hangi yönde etkilediğini aydınlığa kavuşturmaktadır. Araştırma Ankara’da yaşayan 7-9 yaşları arasındaki 144 ilköğrencisi üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya göre ebeveynleri boşanmış olan kız ve erkek öğrencilerin dönem sonundaki not ortalaması arasındaki fark anlamsızdır. Ebeveynleri boşanması ve ebeveynleri boşanmamış çocukların dönem sonu not ortalamaları arasında ise anlamlı bir fark olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ebeveynlerin ayrılması cinsiyet ayrımı olmaksızın okul başarısına olumsuz etki etmektedir.

Altunbulak ve Aydoğan (2005), ilköğretim ikinci kademedeki boşanmış ve tam aileye sahip öğrencilerin, okul başarıları ve sorunlarının incelenmesi amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmaya Kayseri’de bulunan 16 ilköğretim okulunda devam eden altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri katılmıştır. Toplam 431 öğrencinin 221’i kız, 210’u erkektir. Araştırmada ebeveynleri ayrı olan öğrencilerin okul başarısı, ebeveynleri ayrı olmayan öğrencilerin okul başarısından anlamlı düzeyde düşüktür. Kaya, Macit, Atlı ve Özalper (2009) yaptıkları araştırmada ebeveynleri ayrı olan ve ayrı olmayan çocuk ve ergenlerin benlik saygısı, sürekli kaygı ve yalnızlık düzeylerini incelemişlerdir. Buna göre ebeveynleri boşanmış çocuklar ile boşanmamış çocukların Seviye Belirleme Sınavı’ndan aldıkları puanlar arasında bir fark bulunamamıştır.

Esen (2010) Akyurt İlköğretim Okulu öğrencileri üzerinde bir araştırma yaparak boşanmış ve boşanmamış öğrencilerin aile içi durumları ve okul başarı durumlarını incelemiştir. Buna göre ebeveynleri ayrı olan ve ayrı olmayan çocukların Seviye Belirleme Sınavı’ndan elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır. Altunkaya (2010) ise ebeveynleri boşanmış olan ilköğretim öğrencilerinin okul-aile ve sosyal ortamlarda yaşadıkları sorunlara dair bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda ise Esen’den farklı olarak boşanmanın okul başarısını etkilediği sonucuna varmıştır. Karkuş (2003), ebeveynleri ayrı olan ve olmayan çocukların depresyon düzeylerini ve okul başarılarını incelediği bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmada ise ebeveynleri ayrı olan çocukların, ebeveynleri ayrı olmayan çocuklara göre daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Dam (2008)’in çalışmasının amacı, öğrencinin okul hayatındaki başarısında ailenin ne ölçüde önemli olduğunu tespit etmektir. Bu doğrultuda, ailesinde problemler olan

öğrenciler ile herhangi bir ailevi sorunu olmayan öğrencilerin okul başarıları kıyaslanmıştır. Araştırmaya 2007-2008 Öğretim yılında Samsun Ahmet Sarı Lisesinde okuyan 284 öğrenci katılmıştır. Örneklem olarak, ailevi bir sorunu olduğu belirlenen 140 öğrenci ile ailesiyle herhangi bir sorunu olmadığını, aksine ailesinin kendisine karşı iyi davrandığını ve bundan memnun olduğunu bildiren 144 öğrenci olmak üzere toplam 284 öğrenci kabul edilmiştir. Elde edilen veriler değerlendirilirken varyans çözümlemesi (tek yönlü anova) tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda çocuğun akademik başarısı üzerinde ailenin önemli bir etkisi olduğu, ailevi problemleri olan öğrencilerin akademik başarılarının, ailevi sorunu olmayan, ailesinden destek gören öğrencilere kıyasla daha düşük seviyelerde olduğu ve bu farklılaşmanın ($P=0,000$) düzeyinde anlamlı bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Kahraman'ın çalışmasına göre (2016) boşanma sonrasında boşanmış ebeveynlerin yaşamlarındaki yeni duruma uyumları; boşanma sürecinde ve boşanmanın gerçekleşmesinden sonraki süreçte yaşamlarında meydana gelen değişimler, toplumun boşanmış bireylere bakışı ve yaklaşımı, çocuklarının boşanmaya uyumunda yaşanan problemler nedeniyle güçleşmektedir. Boşanma sonrasında çocuğu ya da çocuklarıyla birlikte yaşayan ebeveynlerin sorumlulukları artmakta, çocuklarına hem anne hem de baba olmaları ve yeni yaşamın getirdiği problemlerle başa etmeleri gerekmektedir. Boşanma sonrasında boşanmış aile üyesi gencin hem kendisinin hem de ebeveynlerinin boşanmaya uyumunda yaşadıkları problemler gencin sosyal yaşantısını, akademik başarısını ve dolayısıyla hayat başarısını etkilemektedir. Afyon ilinde yaşamakta olan boşanmış ebeveynlerle çocuklarının, boşanma öncesinde ve sonrasında ilişkilerinin ve ilişkilerin sürdürülmesinde yaşanan problemlerin araştırıldığı bu çalışmada özellikle boşanmış aileye mensup gençlerin akademik başarılarına, boşanma olgusunun yansımaları sorgulanmıştır.

Araştırmaya göre anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Pırtık'ın çalışmasının amacı (2013) boşanmış ve tam aileden gelen okul öncesi çocukların sosyal beceri ve akranlarına gösterdikleri davranışsal tepkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Araştırma Konya ilinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 120 çocuk (60\72 ay) ile yürütülmüştür. Araştırmaya alınan 60 çocuk boşanmış aileden 60'ı ise anne ve

babanın birlikte yaşadığı tam ailelerden gelmektedir. Anne ve babası boşanmış çocukların, anne ve babasının boşanması üzerinden geçen zaman, 3 ay ila 5,5 yıl arasında değişiklikler göstermektedir. Örneklem grubunu oluşturan çocukların sosyal beceri düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Avcıoğlu (2007) tarafından geliştirilen Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ) kullanılmış, akranlarına karşı gösterdikleri davranışsal tepkileri değerlendirebilmek için ise Denham, Bouril ve Belouad (1994) tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması ve geçerlik güvenirlik çalışması Tepeli ve Kuyucu (2012) tarafından yapılan Akran Tepki Testi ATT (Challenging Situation Task-CST) kullanılmıştır. Araştırmada toplanan veriler SPSS kullanılarak çözümlenmiştir. Çözümlemeler için Pearson Chi-Square testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda boşanmış ve tam aileden gelen çocukların sosyal beceri puanlarının farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak boşanma ve tam aileden gelme durumuna göre çocukların akranlarına karşı gösterdikleri davranışsal tepkilerde de anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Demirbilek'in (2005) YURT-KUR yurtlarında kalan üniversite öğrencisi gençlerin arkadaşlık ilişkilerini ve arkadaşlık ilişkileri ile bağlantılı sorunlarını irdelediği doktora çalışmasında Ankara'da YURT-KUR' a bağlı altı farklı yurtda 484 öğrencinin katılımıyla geliştirilen soru kâğıdı ve Sema Kaner'in geliştirdiği "Arkadaş İlişkileri Ölçeği" kullanılarak ulaşılan bulgulara göre öğrencilerin %48,1'nin arkadaşlık ilişki düzeyi orta (%48,1), %27,7' sinin düşük ve %24,2'nin yüksektir. Araştırma sonucuna göre arkadaşlık ilişkileri ile arkadaşlık sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Arkadaşlık ilişkileri düzeyinin yükselmesi arkadaşlık sorunlarını azaltmaktadır. Kız öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri erkek öğrencilerden daha olumludur.

Akyol'un araştırmasının (2013) amacı, boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerde yalnızlık, yaşam doyumu, sosyal destek düzeyleri ve bazı değişkenlerin anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Araştırma grubu 2011-2012 eğitim öğretim yılında Isparta il merkezindeki 12 resmi liseye devam eden 400 lise öğrencinden oluşmaktadır. Araştırma grubundaki öğrencilerin 203'ü (%50,8) boşanmamış, 197'si (%49,2) boşanmış aileye sahiptir ve 245'i (%61,2) kız, 155'i (%38,8) erkektir. Araştırma kapsamında "UCLA Yalnızlık Ölçeği", "Yaşam Doyumu Ölçeği", "Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çözümlemeler SPSS 16.0 paket

programı aracılığıyla .05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir. Verilerin Çözümlemesinde tek yönlü varyans Çözümlemesi (ANOVA) ve çok yönlü varyans Çözümlemesi (MANOVA) yapılmıştır. Varyansların homojenliği Levene Testi ile belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; boşanmış aileye sahip ergenlerin boşanmamış aileye sahip ergenlere göre yalnızlık düzeyleri daha yüksek, yaşam doyumu ve sosyal destek düzeyleri ise daha düşüktür. Anne baba evlilik durumuna göre aile desteği anlamlı şekilde farklılaşırken, arkadaş ve öğretmen desteği anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Ergenlerin yalnızlık, yaşam doyumu ve sosyal destek düzeyleri üzerinde anne baba evlilik durumu ve demografi değişkenlerin ortak etkisi anlamlı bir fark oluşturmamıştır. Anne ve babası boşanmış olan ergenlerde boşanmanın üzerinden geçen zamana göre yalnızlık, yaşam doyumu ve sosyal destek düzeyleri anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.

SONUÇ

Ankara ili Sincan ilçesinde yürütülen ve aileleri boşanmış ve boşanmamış öğrencilerin akran ilişkileri ve benlik saygısı puanlarını ölçmeyi amaçlayan bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda 102 (%49,0) ailesi boşanmış ve 106 (%51,0) ailesi beraber yaşayan öğrenci ile görüşülmüştür. Ailesi boşanmış öğrencilerin %45,1 oranında erkek ve %54,9 oranında kadın olduğu, ailesi boşanmamış öğrencilerin ise %43,4 oranında erkek ve %56,6 oranında kadın katılımcılardan oluştuğu görülmüştür. Ailesi boşanmış öğrencilerin annelerinin yaş ortalaması 39,70 ailesi boşanmamış öğrencilerin annelerinin yaş ortalaması ise 40,56 olduğu görülmektedir. Katılımcı öğrencilerin anneleri ile ilgili demografik özelliklere bakılacak olursa; boşanmış ailelerde %25,6 oranında ilkokul mezunu, %26,9 oranında ortaokul mezunu, %26,9 oranında lise mezunu, %15,4 oranında yüksekokul/üniversite mezunu, %2,6 oranında okuryazar olmayan %1,3 oranında okuryazar olan ve %1,3 oranında da lisans üstü öğrencisi olduğu görülmektedir. Boşanmamış ailelerde ise %2 oranında okuryazar olmayan, %2 oranında okuryazar olan, %29,7 oranında ilkokul mezunu, %32,7 oranında ortaokul mezunu, %26,7 oranında lise mezunu, %5,9 oranında yüksekokul/üniversite mezunu ve %1 oranında da lisansüstü (yüksek lisans/doktora) mezunu bulunduğu görülmüştür. Boşanmış ailelerde annelerin %44,6 oranında çalıştığı, %55,4 oranında ise çalışmadığı, boşanmamış ailelerde ise annelerin %18,5 oranında çalıştığı ve %81,5 oranında da çalışmadığı görülmektedir.

Boşanmış ailelerde çalışan annelerin maaş ortalaması 1806,06 TL iken çalışmayan annelerin maaş ortalaması 604,39 TL olduğu tespit edilmiştir. Boşanmamış ailelerde ise çalışan annelerin maaş ortalaması 1591,18 TL çalışmayan annelerin aylık gelir ortalaması ise 45,33 TL olduğu görülmüştür.

Aileleri boşanmış öğrencilerin babalarının eğitim durumuna bakılacak olursa; %2,8 oranında okuryazar, %27,8 oranında ilkokul mezunu, %19,4 oranında ortaokul mezunu, %19,4 oranında lise mezunu, %27,8 oranında yüksekokul/üniversite mezunu ve %2,8 oranında da lisans üstü (yüksek lisans/doktora) mezunu oldukları tespit edilmiştir. Boşanmamış ailelerde babaların eğitim durumu ise; %1 oranında okuryazar değil, %1

oranında okuryazar, %12,1 oranında ilkokul mezunu, %26,3 oranında ortaokul mezunu, %40,4 oranında lise mezunu, %17,2 oranında yüksekokul/üniversite mezunu, %1 oranında lisans üstü öğrencisi (yüksek lisans/doktora) ve %1 oranında da lisans üstü mezunu (yüksek lisans/doktora) oldukları görülmektedir.

Boşanmış ailelerde çalışan babaların maaş ortalaması 2053,57 TL iken çalışmayan babaların gelir ortalaması 1025,00 TL olduğu tespit edilmiştir. Boşanmamış ailelerde ise çalışan babaların maaş ortalaması 2378,43 TL çalışmayan babaların aylık gelir ortalaması ise 1983,44 TL olduğu görülmüştür.

Çalışmada kullanılan 25 maddelik benlik saygısı ölçeği için geliştirilmiş olan aşağıdaki SPSS Syntax kod ile K21 güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda KR21 güvenirlik katsayısı 0,76 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin %76 oranında güvenirliğe sahip olduğu görülmektedir.

Akran ilişkileri ölçeği beşli likert olarak alınmış bir ölçek yapısına sahip olması dolayısı ile uygulanan güvenirlik Çözümlemesi sonucunda elde edilen Cronbach's Alpha değeri dikkate alınmıştır. Cronbach's Alpha değeri 0,839 olduğu yani ölçeğin %83,9 güvenirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Akran ilişkileri ölçeği faktör Çözümlemesi sonucunda 18 madde ve 4 alt faktörden oluşan orijinal ölçeğe uygun bir şekilde dağılım elde edilmiştir. Alt boyutlar; Bağlılık, Güven ve Özdeşim, Kendini Açma ve Sadakat olarak gözlenmiştir.

Hipotez testleri sonucunda;

Anne ve babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Anne ve babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre benlik saygısı puanlarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin; cinsiyete göre anne veya baba ile birlikte yaşama durumuna bakıldığında; anne ile aynı evde yaşama durumu kız öğrenciler ile baba ile aynı evde yaşayan kız öğrencilerin benlik saygılarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin; cinsiyete göre anne veya baba ile birlikte yaşama durumuna bakıldığında; annesi ile aynı evde yaşayan erkek öğrencilerin benlik saygıları ile babası ile aynı evde yaşayan erkek öğrencilerin benlik saygılarında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre; üvey anne- baba ile birlikte yaşama durumuna göre benlik saygılarında fark olmadığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “bağlılık” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “güven ve özdeşim” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “kendini açma” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akran ilişkileri “sadakat” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “bağlılık” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “güven ve özdeşim” alt boyutu puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “kendini açma” alt boyutu puanları arasında fark olduğu görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin cinsiyete göre akranlarla bağlılık ilişkileri “sadakat” alt boyutu puanları arasında fark olduğu görülmüştür.

Anne babası boşanmış lise öğrencileri ile tam aileye sahip öğrencilerin akademik başarı durumlarında fark olmadığı görülmüştür.

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2013/2014 yılları arasındaki puan ortalamaları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2014/2015 yılları arasındaki puan ortalamaları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Ailesi boşanmış ve boşanmamış öğrenciler bazında akademik başarı puanı 2015/2016 yılları arasındaki puan ortalamaları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Anadolu Liseleri Mesleki ve Teknik Liseler ve İmam Hatip liseleri gibi farklı türlerden toplam on dört okulun dahil olduğu araştırmada okulların toplam öğrenci sayısı 13249’dur. Okulların öğrenci sayısı ortalaması 946,3 olarak belirlenmiştir. Bu okullarda görev yapan psikolojik danışma ve rehberlik öğretmeni sayısı otuz ikidir. Her bir okulda en az iki, en çok üç öğretmen kadrolu olarak görev yapmaktadır. Ancak bazı okullarda öğretmenin doğum izninde olması kısa veya uzun dönem görevlendirmelerle başka kurum veya birimlerde çalışmaları gibi sebeplerle rehberlik hizmetleri tek bir öğretmen tarafından yürütülmektedir. Araştırmaya katılan on dört okulun altısında anne babaları boşanan toplam öğrenci sayısı bilgilerin düzenli güncellenmemesi, psikolojik danışma ve rehberlik öğretmenlerinin görev değişiklikleri, buldukları okullarda yeni olmaları gibi sebeplerle tespit edilememiştir. Araştırmaya katılan diğer okullarda tespit edilebilen anne babası boşanmış toplam öğrenci sayısı 222’dir.

“Öğrencinin Akademik Başarısı Ve Disiplin Durumları” formunda sorulan “Varsa Öğrencinin Aldığı Disiplin Cezası Yılı /Cezanın Türü (uyarı, kınama, uzaklaştırma...)” sorusuna verilen yanıtlar değerlendirildiğinde anne babası boşanmış öğrencilerden toplum dördü çeşitli disiplin cezaları almışlardır. Bunlardan üçünün biri üst üste iki yıl olmak üzere kınama cezası, birinin ise uzaklaştırma cezası aldığı görülmüştür. Anne

babası boşanmamış bir öğrenci ise kınama cezası almıştır. Elde veriler ile iki grup arasında karşılaştırma yapılması güçtür

TEOG sınavına bağlı olarak birbirlerine çok yakın sonuçlarla liseye yerleşen öğrencilerin yıl sonu not ortalamalarında da belirgin farklar gözlemlenmemiştir. Boşanmanın üzerinden geçen süre bu konuda göz önüne alınmalıdır. Araştırmada katılımcıların anne babalarının boşanmasının üzerinden geçen ortalama süre 7,46 olarak tespit edilmiştir. Boşanmanın ilk dönemlerinde akademik başarı düşüşü daha belirgin olabilir. Bu nedenlerle öğrencilerin akademik başarılarının takibinin boşanmanın hemen ardından başlatılması daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

Anne babaların gelir durumuna ilişkin bulgular boşanmış annelerin gelirlerinin boşanmamış annelere göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Boşanmış annelerin çalışma oranı %44,6 iken bu oran boşanmamış annelerde sadece %18,5 'tir. Bu durum çalışan annelerin daha fazla boşanması veya boşanmanın ardından çalışma oranının artması şeklinde yorumlanabilir. Diğer yandan bulgulara göre anneler boşanmanın ardından babalara göre çok daha düşük bir gelire yaşamlarını sürdürmektedirler. Araştırma sonucuna göre boşanmanın ardından katılımcıların %46,1 anneleri ile birlikte yaşamaktadır ve bu sonuca göre bu ailelerdeki kadın ve çocukların ekonomik güçlükler yaşadıkları veya yoksulluk riski altında oldukları söylemek mümkündür.

Kişisel bilgi formunda öğrencilere anne ve babalarının ilgi ve sevgilerini göstermeleri ve çocuklarının boş zamanlarını nasıl geçirdikleri konusunda bilgileri olup olmadığına ilişkin sorular sorulmuştur. Aileleri boşanmış katılımcıların %87,3'ü annelerinin kendilerini nasıl hissettikleri ile ilgilendiğini, %55,9'u babalarının kendilerini nasıl hissettikleri ile ilgilendiğini, %87,3'ünün annelerinin kendilerine sevgi gösterdiğini, %64,7'si babalarının kendilerine sevgi gösterdiğini, %74,5'i annelerinin kendilerinin boş zamanlarında neler yaptığını bildiğini ve %39,2'si babalarının kendilerinin boş zamanlarında neler yaptığını bildiklerini söylemiştir. Bu sonuçlar boşanmanın ardından çocukların özellikle babalarının ilgi ve sevgisinden yoksun kaldığını göstermektedir. Ergenlik döneminde rol model arayışındaki genç bireyler için bu durumun yol açabileceği travma yadsınamaz.

Katılımcılara sorulan, “okulda ya da okul dışı çevrede yaşadığımız kişisel sorunlarınızı kiminle paylaşırsınız” sorusuna anne babası boşanmış öğrencilerin %5’i anne babaları birlikte olan öğrencilerin ise %9 okul rehberlik servisi ile cevabını vermiştir.

“Okuldaki arkadaşlık ilişkilerinizden doğan sorunlarınızı kimlerle paylaşırsınız?” sorusuna anne babası boşanmış öğrencilerin %7,9’u anne babaları birlikte olan öğrencilerin ise %7,1 ‘i okul rehberlik servisi ile cevabını vermiştir.

“Okul ve ders başarısı gibi konularda bir sorunuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız/kimlerden destek alırsınız?” sorusuna anne babası boşanmış öğrencilerin %10,5’u anne babaları birlikte olan öğrencilerin ise %9,3’ü okul rehberlik servisi ile cevabını vermiştir.

“Okul ve aile dışı sosyal çevreden kaynaklanan bir sorunuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız?” sorusuna anne babası boşanmış öğrencilerin %5’i, anne babaları birlikte olan öğrencilerin ise %6,6’sı okul rehberlik servisi ile cevabını vermiştir.

“Aileniz ile ilgili bir sorunu kimlerle paylaşırsınız”, sorusuna anne babası boşanmış öğrencilerin %7,4’ü anne babaları birlikte olan öğrencilerin ise %3,6’sı okul rehberlik servisi ile cevabını vermiştir.

Öğrencilerin sorunlarını daha çok anne, baba ve arkadaşlarıyla paylaştıkları okul psikolojik danışma ve rehberlik servisine danışma oranlarının ise daha düşük olduğu görülmektedir.

ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde eğitim kurumlarına, çocuğun ve ailenin korunmasına ve okul sosyal hizmetine ilişkin aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır.

Eğitim Kurumlarına İlişkin Öneriler;

- Öğrencilerin okula kayıtları esnasında yapılacak anketlerle ailelerin içinde buldukları mevcut durum ve ihtiyaçları belirlenmelidir.

- Okullarda anne babaları boşanmış öğrencilere ilişkin kayıtlar her yıl düzenli olarak güncellenmelidir. Bu öğrencilerin ekonomik durumları, akran ilişkileri, okul kurallarına uyumları ve akademik başarıları konusundaki riskler dikkate alınmalıdır.

- İdareci, öğretmenler için bilgilendirme ve eğitim çalışmaları yürütülmelidir. Aile kaynaklı krizler için eylem planı oluşturulmalıdır. Okulların stratejik plan ve politikalarında bu eylem planlarına yer verilmelidir.

- Anne ve babalara öğrencilerin boşanma sonrası yaşadıkları stres ve bunun yol açabileceği olası akademik başarı düşüşü, arkadaş edinme güçlüğü ve benlik saygısı düşüşü konularında bilgilendirme toplantıları yapılarak alınabilecek önlemler konusunda eğitimler düzenlenmelidir.

- Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini yansıtmaları sağlanarak boşanma ile ortaya çıkan akademik ve sosyal sorunları ile baş edebilmelerine yönelik müdahale programları geliştirilmelidir.

Çocuğun ve Ailenin Korunmasına ve Okul Sosyal Hizmetine İlişkin Öneriler

- Farklı aile modelleri de göz önüne alınarak toplumsal yapının devamı ve düzeni için çocuk ve ailenin refahı öncelikli koruyucu önleyici sosyal politikalar geliştirilmelidir.

- Ailenin parçalanması durumunda anne baba veya çocuk bakımını üstlenen kişilere yardımcı olabilecek maddi yardım ve destek programları tasarlanmalıdır. Aileyi güçlendirecek her türlü karar ve uygulama hayata geçirilmelidir. Bu ailelerin işlevselliği mutlaka sağlanmalıdır.

- Boşanma veya ailenin parçalanması gibi özel durumlar için okul ve sosyal çevreye uyumun kolaylaşması ve akademik başarının artırılması için ekolojik sistem yaklaşımı ile bireysel ve küçük gruplarla destek ve tedavi programları yürütülmelidir.

- Okul danışanları bireysel ve grup görüşmeleri ile öğrencilerin sosyal ve akademik gelişimini izlemelidir.

- Okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin sunduğu hizmetler güvenilir hale getirilmelidir. Bu servisler etkin çalışır duruma getirilerek ihtiyacı karşılayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.

- Araştırma sonucunda anne babaları boşanmış öğrenciler ile anne babaları birlikte olan öğrencilerin benlik saygıları, akran ilişkileri ve akademik başarı durumlarında anlamlı olmayan anne babaları boşanmış öğrenciler açısından olumsuz yönde farklılıklar bulunmuştur. Örneklemin genişletilmesi halinde bu farklılığın anlamlı hale gelmesi olasıdır. Ayrıca okul sosyal hizmeti bakış açısıyla değerlendirildiğinde bu farklılıklar okulda az sayıda bile olsa dezavantajlı durumda bulunan öğrenciler olduğuna işaret etmektedir. Bu öğrenciler için koruyucu önleyici çalışmaların yapılması ileride oluşacak sorunların önüne geçecektir. Eğitim kurumlarının gerek bu araştırma kapsamındaki anne babası boşanmış öğrenciler gerek yoksulluk, şiddet, madde bağımlılığı, aile içi sorunlar veya davranış sorunları bulunan öğrenciler için aynı zamanda; farklı duygusal ve öğrenme gereksinimleri, gelişimsel özellikleri olan öğrencilerin psikososyal gelişimleri ve akademik başarılarının artırılması için işlevsel kurum içi yapılanmalara ve etkin çocuk koruma sistemine gereksinimleri bulunmaktadır.

- Tüm bu nedenlerle çocuk koruma sisteminde eksikliği büyük bir risk olarak değerlendirilen okul sosyal hizmeti derhal uygulamaya geçirilmelidir. Okullarda sosyal hizmeti uzmanları psikolojik danışma rehberlik ve servisleri ile ekip çalışması yürüterek

risklerin belirlenmesi koruyucu önleyici tedbirlerin alınması, sorunlu alanların iyileştirilmesi konularında müdahale alanlarını aile ve sosyal çevreyi de içine alacak şekilde genişletmelidirler.

KAYNAKLAR

- Adler, A. (2004). *İnsan Doğasını Anlamak*. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Akdoğan, D. S. (2012). Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Ergenlerin Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akyol, S. U. (2013). Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Yalnızlık, Yaşam Doyumu, Sosyal Destek ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Doktora Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akyüz, E. (1978). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1-2), 1-6.
- Allen-Meares, P. (2004). *Social Work Services In Schools*. Boston: Pearson Publishing.
- Altunbulak, C., & Aydoğan, İ. (2005). İlköğretim İkinci Kademedeki Boşanmış ve Tam Aileye Sahip Öğrencilerin Okul Başarıları ve Okulda Karşılaştıkları Problemlerin İncelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2).
- Altunkaya, E. (2010). Anne Babası Boşanmış İlköğretim Öğrencilerinin Okul-Aile ve Sosyal Ortamlarda Yaşadıkları Problemlere İlişkin Görüşleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altuntaş, G. (2012). Boşanmış Ebeveynler ile Boşanmamış Ebeveynlerin Lise Birinci, İkinci, Üçüncü Sınıflarında Okuyan Çocuklarının Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı, Benlik Saygısı ve Anksiyete Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Amato, P. R. (1994). Life-Span Adjustment Of Children To Their Parents' Divorce. *The future of Children*, 143-164.
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, 110(1).
- Aral, N., & Gürsoy, F. (2000). Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveynlerin Çocuklarının Depresyon Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*(1), 18-28.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2013). Sosyal Haklar Piyasalaşır mı? Çocuk Hakları ve Kadın Emeginin Kesişiminde Türkiye’de Kreşler. Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiri Kitabı, 281-292.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-64.

- Avcı, M. (2011). Yazgının Yokluğunda Suçun Varlığı Meselesi ya da Ailenin Parçalanmasının Suçla İlişkisi/The Issue of Predestined Crime or the Relationship Between Familial Disintegration and Crime. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(15).
- Aydın, O. (2009). Boşanma Sürecinde Velayet ile İlgili Anlaşmazlık Yaşayan Ebeveynlerin Çocuklarına İlişin Düşünceleri ve Çocukların Boşanmaya Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ayhan, A. (2012). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*(1), 41-55.
- Aysan, M. F. (2014). Türkiye'nin Demografik Dönüşümü Ve Yeni Meydan Okumalar. L. Sunar içinde, *Türkiye'de Toplumsal Değişim* (s. 67-87). İstanbul: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Badur, E. (2009). Ailenin Korunması Alanındaki Son Gelişmeler. *TBB Dergisi*(84), 63-92.
- Barber, B. L., & Eccles, J. S. (1992). Long-Term Influence Of Divorce And Single Parenting On Adolescent Family-And Work-Related Values, Behaviors, and Aspirations. *Psychological Bulletin*, 111(1), 108-122.
- Barış, İ. (2008). Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Aileleri (İstanbul Örneği). *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayhan, P., & Işıtan, S. (2010). Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20).
- Beer, J. (1989). Relationship of Divorce to Self-Concept, Self-Esteem and Grade Point Average of Fifth and Sixth Grade School Children. *Psychological Reports*, 65(37), 1379-1383.
- Benedek, E. P., & Brown, C. (2012). *Boşanma ve Çocuğunuz*. (S. Katlan, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Berg, B., & Kelly, R. (1979). The measured self-esteem of children from broken, rejected, and accepted families. *Journal of Divorce*, 2(4), 363-369.
- Berrin, E. (2000). Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 1(4), 223-244.
- Berthold, B., & Kelly, R. (2008). The Measured Self-Esteem of Children from Broken, Rejected, and Accepted Families. *Journal of Divorce*, 363-369.

- Beyazkürk, D., Anliak, Ş., & Dinçer, Ç. (2007). Çocuklukta Akran İlişkileri ve Arkadaşlık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*(26).
- Boring, J. (2011). *Children of Divorce Coping with Divorce (CoD-CoD): Evaluating the Efficacy of an Internet-Based Preventative Intervention for Children of Divorce*. Arizona State University.
- Bowen, N. K., & Bowen, G. L. (1999). Effects of Crime and Violence Inneighborhoods and Schools on the School Behavior and Performance of Adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 14(3), 319-342.
- Braver, S., Griffin, W., Cookston, J., Sandler, I., & Williams, J. (2005). Promoting Better Fathering Among Divorced Nonresident Fathers. *Family Psychology: The Art of the Science* , 295-325.
- Bretherton, R. (2013). Children's Attachment-Related Self-Worth: A Multi-Method Investigation Of Postdivorce Preschoolers' Relationships With Their Mothers And Peers. *Attachment & Human Development*, 15(1), 25-49.
- Brown, J. D., Dutton, K. A., & Cook, K. E. (2001). From The Top Down: Self-Esteem And Self-Evaluation. *Cognition & Emotion*, 15(5), 615-631.
- Bulut, I. (1983). Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1(2-3), 81-86.
- Bynum, M. K., & Durm, M. W. (1996). Children of Divorce and its Effect on Their Self-Esteem. *Psychological Reports*, 79(2).
- Camacho, M., & Hunter, M. L. (2003). The School Practitioner's Concise Companion to Mental Health. C. Franklin, & M. B. Harris içinde, *Effective Interventions For Students With Separation Anxiety* . Paula Allen-Meares Oxford University Press.
- Canlı, Y. (2017). Anne-Babası Boşanmış 12-15 Yaşındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cherlin, A. (2004). The Deinstitutionalization of American Marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 848-861.
- Cırık, İ. (2010). İlköğretim 5., 6., ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Cloutier, R. (1994). Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(2), 875-904.
- Constable, R. (2009). *The Role Of The School Social Worker*. School Social Work: Practice, Policy, And Research.
- Çelikoğlu, C. (1997). Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çivitci, N., Çivitci, A., & Fiyakalı, C. (2009). Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Olan Ergenlerde Yalnızlık ve Yaşam Doyumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 493-525.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi*. (1990). 01.4. 2018 tarihinde https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23b.html adresinden alındı
- Çuhadaroğlu, F. (1986). Adolesanlarda Benlik Saygısı.Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Psikiyatri AD.
- Dalgas-Pelish, P. (2006). Effects of A Self-Esteem Intervention Program On School-Age Children. *Pediatric Nursing*, 32(4).
- Dam, H. (2008). Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(4), 75-99.
- DeGarno, D., David, S., Forgatch, S. M., & Martinez, C. R. (1999). Parenting of Divorced Mothers As a Link Between Social Status and Boys' Academic Outcomes: Unpacking the Effects of Socioeconomic Status. *Child Development*, 70(5), 1231-1245.
- Dekovic, M., & Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self-concept. *Journal of adolescence* (20), 163-176.
- Del Principe, C. (1983). Children of Divorce: Self-Concepts, Parent-Child Relations and School Achievement. Northern Arizona University.
- Demir, N. Ö., Baran, A. G., & Ulusoy, D. (2005). Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları ile İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme. *Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* (32), 83-108.
- Demirbilek, M. (2005). Yurtlarda Kalan Öğrencilerin Arkadaşlık İlişkileri, Arkadaşlık İlişkileriyle Bağlantılı Sorunları ve Çözümüne Yönelik Bir Model Denemesi. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı.

- Demirtaş, S. (2007). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeyleri ile Stresle Başa Çıkma Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi*, 63, s. 19-21. İstanbul.
- Dmitrieva, J., Chuansheng, C., Greenberger, E., & Gil-Rivas, V. (2014). Family Relationships and Adolescent Psychosocial Outcomes: Converging Findings from Eastern and Western Cultures. *Journal of Research on Adolescence*, 14(4), 425-447.
- Duman, N. (2000). Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dupper, D. (2002). *School Social Work: Skills And Interventions For Effective Practice*. John Wiley & Sons.
- Duyan, V., Duyan, G. Ç., Çifti, E. G., Sevin, Ç., & Erbay, E. (2010). Lisede Okuyan Öğrencilerin Yalnızlık Durumlarına Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150).
- Emery, R. (2013). *Evlilik, Boşanma ve Çocukların Uyumu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları .
- Erdeğer, N. (2001). Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek Ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdentuğ, A. (1991). *Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri“*. *Aile Yazıları I, Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Erdim, L., & Ergün, A. (2016). Boşanmanın Ebeveyn ve Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 78-84.
- Erdoğan, G. (2008). Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı. *TBB Dergisi*(77).
- Erdoğdu, S. (2004). Sosyal Politikada Avrupalı Bir Kavram:Sosyal Dışlanma. *Çalışma Ortamı Dergisi*, 75.
- Erim, B. (2001). Yetiştirme Yurtlarında Ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin, Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri İle Sosyal Destek Sistemleri Açısından

- Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkan, G. (1986). Boşanmanın Çocukların Benlik Tasarımı Düzeyine Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*(4), 141-160.
- Erol, M. (1992). Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Aile İçi İlişkilerde Meydana Gelen Nitelik Değişmelerinin, Aile Üyeleri Üzerindeki Etkileri. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Erözkan, A. (2004). Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 4(2).
- Esen, H. (2010). Akyurt İlköğretim Okulunda Okuyan Parçalanmış ve Tam Ailelerden Gelen Öğrencilerin Aile İçi Durumları ve Okul Başarı Durumlarına İlişkin Görüşleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Esen, S. (2001). Türkiye’de Aile Hizmetleri İle İlgili Politikalar. *1.Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu* (s. 55-60). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu ve Hacettepe Üniversitesi Aile Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- eurostat. (2017). *Marriage and Divorce Statistics*. 12.02. 2018 tarihinde http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics adresinden alındı
- Fincham, F. D. (1998). Child Development and Marital Relations. *Child Development* , 543-574.
- Finn, J. F., & Donald, R. A. (1997). Academic success among students at risk for school failure. *Journal of applied psychology*, 82(2), 221.
- Galdeano, A., & Daniela, A. S. (2004, July). Does Parental Divorce Affect Adolescents' Cognitive Development? Evidence from Longitudinal Data. *Discussion Paper*(No. 1206).
- Gelbal, S., Sevinç, V., & Erbay, Ç. (2012). Lise Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ve Sosyal Destek Durumları ile Benlik Saygısı Düzeyleri Arasında İlişkinin İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 7-18.
- Glennon, T. (2008). Divided Parents, Shared Children-Conflicting Approaches to Relocation Disputes in the USA. *Utrecht L. Rev.*4 .
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(12), 46-47.

- Gönüllü Sosyal Hizmet. (2018, 02 15). *Okul Sosyal Hizmeti*. <http://gonullusosyalhizmetler.weebly.com/okul-sosyal-hizmeti.html> adresinden alındı
- Gözübüyük, A. (2012). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Greenberg, J. (1992). Why Do People Need Self-Esteem? Converging Evidence That Self-Esteem Serves An Anxiety-Buffering Function. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(6).
- Greenberg, M., Domitrovich, C., & Bumbarger, B. (2001). The Prevention of Mental Disorders In School-Aged Children: Current State of The Field. *Prevention & treatment* .
- Griffin, B. (2005). Promoting Better Fathering Among Divorced Nonresident Fathers. *Family Psychology: The Art of the Science*, 295-325.
- Guthman, L., & Robles-Piña, R. A. (2002). Demographic and Educational. *Professional Issues in Counseling*(23).
- Güney, M. (1998). Ergenlik Dönemi Depresyonları. *Psikiyatri Dünyası*(2), 41-44.
- Gürcan, A. (2009). *TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Boşanma Nedenleri Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Gürsoy, F., & Coşkun, T. (2004). Geniş Ailede Ve Çekirdek Ailede Yaşayan Çocukların Aile Ortamını Algılamalarının İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 15(2), 17-30.
- Hamama, L., & Ronen-Shenhav, A. (2012). Self-Control, Social Support, and Aggression Among Adolescents In Divorced and Two-Parent families. *Children and Youth Services Review*, 34(5), 1042-1049.
- Hamilton, V. E. (2004). Mistaking marriage for social policy. *Virginia Journal of Social Policy and the Law* 11, 307-310.
- Hammond, J. M. (1979). Children of Divorce: A Study of Self-Concept, School Behaviors, Attitudes and Situational Variables. The University of Michigan.
- Harkönen, J. (2014). Emerging Trends In Divorce Research. *Stockholm Research Reports in Demography*(7), 1-22.
- Hays, R. B. (1986). Hays, R. B., & Oxley, D. (1986). Social network development and functioning during a life transition. *Journal of personality and social psychology*,

50(2), 305. Hays, R. B., & Oxley, D. (1986). *Social network development Journal of personality and social psychology*, 50(2).

Hett, G. G., & Rose, C. D. (1991). Counselling Children Of Divorce: A Divorce Lifeline Program. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy/Revue Canadienne De Counseling Et De Psychothérapie*, 25(1).

HinesIII, & Mack, T. (2007). Adolescent Adjustment to the Middle School Transition: The Intersection of Divorce and Gender In Review. *RMLE Online*, 31(2), 1-15.

Hong, J. S., & Espelage, D. L. (2012). A Review of Research On Bullying and Peer Victimization In School: An Ecological System Analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 17(4), 311-322.

Huxtable, M., & Blyth, E. (2002). *School Social Work Worldwide*. NASW, 750 First St., NE, Suite 700, 20002-4241, Washington.

İdiğ, M. (1990). Adolescent's Evaluation of Families' Well Being And It's Relationship to Parent's Marital Satisfaction, Adolescent's Self Concept and Depression. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

İnan, A. N. (1995). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(4), 779-796.

Johnson, K. (2013). How do School Social Workers Provide Support to Children of Divorce? St. Catherine University of St. Thomas Master of Social Work Clinical Research Papers School of Social Work .

Kahraman, S. (2016). Boşanma Sonrasında Genç-Ebeveyn İlişkilerinin Sürdürülmesi ve Öğrencinin Akademik Başarısına Etkisi (Afyon İli Örneği). *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalgı, M. E. (2014). Lise 1.sınıf öğrencilerinin Özsaygı Düzeyleri ile Vandalist Davranışları Sergileme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Şanlıurfa Örneği). *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalyencioglu, D., & Kutlu, Y. (2010). Ergenlerin Aile İşlevi Algılarına Göre Uyum Düzeyleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 18(2), 56-62.

Kammerman, S. (2010). *Family Policy, Social Protection Policy and the Well-Being of Children*. Mart 1, 2018 tarihinde <http://d1ut5qew9qw9tl.cloudfront.net/app/media/676> adresinden alındı

- Kaner, S. (2002). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. *Akran İlişkileri Ölçeği ve Akran Sapması Ölçeği Geliştirme Çalışması*, 33(1).
- Karakaya, S. (2012). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi . *İlköğretim Okullarında Ailenin Eğitime Katılımı ve Okul Sosyal Hizmeti* . Yalova: T.C.Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Karakuş, S. (2003). Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerinin incelenmesi ve okul başarılarına yansımaları. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karataş, K.(1994). "Genç İşsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları" *Doktora Tezi*: Ankara:Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Karataş, K.(1999) "Eğitimde Sosyal Hizmet ve Öğretmenevleri" Öğretmen Dünyası, Özel Dosya: Öğretmenevleri Sayı235 * Temmuz , sayfa 16-17.
- Karataş, K. (2001) "Gençlik ve Sorunları Üzerine", Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları: Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan, Ed. Veli Duyan ve Aliye Mavili Aktaş, 153-161, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını No.: 008, Ankara.
- Karataş, K. (2007). Türkiye'de Çocuk Koruma sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve sosyal Hizmet*, 18(2), 7-20.
- Karcher, M. J. (2005). The Effects Of Developmental Mentoring And High School Mentors' Attendance On Their Younger Mentees' Self-Esteem, Social Skills, And Connectedness. *1 in the Schools*, 42(1), 65-77.
- Kaşık, D. Z. (2009). Ergenlerde karar verme stilleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, A. Z., Macit, B., Atlı, A., & Özalper, K. (2009). Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocuk ve Ergenlerin Benlik Saygısı, Sürekli Kaygı ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. *XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Bilimleri Kurultayı Bildirisi*. İzmir.
- Kelly, J. B. (1990). Is mediation less expensive? Comparison of mediated and adversarial divorce costs. *Conflict Resolution Quarterly*, 8(1), 15-26.
- Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children's Adjustment Following Divorce: Risk and Resilience Perspectives. *Family Relations*, 52(4), 352-362.

- Kırcaali-İftar, G. (1999). *“Bilim ve Araştırma” Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Korkut, Y. (1990). Adolescents from divorced homes: A comparison of family status and an investigation of some factors related to self concept and depression. *Unpublished Master Thesis*. Istanbul: Boğaziçi University Institute of Social Sciences.
- Korkut, Y. (2003). Bir Geçiş Krizi Olarak Boşanma. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*(23), 99-112.
- Kozaklı, H. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyi Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi .
- Kuyucu, Y. (1999). Ana-Babaları Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Lise Öğrencilerinin Uyum Sorunlarının Karşılaştırılması Üzerine Bir İnceleme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lange, M. D., Dronkers, J., & Wolbers, M. H. (2014). Single-Parent Family Forms and Children’s Educational Performance in a Comparative Perspective: Effects of School’s Share of Single-Parent Families. *School Effectiveness and School Improvement*, 25(3), 329-350.
- Leary, M., & Baumeister, R. F. (2000). The Nature And Function Of Self-Esteem: Sociometer Theory. *Advances in experimental social psychology*(32), 1-62.
- Liu, W., & Eckert, T. (2014). Adolescents' Perceptions Of Chronic Self-Concept, Peer Relations, and Learning Conditions. *Interactive Learning Environments*, 22(5), 649-667.
- Lowenstein, J. S., & Koopman, E. J. (1978). A comparison of the self-esteem between boys living with single-parent mothers and single-parent fathers. *Journal of Divorce*, 2(2), 195-208.
- Mağden, D., & Temel, Z. F. (1991). Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Olan 7-9 Yaş Çocuklarının Okul Başarıları Arasındaki Farkların İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 15(80).
- Mahon, N. E., Yarcheski, A., & Yarcheski, T. J. (1994). Differences in social support and loneliness in adolescents according to developmental stage and gender. *Public Health Nursing*, 11(5), 361-368.

- Mandelker, E. (1983). The Relative Level of Self-Esteem of Latency Children in Divorced and Non-Divorced Families. University of Pittsburg.
- Mann, M., Clemens, M., & Herman, P. S. (2004). Self-Esteem in a broad spectrum approach for mental health promotion. *Health Educ Res*, 19(4), 357-372.
- MEB. (1973). *1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu* . 02 01, 2018 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html adresinden alındı.
- MEB -Haberler -Öğrenci Sayısı*. 20.03.2018 tarihinde <http://www.meb.gov.tr/ogrenci-sayisi-17-milyon-588-bine-yukseldi/haber/10675/tr%20adresinden%2031.01.2017> adresinden alındı.
- MEB'de görev yapan rehber öğretmen sayısı. 20.03.2018 tarihinde <http://www.aktuelpdr.net/mebde-gorev-yapan-rehber-ogretmen-sayisi.html> adresinden alındı.
- Morganett, R. S. (1990). *Ergenler İçin Grupla Psikolojik Danışma Uygulamaları*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Nadir, U. (2014, Ocak-Haziran/Temmuz-Aralık). Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerini Çerçevesinde Okul Sosyal Hizmeti ve Ekip Çalışması. *Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı Sosyal Hizmet Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı Journal of Social Work Publication of Association of Social Workers*.
- NASW. (2018, 02 15). *School Social Work* . <https://www.socialworkers.org/practice/school-social-work> adresinden alındı
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.
- Özbesler, C., & Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17-25.
- Özcan, H., Subaşı, B., Budak, B., Çelik, M., Gürel, Ş. C., & Yıldız, M. (2013). Ergenlik ve genç yetişkinlik dönemindeki kadınlarda benlik saygısı, sosyal görünüş kaygısı, depresyon ve anksiyete ilişkisi. *Journal of Mood Disorders* 3(3), 107-113.
- Özdamar, K. (2002). *Paket Programlarla İstatistiksel Veri Analizi-1* (4. b.). Eskişehir: Kaan Kitabevi.

- Özdemir, H., & Demirkanoglu, Y. (2015). Türkiye’de Muhafazakar Sağ Pencereden Kadına Bakış. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(10).
- Özen, D. Ş. (1998). Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özen, Y., & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu/population-sampling issue on social and educational research studies. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15). *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15)., 403.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkan, İ. (1994). Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. *Düşünen Adam*, 7(3), 4-9.
- Özkan, Y., & Kılıç, E. (2014). Çocuk ve Aile Odaklı Sorunların Çözümünde Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Önemi: Uzmanların Çocuk ve Ailelerle Çalışmada Sahip Oldukları Beceriler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 397-412.
- Öztürk, M. (2014). *99 Sayfada Boşanmış Ailelerde Çocuk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öztürk, S. (2006). Ane-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Öztürk, S., & Boylu, A. A. (2013, Ocak 12). *Tek Ebeveynli Ailelerin Yaşadıkları Finansal Güçlüklerin Yaşam Tatminleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Mart 6, 2018 tarihinde <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/ayfer-aydiner12ocak2013.pdf> adresinden alındı
- Pardeck, J., & Izikoff, E. (1983). Comparative Study of the Self-Concepts of Adolescents from Intact and Non-Intact Families. *Personality and Individual Differences*, 4(5), 551-553.
- Parish, T. S., & Taylor, J. C. (1979). The impact of divorce and subsequent father absence on children's and adolescents' self-concepts. *Journal of Youth and Adolescence*, 8(4), 427-432.
- Pedro-Carroll, L., & Cowen, E. L. (1985). The Children of Divorce Intervention Program: An Investigation Of The Efficacy Of A School-Based Prevention Program. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53(5).

- Pırtık, Ş. (2013). Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Raschke, H. J., & Raschke, V. J. (1979). Family Conflict and Children's Self-Concepts: A Comparison of Intact and Single-Parents Families. *Journal of Marriage and the Family*(41), 367-374.
- Rose, S. R. (2009). A Review Of Effectiveness Of Group Work With Children Of Divorce. *Social Work with Groups*, 32(3), 222-229.
- Rubin, J. A., & Magnussen, M. G. (1974). A family art evaluation. *Family Process*, 13(2), 185-200.
- Sağlam, M. (2011). Boşanma Sürecinde Olan Ailelerdeki Çocukların Aile Algılarının ve Sorunlarının Resimler Aracılığı ile İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sankır, H. (2014). Gençlerin Sapmış Ve Suçlu Davranışlara Yönelmelerinde Benlik Saygısının Etkisi: Lise 11. Sınıf örneği." *Turkish Studies-International Periodical For The Languages. Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1311-1333.
- Sarikaya, A. (2015). 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saylan, T. (2001). Çağdaş Aile Hizmetleri Nasıl Olmalıdır? *1 Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu* (s. 3-8). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu ve Hacettepe Üniversitesi Aile Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Serin, N. B., & Öztürk, S. (2007). Annesi Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(2), 117-128.
- Sorosky, A. D. (1977). The Psychological Effects of Divorce on Adolescents. *Adolescence*, 12(45), 123-136.
- Soylu, Ö. (2002). Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Ailelerinden Sosyal Destek Algılayıp-Algılamama Durumlarına Göre Psikolojik Belirtiler Yönünden İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sparks, A., Lee, M., & Spjeldnes, S. (2011). Evaluation of the high school relationship curriculum connections: Dating and emotions. *Child Adolescent Social Work Journal*(29), 21-40.

- Subaşı, Ö. (2013). Ergenlik ve Genç Yetişkinlik Dönemindeki Kadınlarda Benlik saygısı, Sosyal Görünüş Kaygısı, Depresyon ve Anksiyete İlişkisi. *Journal of Mood Disorders*, 3(3), 107-113.
- Suğur, N., & Doğru, E. S. (2010). Koruma Altındaki Çocukların Aile ve Devlet Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1), 115-133.
- Sun, Y., & Li, Y. (2002). Children's Well-Being During Parents' Marital Disruption Process: A Pooled Time-Series Analysis. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 472-488.
- Sürücü, M. (2005). Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şeker, A. (2009). *Topluma Hizmet Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış Aile Çocuklarının Eğitimdeki Başarı/Başarısızlık Durumu (Malatya Örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7(29).
- Şirvanlı, Ö. D. (1999). The Effect of Marital Conflict and Divorce on Children: I. Behavior and Adjustment Problems. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi/Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 1, 27-41.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009). *Boşanma Nedenleri Araştırması*. Ankara.
- Tartari, M. (2015). Divorce And The Cognitive Achievement Of Children. *International Economic Review*, 56(2), 597-645.
- Terkan, B. (2010). Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem ve Politikaları (AKP ve CHP Örneği). *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(2), 115-136.
- Tufan, B. (1990). Benlik Saygısı Kavramı ve Yaşam Boyunca Benlik Saygısının Gelişimi . *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 8(1-2-3).
- Tunca, T. (2000) Türkiye’de Değişen Aile ve Çocuğa Yüklenen Anlamlar. Nurşen Adak. (Ed.), *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar* (s.163-176) Ankara: Siyasal Kitabevi
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (2018). Mart 1, 2018 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). *İstatistiklerle Aile,2016*. Mart 1, 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=24646> adresinden alındı

- Unicef. (2012). *Türkiye’de Çocuk ve Genç Durumunun Nüfusun Analizi 2012*. Mart 1, 2018 tarihinde <http://unicef.depar yazilim.com/files/bilgimerkezi/doc/sitan-tur-final-2012.pdf> adresinden alındı
- Ustabaş, S. (2011). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Üstünbaş, H. B. (2001). Türkiye’de Aile Hizmetleri İle İlgili Politikalar. *1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu* (s. 47-51). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu ve Hacettepe Üniversitesi Aile Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Vidal, J. (2015). The Effect of Divorce on Social Problems. *Aula Orientalis*, 1-6.
- Walker, S. (2011). *The Social Worker's Guide to Child and Adolescent Mental Health*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Wallerstein, J. S. (2005). Growing Up In The Divorced Family. *Clinical Social Work Journal* , 33(4), 401-418.
- Wrzus, C. (2013). Social Network Changes and Life Events Across the Life Span: A Meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 139(1).
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* (16. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilkayalı, E. (2016). Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasında Yaklaşım ve Model Örnekleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 135-152.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009, Temmuz-Ağustos-Eylül 18). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum*, 5(18), 43-57.
- Yöndem, Z. D., & Tokanin, B. Ö. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(2).
- Yörükoğlu, A. (1985). *Gençlik Çağı*. Ankara: Tisa Matbaası.
- 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu. (2018). Mart 1, 2018 tarihinde <http://www.turkhukuk sitesi.com/mevzuat.php?mid=1924> adresinden alındı

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu 1

Sevgili öğrenciler, bu araştırmada lise dönemindeki gençlerin aile, okul ve sosyal çevrede karşılaştıkları sorunlardan nasıl etkilendikleri konusu araştırılmaktadır. Araştırma sonuçlarının gençlere yönelik çalışmalar için yardımcı olacağına inanılmaktadır. Bu amaçla hazırlanan bilgi formunda ve ölçeklerde yanıtlandırılması kolay, kısa sorular vardır. Her sorunun altına veya yanına yanıt seçenekleri sıralanmıştır. Bunlardan uygun olanı bulup, işaretlemelisiniz. Verdiğiniz yanıtlar gizli tutulacak, araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Sonuçların güvenilir olması vereceğiniz yanıtların içtenliğine bağlıdır. Katkılarınız için çok teşekkür ederim.
Sermin ARSLAN

AİLE YAPISI VE EKONOMİK DURUMA İLİŞKİN SORULAR

1.Aşağıda yer alan bilgileri aynı evde yaşadığınız kişileri dikkate alarak doldurunuz.

Aynı evde yaşadığımız kişiler (anne, baba, kardeş, Üvey anne, üvey baba, üvey kardeş Büyük anne, büyük baba, amca, hala, teyze, dayı, kuzen, yeğen, uzak akraba, arkadaş...)	Yaşı	Cinsiyeti 1. Erkek 2. Kadın	<u>Öğrenim Durumu</u> 1. Okuryazar değil 2. Okuryazar 3. İlkokul öğrencisi 4. İlkokul mezunu 5. Ortaokul öğrencisi 6. Ortaokul mezunu 7. Lise öğrencisi 8. Lise mezunu 9. Üniversite öğrencisi 10. Yüksekokul/Üniversite mezunu 11. Lisansüstü öğrencisi (Yüksek Lisans/Doktora) 12. Lisansüstü mezunu (Yüksek Lisans/Doktora)	Mesleği	Çalışma durumu 1.Çalışıyor 2.Çalışmıyor	Geliri (ortalama olarak aylık kazancı yazınız.)
1. Kendiniz						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						
9.						
10.						
11.						
12.						
13.						
14.						
15.						

2. Kaçınıcı sınıftasınız? .....
3. Kaç kardeşiniz? (siz dahil) .....
4. Kaçınıcı çocuksunuz?.....
5. Anne ve babanızın uygun olan durumlarını işaretleyiniz.

	Sağ	Ölü	Öz	Üvey
Babanız:				
Anneniz:				

6. Kiminle beraber yaşıyorsunuz?

- Anne ve babamla birlikte
- Yalnız annemle birlikte
- Yalnız babamla birlikte
- Yakın akrabalarımle
- Başka .....

7. Yaşadığınız evin durumu:

- Kendimize ait
- Kira (Lojman dahil)
- Başkasına ait ama kira ödemiyoruz

8. Evinizin oda sayısı? .....

9. Evde ayrı bir çalışma odanız var mı?

- (A) Evet (B) Hayır

10. Hayır, ise nerede ders çalışıyorsunuz?.....

11. Varsa ders çalışmanız açısından bunun yarattığı sıkıntıları anlatır mısınız?:.....

SOSYAL DESTEĞE İLİŞKİN SORULAR

12.Okulda ya da okul dışı çevrede yaşadığınız kişisel sorunlarınızı kimlerle paylaşırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemle			
Babamla			
Kardeşimle			
Diğer aile üyeleriyle (Belirtin)			
Öğretmenle			
Okul yöneticileriyle			
Sınıf rehber öğretmeniyle			
Okul Rehberlik Servisiyle (Rehber Öğretmeniyle)			
Arkadaşımla			
Hiç kimseyle			

13.Okuldaki arkadaşlık ilişkilerinizden doğan sorunlarınızı kimlerle paylaşırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemle			
Babamla			
Kardeşimle			
Diğer aile üyeleriyle (Belirtin)			
Öğretmenle			
Okul yöneticileriyle			
Sınıf rehber öğretmeniyle			
Okul Rehberlik Servisiyle (Rehber Öğretmeniyle)			
Arkadaşımla			
Hiç kimseyle			

14.Okul ve ders başarısı gibi konularda bir sorunuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız/kimlerden destek alırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemden			
Babamdan			
Kardeşimden			
Diğer aile üyelerinden (Belirtin)			
Öğretmenimden			
Okul yöneticilerinden			
Sınıf rehber öğretmeninden			
Okul Rehberlik Servisinden (Rehber Öğretmenden)			
Arkadaşımdan			
Hiç kimseden			

15.Okul ve aile dışı sosyal çevreden kaynaklanan bir sorunuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemle			
Babamla			
Kardeşimle			
Diğer aile üyeleriyle(Belirtin)			
Öğretmenle			
Okul yöneticileriyle			
Sınıf rehber öğretmeniyle			
Okul Rehberlik Servisiyle (Rehber Öğretmeniyle)			
Arkadaşımla			
Hiç kimseyle			

16.Aileniz ile ilgili sorunları kimlerle paylaşırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemle			
Babamla			
Kardeşimle			
Diğer aile üyeleriyle(Belirtin)			
Öğretmenle			
Okul yöneticileriyle			
Sınıf rehber öğretmeniyle			
Okul Rehberlik Servisiyle (Rehber Öğretmeniyle)			
Arkadaşımla			
Hiç kimseyle			

17.Anne ve babanızla ilgili aşağıda yer alan soruları yanıtlayınız.

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Anneniz kendinizi nasıl hissettiğinizle ilgilenir mi?			
Babanız kendinizi nasıl hissettiğinizle ilgilenir mi?			
Anneniz size sevgisini gösterir mi?			
Babanız size sevgisini gösterir mi?			
Anneniz boş zamanlarınızda ne yaptığınızı bilir mi?			
Babanız boş zamanlarınızda ne yaptığınızı bilir mi?			

18. Annenizin sizi yetiştirme tutumunu nasıl tanımlarsınız? .....

19. Babanızın sizi yetiştirme tutumunu nasıl tanımlarsınız? .....

Ek 2. Kişisel Bilgi Formu 2

Sevgili öğrenciler, bu araştırmada lise dönemindeki gençlerin aile, okul ve sosyal çevrede karşılaştıkları sorunlardan nasıl etkilendikleri konusu araştırılmaktadır. Araştırma sonuçlarının gençlere yönelik çalışmalar için yardımcı olacağına inanılmaktadır. Bu amaçla hazırlanan bilgi formunda ve ölçeklerde yanıtlandırılması kolay, kısa sorular vardır. Her sorunun altına veya yanına yanıt seçenekleri sıralanmıştır. Bunlardan uygun olanı bulup, işaretlemelisiniz. Verdiğiniz yanıtlar gizli tutulacak, araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Sonuçların güvenilir olması vereceğiniz yanıtların içtenliğine bağlıdır. Katkılarınız için çok teşekkür ederim.
Sermin ARSLAN

AİLE YAPISI VE EKONOMİK DURUMA İLİŞKİN SORULAR

1.Aşağıda yer alan bilgileri aynı evde yaşadığınız kişileri dikkate alarak doldurunuz.

Aynı evde yaşadığınız kişiler (anne, baba, kardeş, Üvey anne, üvey baba, üvey kardeş Büyük anne, büyük baba, amca, hala, teyze, dayı, kuzen, yeğen, uzak akraba, arkadaş, ...)	Yaşı	Cinsiyeti 1. Erkek 2. Kadın	<u>Öğrenim Durumu</u> 13. Okuryazar değil 14. Okuryazar 15. İlkokul öğrencisi 16. İlkokul mezunu 17. Ortaokul öğrencisi 18. Ortaokul mezunu 19. Lise öğrencisi 20. Lise mezunu 21. Üniversite öğrencisi 22. Yüksekokul/Üniversite mezunu 23. Lisansüstü öğrencisi (Yüksek Lisans/Doktora) 24. Lisansüstü mezunu (Yüksek Lisans/Doktora)	Mesleği	Çalışma durumu 1.Çalışıyor 2.Çalışmıyor	Geliri (ortalama olarak aylık kazancı yazınız.)
1.Kendiniz						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						
9.						
10.						
11.						
12.						
13.						
14.						
15.						

2.Kaçıncı sınıftasınız? .....

3. Kaç kardeşiniz? (siz dahil) .....

4. Kaçıncı çocuksunuz?.....

5. Anne ve babanızın uygun olan durumlarını işaretleyiniz.

	Sağ	Ölü	Öz	Üvey
Babanız:				
Anneniz:				

6. Kiminle beraber yaşıyorsunuz?

- Anne ve babamla birlikte
- Yalnız annemle birlikte
- Yalnız babamla birlikte
- Annem ve üvey babamla
- Babam ve üvey annemle
- Yakın akrabalarımle
- Başka .....

7. Anne ve babanızın boşanmasının üzerinden ne kadar süre geçti?.....

8. Ayrı yaşadığınız anne/babanızla hangi sıklıkta görüşüyorsunuz?

- Her gün
- Haftada birkaç gün
- Haftada bir gün
- Ayda birkaç gün
- Ayda bir

- Daha seyrek
- Görüşmüyorum

9. Yaşadığınız evin durumu:

- Kendimize ait
- Kira (Lojman dahil)
- Başkasına ait ama kira ödemiyoruz

10. Evinizin oda sayısı? .....

11. Evde ayrı bir çalışma odanız var mı?

- (A) Evet   (B) Hayır

12. Hayır, ise nerede ders çalışıyorsunuz? .....

13. Varsa ders çalışmanız açısından bunun yarattığı sıkıntıları anlatır mısınız?: .....

SOSYAL DESTEĞE İLİŞKİN SORULAR

14.Okulda ya da okul dışı çevrede yaşadığınız kişisel sorunlarınızı kimlerle paylaşırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemle			
Babamla			
Kardeşimle			
Diğer aile üyeleriyle (Belirtin)			
Öğretmenle			
Okul yöneticileriyle			
Sınıf rehber öğretmeniyle			
Okul Rehberlik Servisiyle (Rehber Öğretmeniyle)			
Arkadaşımle			
Hiç kimseyle			

15.Okuldaki arkadaşlık ilişkilerinizden doğan sorunlarınızı kimlerle paylaşırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemle			
Babamla			
Kardeşimle			
Diğer aile üyeleriyle (Belirtin)			
Öğretmenle			
Okul yöneticileriyle			
Sınıf rehber öğretmeniyle			
Okul Rehberlik Servisiyle (Rehber Öğretmeniyle)			
Arkadaşımla			
Hiç kimseyle			

16.Okul ve ders başarısı gibi konularda bir sorununuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız/kimlerden destek alırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemden			
Babamdan			
Kardeşimden			
Diğer aile üyelerinden (Belirtin)			
Öğretmenimden			
Okul yöneticilerinden			
Sınıf rehber öğretmeninden			
Okul Rehberlik Servisinden (Rehber Öğretmenden)			
Arkadaşımdan			
Hiç kimseden			

17.Okul ve aile dışı sosyal çevreden kaynaklanan bir sorununuz olduğunda bunu kimlerle paylaşırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemle			
Babamla			
Kardeşimle			
Diğer aile üyeleriyle(Belirtin)			
Öğretmenle			
Okul yöneticileriyle			
Sınıf rehber öğretmeniyle			
Okul Rehberlik Servisiyle (Rehber Öğretmeniyle)			
Arkadaşımla			
Hiç kimseyle			

18.Aileniz ile ilgili sorunları kimlerle paylaşırsınız?

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Annemle			
Babamla			
Kardeşimle			
Diğer aile üyeleriyle(Belirtin)			
Öğretmenle			
Okul yöneticileriyle			
Sınıf rehber öğretmeniyle			
Okul Rehberlik Servisiyle (Rehber Öğretmeniyle)			
Arkadaşımla			
Hiç kimseyle			

19. Anne ve babanızla ilgili aşağıda yer alan soruları yanıtlayınız.

	Evet	Hayır	Varsa açıklamanızı bu sütuna yazınız
Anneniz kendinizi nasıl hissettiğinizle ilgilenir mi?			
Babanız kendinizi nasıl hissettiğinizle ilgilenir mi?			
Anneniz size sevgisini gösterir mi?			
Babanız size sevgisini gösterir mi?			
Anneniz boş zamanlarınızda ne yaptığınızı bilir mi?			
Babanız boş zamanlarınızda ne yaptığınızı bilir mi?			

20. Annenizin sizi yetiştirme tutumunu nasıl tanımlarsınız? .....

21. Babanızın sizi yetiştirme tutumunu nasıl tanımlarsınız? .....

Ek 3. Benlik Saygısı Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Bu formlarda siz, aileniz ve arkadaş ilişkilerinizle ilgili ifadeler yer almaktadır. Maddeler sizi değerlendirmek için değil, bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Bu araştırmanın güvenilir olması için dürüst ve samimi yanıtlar vermeniz çok önemlidir. Yanıtlarınız kesinlikle gizli kalacak ve yalnızca araştırmada kullanılacaktır.

Aşağıda her insanın zaman zaman hissedebileceği bir takım durumlar maddeler halinde sıralanmıştır. Bu maddelerde belirtilen ifadeler, eğer sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor ve çoğunlukla size uygun geliyorsa ilgili sorunun karşısındaki “**Evet**” sütununa bir (X) işareti koyunuz. Bu ifadeler eğer genellikle sizin hissettiklerinizi tanımlamıyor ve çoğunlukla size uygun gelmiyorsa bu durumda da “**Hayır**” sütununa bir (X) işareti koyunuz.

Envanterde yer alan soruların doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Bu nedenle yanıtlarınızı verirken mantığınızdan çok duygularınıza kulak vermeyi unutmayınız. Kararsız kaldığınız durumlarda bile sadece bir seçeneği işaretleyiniz. Herhangi bir maddeye ilişkin her iki seçeneği de işaretlediğinizde ya da her iki seçeneği de boş bıraktığımızda bu soru maddesine ilişkin yanıtınızın geçersiz sayılacağını unutmayınız.

Sermin Arslan

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz: ( ) Kız ( ) Erkek

Okulunuz:

Sınıfınız:

		EVET	HAYIR
1.	Başıma gelenlerden genellikle rahatsız olmam.		
2.	Sınıfın huzurunda konuşma yapmak bana çok güç gelir.		
3.	Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğim var.		
4.	Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim		
5.	İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve eğlenceli vakit geçirirler.		
6.	Evdeyken kolayca canım sıkılır keyfim kaçır		
7.	Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.		
8.	Yaşıtlarım tarafından seviliyorum.		
9.	Anne-babam genellikle duygularımı dikkate alır.		
10.	Genellikle pek direnmeden kolayca pes ederim.		
11.	Anne ve babamın benden beklentisi çok fazla (aşırı derecede).		
12.	Olmak istediğim gibi davranmakta yani kendim olmakla oldukça zorlanıyorum.		
13.	Hayatımdaki her şey karmakarışık		
14.	Arkadaşlarım genellikle fikirlerimi izlerler.		
15.	Kendimi değersiz görüyorum		
16.	Pek çok kere evden kaçmayı (başımı alıp gitmeyi) düşündüğüm olmuştur		
17.	Okuldayken sıkça canımın sıkıldığını hissederim		
18.	Çoğu insan kadar güzel görünümlü biri değilim.		
19.	Söyleyecek bir şeyim olduğunda onu genellikle çekinmeden söylerim.		
20.	Anne-babam beni anlıyor.		
21.	Çoğu insan kadar sevilmiyorum.		
22.	Anne-babamın çoğu zaman beni sanki zorladıklarını hissediyorum		
23.	Okuldayken çoğu zaman cesaretim kırılıyor.		
24.	Sık sık keşke başka birisi olsam diye arzuluyorum		
25.	Bana güvenilmez kendimi güvenilir biri olarak görmüyorum.		

Ek 4. Akran İlişkileri Ölçeği

EK 4. AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler,

Bu formlarda siz, aileniz ve arkadaş ilişkilerinizle ilgili ifadeler yer almaktadır. Maddeler sizi değerlendirmek için değil, bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Bu araştırmanın güvenilir olması için dürüst ve samimi yanıtlar vermeniz çok önemlidir.

Yanıtlarınız kesinlikle gizli kalacak ve yalnızca araştırmada kullanılacaktır. Her bir maddeyi dikkatli bir şekilde okuyunuz ve size en uygun gelen seçeneğe (X) işareti koyunuz. Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Sermin Arslan

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

Adınız-Soyadınız:

Cinsiyetiniz: ( ) Kız ( ) Erkek

Okulunuz:

Sınıfınız:

		Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1.	Arkadaşlarım beni severler.	( )	( )	( )	( )	( )
2.	İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
3.	Arkadaşlarımı korumak için gerektiğinde yalan söylerim.	( )	( )	( )	( )	( )
4.	Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
5.	Arkadaşlarımın başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.	( )	( )	( )	( )	( )
6.	Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.	( )	( )	( )	( )	( )
7.	Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatladır.	( )	( )	( )	( )	( )
8.	Arkadaşlarıma güvenirim.	( )	( )	( )	( )	( )
9.	Arkadaşlarıma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.	( )	( )	( )	( )	( )
10.	Arkadaşlarım bana saygı duyarlar.	( )	( )	( )	( )	( )
11.	Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.	( )	( )	( )	( )	( )
12.	Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler	( )	( )	( )	( )	( )
13.	Arkadaşlarım sorunlarımla ilgilenirler.	( )	( )	( )	( )	( )
14.	Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.	( )	( )	( )	( )	( )
15.	Sorunlarım olduğunda arkadaşlarım bana yardım ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
16.	Arkadaşlarım düşüncelerime önem verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
17.	Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.	( )	( )	( )	( )	( )
18.	En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.	( )	( )	( )	( )	( )

Ek 5. Öğrencinin Akademik Başarısı Ve Disiplin Durumları

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK BAŞARISI VE DİSİPLİN DURUMLARI EK 5						
KURUMUN ADI:						
KURUMDA GÖREV YAPAN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK ÖĞRETEMENİ SAYISI						
2016/2017 EĞİTİM ÖĞRETİM YILINDA EĞİTİM GÖREN TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI:						
ANNE BABASI BOŞANMIŞ TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI:						
(1.GRUP)ANKETE KATILAN ANNE-BABASI BOŞANMIŞ TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI:						
(2.GRUP) ANKETE KATILAN TAM AİLEYE SAHİP /KONTROL GURUBU ÖĞRENCİ SAYISI (NOT: SAYI 1.GRUP İLE AYNI OLMALIDIR):						
(1.GRUP)ANKETE KATILAN ANNE -BABASI BOŞANMIŞ ÖĞRENCİLERİN TEOG VE/VEYA AĞIRLIKLI YILSONU NOT ORTALAMALARI VE VARSA ALDIKLARI DİSİPLİN CEZALARI (9.Sınıf Öğrencilerinin Sadece TEOG Puanları Yazılacaktır.)						
ADI SOYADI:	SINIFI /ŞUBESİ	TEOG PUANI	2013/2014	2014/2015	2015/2016	Varsa Öğrencinin Aldığı Disiplin Cezası Yılı /Cezanın Türü (uyarı, kınama ,uzaklaştırma...)

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK BAŞARISI VE DİSİPLİN DURUMLARI						
EK 5						
KURUMUN ADI:						
KURUMDA GÖREV YAPAN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK ÖĞRETEMENİ SAYISI						
2016/2017 EĞİTİM ÖĞRETİM YILINDA EĞİTİM GÖREN TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI:						
ANNE BABASI BOŞANMIŞ TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI:						
(1.GRUP)ANKETE KATILAN ANNE-BABASI BOŞANMIŞ TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI:						
(2.GRUP) ANKETE KATILAN TAM AİLEYE SAHİP /KONTROL GURUBU ÖĞRENCİ SAYISI (NOT: SAYI 1.GRUP İLE AYNI OLMALIDIR):						
(2.GRUP)ANKETE KATILAN ANNE -BABASI BOŞANMAMIŞ ÖĞRENCİLERİN TEOG VE/VEYA AĞIRLIKLI YILSONU NOT ORTALAMALARI VE VARSA ALDIKLARI DİSİPLİN CEZALARI (9.Sınıf Öğrencilerinin Sadece TEOG Puanları Yazılacaktır.)						
ADI SOYADI:	SINIFI /ŞUBESİ	TEOG PUANI	2013/2014	2014/2015	2015/2016	Varsa Öğrencinin Aldığı Disiplin Cezası Yılı /Cezanın Türü (uyarı, kınama ,uzaklaştırma...)

Ek. 6. Güvenirlilik Hesaplaması

```
RELIABILITY /VARIABLES=YBSÖ_1 YBSÖ_2 YBSÖ_3 YBSÖ_4 YBSÖ_5
YBSÖ_6 YBSÖ_7 YBSÖ_8 YBSÖ_9 YBSÖ_10 YBSÖ_11 YBSÖ_12 YBSÖ_13
YBSÖ_14 YBSÖ_15 YBSÖ_16 YBSÖ_17 YBSÖ_18 YBSÖ_19 YBSÖ_20 YBSÖ_21
YBSÖ_22 YBSÖ_23 YBSÖ_24 YBSÖ_25
```

```
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
```

```
/MODEL=ALPHA
```

```
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE
```

```
/SUMMARY=TOTAL MEANS VARIANCE.
```

```
compute Nitems = nvalid(YBSÖ_1 to YBSÖ_25).
```

```
if (nmissing(YBSÖ_1 to YBSÖ_25) = 0) scoreA = sum(YBSÖ_1 to YBSÖ_25).
```

```
descriptives scoreA
```

```
/STATISTICS=MEAN STDDEV VARIANCE MIN MAX.
```

```
DATASET DECLARE KR21_info.
```

```
AGGREGATE
```

```
/OUTFILE='KR21_info'
```

```
/BREAK=
```

```
/scoreA_mean=MEAN(scoreA)
```

```
/K 'Number of items'=MAX(Nitems)
```

```
/scoreA_sd=SD(scoreA)
```

```
/N_ScoreA=N(scoreA).
```

```
DATASET ACTIVATE KR21_info.
```

```
compute kr21_ScoreA = k/(k - 1) * (1 - (scoreA_mean* (k -
scoreA_mean)/(k*scoreA_sd**2*(N_ScoreA -1)/N_ScoreA))). list.
```

```
16,65          25,00          4,58          208
,76Number of cases read: 1 Number of cases listed: 1
```

Ek 7. İzinler

ETİK KURUL İZİNİ

Danışmanlık Hizmetleri
D. 18.04.2017

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ **433-1309**

06 Nisan 2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgil: 13.03.2017 tarih ve 1765 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Sermin ARSLAN**'ın Prof. Dr. Kasım **KARATAŞ** danışmanlığında yürüttüğü "**Boşanmanın Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkisi: Sincan İlçesi Örneği**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **28 Mart 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Dok. İşl
48.04.17

ANKARA İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

12.12.2017

Sayı : 14588481-605.99-E.21341241
Konu : Araştırma İzni

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Rektörlük)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 27/09/2017 Tarihli ve 35853172/160-3181 sayılı yazınız. → 4021 T.C.

Enstitünüz, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Sermin ARSLAN'ın "Boşanmanın Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkisi: Sincan İlçesi Örneği" kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (8 ayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza...
Aslı ile Aynıdır.
13.12.2017
Mehmet ÖZDEMİR

Öğrenci İşlerine
Yazışmaları Yapılmam
19-12-2017

Konya yolu Baskent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
E-posta: istatistik.06@meb.gov.tr
Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 221 02 17/135-134
9a22-adfb-36c1-98e6-2b60 kodu ile teyit edilebilir

EK 8. ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 20/04/2018

Tez Başlığı / Konusu: Boşanmanın Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkisinin Okul Sosyal Hizmeti Bakış Açısıyla İncelenmesi: Sincan İlçesi Örneği

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 177 sayfalık kısmına ilişkin, 20/04/2018 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9. 'dur

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygularıyla arz ederim.

20/04/2018

Adı Soyadı: Sermin ARSLAN

Öğrenci No: N11226726

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Programı: Sosyal Hizmet

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.**DANIŞMAN ONAYI**

UYGUNDUR.

PROF. DR. KASIM KARATAŞ

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF SOCIAL WORK..**

Date: 20/04/2018

Thesis Title / Topic: Analyzing Effects of Divorce on High School Students from School Social Work Perspective
:Case of Sincan District

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 20/04/2018 for the total of 177.. pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is %9

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

20/04/2018

Name Surname: Sermin ARSLAN
Student No: N11126726
Department: SOCIAL WORK /SOSYAL HİZMET
Program: SOCIAL WORK /SOSYAL HİZMET
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

PROF. DR. Kasım KARATAŞ